FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

פרלמנט נשים

במה לפוליטיקה מזווית אחרת

עיריית הרצליה
פורום נשים, מינהל נשים

עיריית חיפה

עיריית חולון

מועצה מקומית פקיעין

מכללת בית ברל
החוג למדעי החברה

women to women US/ISRAEL
נשים אל נשים

ש.י.ן לשוויון ייצוג נשים
ה"ן הרצליה נשים

חוברת תקצירים

מושבי תשס"א, 2000-2001

עורכות: דר' אסתר הרצוג, שירה עמי
עיצוב גרפי: יפה כהן
דפוס: אחדות

ספטמבר 2002, תשרי/חשון תשס"ג

כל הזכויות שמורות

הוועדה המייעצת של פרלמנט נשים מודה לקרן פרידריך אברט,
ובמיוחד לסגנית מנהל הקרן – טורקן קאראקורט,
אשר אפשרו את ההוצאה לאור של החוברת.

פרלמנט נשים

במה חודשית לפוליטיקה מזווית אחרת, לדיון ביקורתי ופמיניסטי על המדיניות השלטת והשיח הציבורי הרווח בישראל

דר' אסתר הרצוג
מרכזת פרלמנט נשים

נשים חושבות אחרת, ויש להן דעה שונה על המתרחש בחיינו הציבוריים ועל סדרי העדיפויות החברתיים והכלכליים. יש לנשים עניין ויכולת לעסוק ולדון לא רק בנושאים 'נשיים' מובהקים, אלא גם בנושאים גבריים, לכאורה – ביטחון, טרור, כלכלה, פוליטיקה ועוד. פרלמנט נשים משמש במה ציבורית לדיון ביקורתי ופמיניסטי על נושאים העומדים על סדר היום הציבורי ומתריס על הדרת נשים ממוקדי השפעה ומהשיח הציבורי

פרלמנט נשים נולד בהמשך לכנסי תמיכה של תנועת ש.י.ן לשוויון ייצוג נשים במועמדות לראשות ערים ומועצות מקומיות בבחירות המוניציפליות שנערכו בנובמבר 1998.

בכנסים שארגנה תנועת ש.י.ן בקיבוץ שריד ובנתניה השתתפו מרבית המועמדות לראשות רשויות, ובהן יעל גרמן ומרים פיירברג, שנבחרו לראשות הערים הרצליה ונתניה. ה'מוטו' של כנסים אלה היה **נשים חושבות אחרת**. לנשים יש דעה שונה על המתרחש בחיינו הציבוריים ועל סדרי העדיפויות החברתיים והכלכליים.

'נשים חושבות אחרת' היה גם המוטיב המרכזי של עמותת ה"ן (הרצליה נשים), בראשות עו"ד יונה מרקוביץ, בקמפיין למען בחירת נשים לראשות העיר ולמועצה בבחירות המוניציפליות בהרצליה. מפגשים אלה בשריד, נתניה והרצליה, היו לראשיתה של במה פוליטית לנשים, שהתמסדה וקיבלה את השם **פרלמנט נשים**.

בולטות לפן הפמיניסטי בשיח הציבורי

במהלך שתי שנות פעילותו הראשונות קיים הפרלמנט 12 מושבים, שנערכו במקומות שונים בארץ: הרצליה, קריית שמונה, באר שבע, ירושלים, תל אביב, חיפה, חולון, פקיעין וכפר סבא. המושבים מימשו במלואן את המטרות המקוריות של מקימות הפרלמנט:

* **יצירת בולטות לפן הפמיניסטי בשיח הציבורי** ולעמדות מקוריות וביקורתיות של נשים ממגוון מסגרות השתייכות ועשייה;
* **השגת בולטות לנשים מוכשרות בעלות תרומה ייחודית והישגים חברתיים ומקצועיים** בחיים הציבוריים בישראל;
* **יצירת פורום ציבורי פתוח וייחודי**, המפגיש לדיון והידברות קבוצות נשים שונות ומגוונות, מכל קצות הקשת הפוליטית, בעלות רמות השכלה ועיסוקים שונים, בנות גילאים שונים וכיוצא באלה.

הפרלמנט היה הראשון שהעלה לשיח הציבורי נושאים כמו **סחר בנשים, זנות, פורנוגרפיה ופרסום פוגע**. בדיונים עלו נקודות ראות שונות והדוברות תבעו נקיטת צעדים מעשיים לטיפול הרשויות בנושאים אלה. במושבים שונים הובעה ביקורת נוקבת ואמיצה כנגד מוקדי ומנגנוני שליטה בישראל והוקעו השחיתות, הדיכוי, האפליה והמדיניות המשמרת מצוקה ופערים חברתיים.

יזמה מתגלגלת

קיום מושבי הפרלמנט במקומות שונים בארץ, וההצלחה לקיים את הפעילות באופן סדיר ועקבי מידי חודש, הפכה את מפגשי הפרלמנט למבוקשים בעיני קבוצות נשים פעילות בכל רחבי הארץ.

בהשפעת דיוני הפרלמנט נערכו דיונים, כנסים ופעילויות נוספות. למשל:

* בהמשך לדיוני הפרלמנט בנושאים הקשורים למקומה של הזנות בחברה ולטיפולן של הרשויות בזנות, סחר בנשים ופורנוגרפיה, קיימה תנועת ש.י.ן שלושה כנסים, שהאחרון שבהם נערך בחודש ינואר השנה, בשיתוף עם התנועה לגבריות חדשה;
* בעקבות מושב הפרלמנט שהתקיים בפקיעין, ועסק במקומן של נשים ביחסים בין העדות והדתות

התקיים בחיפה כנס ראשון של נשים מוסלמיות, דרוזיות ונוצריות.

* פעילות נוספת שצמחה במהלך שתי שנות פעילות הפרלמנט היא **פרלמנט על גלגלים**, שלקחו בו חלק בעיקר בוגרות הקורסים למנהיגות נשים בהרצליה, ואשר הפך למסורת ייחודית ומרגשת. פעילות זו היא חלק מהתכנסויות הפרלמנט באזורים מרוחקים ממרכז הארץ – קריית שמונה, באר שבע, ירושלים ופקיעין. את הפעילות מארגנת עמותת ה"ן בשיתוף מינהל נשים ופורום נשים בעיריית הרצליה, והיא כוללת סיורים חווייתיים ומפגשים עם פעילות מקומיות.
* בעקבות דיוני הפרלמנט בנושא הפורנוגרפיה הוקמה קואליציה של כ-20 ארגונים למאבק בשידורי הפורנו בטלוויזיה;
* דיוני הפרלמנט על יחסי יהודים-ערבים הצמיחו **רשת נשים מנהיגות, יהודיות וערביות**, לשם ארגון פעילויות משותפות לקידום נשים בישראל.

ארגונים שותפים

במהלך שנת הפעילות הראשונה של הפרלמנט, תש"ס (1999-2000), התקיימו ששה מושבים. אל התנועות המייסדות – ש.י.ן וה"ן – הצטרפו ארגונים נוספים ובהם מכללת בית ברל, ל.א. לחימה באלימות נגד נשים, שלום מתחיל בפנים וארגוני נשים מקומיים. מימושו של רעיון הפרלמנט התאפשר במידה רבה הודות לנותני החסות העיקריים – קרן פרידריך אברט ועיריית הרצליה.

התרומה של ארגון Women to Women US היוותה תוספת משמעותית בשנת הפעילות השנייה של הפרלמנט.

תרומתן האישית של ראש עיריית הרצליה – יעל גרמן וסגנית מנהלת קרן אברט – טורקן קאראקורט, לתכנים ולרעיונות שעלו ויושמו במסגרת הפרלמנט הייתה וממשיכה להיות בעלת ערך רב.

ראשי הרשויות המקומיות השונות, בהן נערכו מושבי הפרלמנט, היו שותפים מלאים למימון, לתכנון ולביצוע של האירועים, באמצעות מועצות הנשים והיועצות למעמד האשה הפועלות לצדם.

הוועדה המייעצת

בועדה המייעצת, המלווה את הפרלמנט, חברות נשים מתחומי פעילות מגוונים באקדמיה, במישור הציבורי-חברתי ובתחומים מקצועיים:

* יעל גרמן – ראש עיריית הרצליה ויועצת פוליטית;
* דר' לינדה עפרוני – כלכלנית ומשפטנית;
* דר' ורדה גרנות – מנהלת בית ספר;
* טורקאן קארקורט – מנהלת פרוייקטים חברתיים;
* רחל בללי – מחזיקת תיקי הרווחה והנשים בעיריית הרצליה;
* עו"ד יונה מרקוביץ' – משפטנית ויו"ר ה"ן;
* נדין הולנדר – יועצת ארגונית ויו"ר נורה;
* איבתיסאם מחמיד – יו"ר עמותת שלום מתחיל בפנים
* דר' אסתר הרצוג – מרכזת הפרלמנט, אנתרופולוגית ויו"ר (משותפת) ש.י.ן;
* רות רזניק – יו"ר ל.א. (לחימה באלימות) ומנהלת מקלטים לנשים מוכות;
* ראדדה מסאלחה – עובדת סוציאלית, כפר קרא;
* דר' צביה ולדן – חוקרת לשון;
* ברברה סבירסקי – סוציולוגית ומנהלת מרכז אדוה;
* בת שבע שטראוכלר – יועצת ברשות למעמד האשה;
* דבי גולדמן – דיילת באל-על ופעילת שכונות;
* יוכי יהל – יו"ר הארגון הארצי היציג להגנת הדייר;
* גולדי קורן – מעצבת פנים ופעילת שכונות.

מושבי הפרלמנט

גם בשנת פעילותו השנייה קיים הפרלמנט שישה מושבים.

המושב הראשון של פרלמנט הנשים לשנת תשס"א, שהיה השביעי במניין מושבי הפרלמנט, התקיים בדצמבר 2000 בחסות ראש העירייה, יעל גרמן. המושב עסק ב"**מלחמה ותקשורת ממבט פמיניסטי**". הנחתה: טל בשן, עיתונאית ממעריב. נשאו דברים: דר' אוה ברגר (מרצה במכללה למנהל בתל אביב), איבתיסאם מחמיד (יו"ר משותפת של תנועת 'שלום מתחיל בפנים'), שלי יחימוביץ' (עיתונאית בגלי צה"ל ובערוץ 2), איריס מזרחי (בעלת טור פובליציסטי במעריב) וחיותה דויטש (עיתונאית ב-Y NET). המושב עסק בהשתקה הכמעט מוחלטת של קול הנשים בתקשורת, בתקופת אירועי אוקטובר.

המושב השני התקיים בינואר 2001 בחיפה, בחסות ראש העיר, עמרם מצנע וראש העיר הרצליה, יעל גרמן. את הדיון על "**כלכלה ועסקים בצל האירועים – יהודיות וערביות מדברות**" הנחתה: כיראם בלעום, מרכזת מדור נשים במרכז היהודי-ערבי לפיתוח

כלכלי. נשאו דברים: רעיה שטראוס בן-דרור (מבעלי תשלובת שטראוס-עילית), אתי עמור (מבעלי ביח"ר לאלקטרוניקה ביוקנעם), מהא עבד-אל-חי (בעלת תחנת דלק וחנות בטירה) ודיאנה סועידאן בשארה (מנהלת עסק בתעשיית המזון).
המושב חשף את העובדה, שנשים רבות ביישובים הערביים נכנסו ל'עסקים קטנים' כבעלים וכמנהלות. גם היהודיות וגם הערביות הדגישו את ההכרח והאפשרות לפעול במשותף לטובת העסקים ואיכות החיים של כולם.

המושב השלישי התקיים בחולון, במרץ 2001 בחסות ראש העיר, מוטי ששון, ומנכ"לית העירייה - חנה הרצמן. הוא עסק בנושא: **"פרסום, פורנוגרפיה וצנזורה ממבט פמיניסטי"**.
האירוע נפתח בהופעת סטנד-אפ של שרית סרי. הנחתה את הדיון: דר' עמליה סער, מאוניברסיטת חיפה. נשאו דברים: ענת הופמן (חברת מועצת עיריית ירושלים), תרצה גרנות (מנהלת בית ספר לרעיונאות), איילת מצגר (ראש מחלקת מידע ופרסומות בערוץ 2), דר' אילה גליקסברג (מנהלת מועצת הנשים בגבעתיים), דליה לירן-אלפר (מרצה במכללת בית ברל).
בהופעתה של שרית סרי ובדברי המשתתפות בדיון בא לידי ביטוי הכעס הרב על החברות המפרסמות, העושות שימוש פוגע במיניות האשה, ועל מועצת הרשות השנייה, המאפשרת להן לפרסם באופן הפוגע בנשים ומציג נשים באופן סטריאוטיפי וכאובייקט מיני. הדיון התמקד בבחינת דרכי פעולה אפשריות כנגד הפרסומות הפוגעות, באמצעות הצנזורה, חרם צרכנים או אחרת. **במשאל נשים** שהתקיים לאחר הדיון, היה רוב מוחלט להפעלת צנזורה על הפרסומות הפוגעות.

המושב הרביעי התקיים בהרצליה במאי 2001, בחסות ראש העיר, יעל גרמן. נושא המושב היה **"מי הבוס? הרשות המקומית מול השלטון המרכזי ממבט פמיניסטי"**. הנחתה את הדיון רחל בללי, מחזקת תיקי הרווחה ונשים בעירייה.
פרופ' גליה גולן, מהמרכז הבינתחומי בהרצליה, פתחה את הדיון בדברים כלליים על הנושא. במושב השתתפו: יעל גרמן, מיכל רווה (עיתונאית בגלובס), עדנה רודריג (סגנית ראש עיריית נצרת עילית), חדוה יחזקאלי (חברת מועצת עיריית חדרה), ישראלה רוזן (חברת מועצת כפר יונה), גבי בר זכאי (סגנית ראש מועצת מעלה אדומים).
הדוברות תקפו את הריכוזיות הרבה של השלטון בישראל ותבעו עצמאות גדולה יותר בניהול הרשות המקומית. מיכל רווה לעומת זאת, הביעה תמיכה בפיקוח ובריכוזיות המונעת הרחבת היקף השחיתות של ראשי השלטון המקומי.

המושב החמישי התקיים בפקיעין במאי 2001, בחסות ראש המועצה נאיף סואיד והשר סאלח טאריף. המושב עסק בנושא: **"שלום על ישראל - מקומן של נשים ביחסים בין הדתות והעדות"**.
הנחו את הדיון: עפאף מאהנה ונאסרין מאדה מארגון אלמאנאהל לקידום נשים דרוזיות. לדיון קדמו הופעות אמנותיות (שירה והצגה) של תלמידי בתי הספר היסודיים והעל יסודיים בפקיעין.
השתתפו במושב: מרלן בג'אלי (שחקנית ושדרנית בקול ישראל), איבתיסאם מחמיד (מעמותת 'שלום מתחיל בפנים'), קאטף מוראד (סטודנטית למדע המדינה באוניברסיטת חיפה), רותי גור (מנהלת מקלט לנשים בחיפה), אלה יונגמן (מנכ"לית עמותת אדם ונוף).
בדברים שנאמרו הודגש היסוד הפוליטי העומד מאחורי הקיטוב המובנה ביחסים בין העדות והעמים והשאיפה שנשים יביאו לקירוב לבבות ולפיוס בין כל הקבוצות.

המושב השישי והאחרון בשנת תשס'א (ה-12 בסך כל מושבי הפרלמנט) התקיים במכללת בית ברל בכפר-סבא, בחסות ראש המכללה, דר' אהרון זיידנברג. מושב זה עסק בנושא: **"מעמד המורה והמכללות להכשרת מורים ממבט פמיניסטי"**. את הדיון הנחתה: דר' פאדיה נאסר (מרצה במכללת בית ברל ובאוניברסיטת תל אביב). השתתפו: דר' תמר אריאב (מרצה בבית ברל), דר' לינדה עפרוני (כלכלנית ומשפטנית), דר' האלה ספאניולי (מרצה במכללה הערבית לחינוך בחיפה), חנה להב (יו"ר המועצה הפדגוגית של הסתדרות המורים) חגית גור זיו (מרצה במכללה סמינר הקיבוצים) ובלהה אדמנית (מרצה במכללת תלפיות בירושלים).
בדיון הודגשו הפמיניזציה של החינוך בישראל, השלכותיה על מצב החינוך והנשים בישראל והמרכזיות של תנאי העבודה והשכר במציאות זו. רוב הדוברות הביעו ביקורת נוקבת על אוזלת ידן של הסתדרות המורים וההסתדרות הכללית.

הקרן הגרמנית פרידריך אברט שותפה ליזמת 'פרלמנט נשים'

טורקן קאראקורט
סגנית מנהל קרן פרידריך אברט

לשמחתי, משלים פרלמנט נשים צעד נוסף: הוצאתה לאור של החוברת השנייה המתעדת את הפעילויות המגוונות של הפרלמנט – עדות מרשימה ליכולתן של המארגנות להעלות על סדר היום של פרלמנט נשים נושאים, מהבוערים ביותר בתחומי החברה, הפוליטיקה והכלכלה בישראל. פעילות זו ייחודית, בהיותה מעודדת נשים – בעלות מקצוע ואחרות – להשמיע את קולן.

ברצוני להביע תודה מיוחדת לדר' אסתר הרצוג, שבנוסף להיותה גורם ההשראה המרכזי של כל הפעילויות, היא משקיעה עבודה אדירה, זמן ומרץ כדי להוציא לפועל את כל האירועים, לאתר את הדוברות המתאימות ולארגן את כל הפרטים הטכניים. החום והכנות שהיא מקרינה מסייעים לה להתגבר על המכשולים הרבים הנערמים באופן טבעי במהלך האירועים שמתעדת חוברת זאת. דר' הרצוג אינה יודעת מנוח, במלוא מובן המלה.

מכיוון שלא אוכל להזכיר את כל הנשים הרבות התורמות לקיומו של פרלמנט נשים כבמה חדשנית וחיה, המושכת קהל גדול של נשים, הרשו לי להצביע על אשה נוספת, שתפקידה משמעותי ביותר: ראש עיריית הרצליה, יעל גרמן, התומכת בפרלמנט נשים בכל הרמות.

קרן פרידריך אברט גאה בתמיכתה בפרלמנט נשים, זו השנה השנייה, בשיתוף עם עיריית הרצליה, הן בתחום המימון והן בתחום קשרי העבודה. אנו מאמינים, שפרלמנט נשים ממלא ייעוד חיוני: מעבר להיותו במה להשמעת קולן של נשים, תורם הפרלמנט לשינוי בהתנהגות החברה עצמה. הדיונים במושבים הרבים שהתקיימו בשנתיים האחרונות מלמדים, שלכל נושא העולה על הפרק, תמיד נמצאות נשים בעלות מומחיות בתחום, שיש להן דעה ואמירה משמעותית. נשים הן לא רק מחציתה של האוכלוסייה, הן גם מעצבות דעת קהל באופנים רבים, לעתים חלופיים.

פרלמנט נשים
במה לפוליטיקה מגוונת אחרת

מלחמה ותקשורת ממבט פמיניסטי

מושב ראשון, 13.12.2000

בחסות **יעל גרמן**, ראש העיר הרצליה

ברכות
יעל גרמן, ראש העיר הרצליה
טורקן קאראקורט, סגנית מנהל קרן פרידריך אברט

הצגת עמדות
למה גברים נלחמים? מבט פמיניסטי על הגירסה הטלוויזיונית
דר' אווה ברגר, ביה"ס החדש לתקשורת, המכללה למינהל

התקשורת לא אוהבת סולידריות יהודית-ערבית
איבתיסאם מחמיד, שלום מתחיל בפנים

הקול המצ'ואיסטי של התקשורת והצבא
שלי יחימוביץ', חדשות ערוץ 2

כשהתותחים יורים - הנשים מושתקות
איריס מזרחי, מעריב

לאן נעלם קולו של סאבר בראש, בן 15 ממחנה הפליטים אל-אמעארי?
עמירה הס, הארץ

למה המטפחת מצטלמת רע? דימוי המתנחלת בתקשורת
חיותה דויטש, נקודה, ביטאון המתנחלים ביהודה ושומרון

מנחה: טל בשן, מעריב

למה גברים נלחמים?

דר' אוה ברגר
בית הספר החדש לתקשורת, המכללה למינהל

עלינו להשתמש בטלוויזיה כדי לקדם את הישרדותם וחייהם של ילדינו בעולם – אמרה דר' אוה ברגר במושב הראשון של פרלמנט הנשים שנערך בשנת תשס"א בנושא 'מלחמה ותקשורת ממבט פמיניסטי'. דר' ברגר מאמינה, שכאשר פמיניסטיות הופכות לגנרליות הן מגייסות את כל כוחותיהן, ותוך שימוש בנשק של אמצעי התקשורת, הן קובעות אסטרטגיות חדשות וסדרי עדיפויות חדשים: שוויון, דמוקרטיה, חינוך, צדק חברתי ותרבות חדשה של יחסי אנוש

בספר, העוסק במושג המלחמה, ובביטוייה לאורך ההיסטוריה האנושית, סוקר ג'ון קיגן את התפתחות האלימות האנושית מימי המלחמה הטקסית של אנשי עידן האבן עד להמצאת הנשק להשמדה המונית של ימינו. במהלך סקירתו הוא מנתח את המשמעויות, השיטות והמוטיבציות שמאחורי מלחמות בחברות שונות לאורך יותר מאלפיים שנה. בארבע מאות עמודי הספר ניתן למצוא, אולי פעמיים או שלוש פעמים, אזכורים קצרים של נשים והתייחסויות חולפות אליהן. זה לא שאי אפשר למצוא דוגמאות של נשים לוחמות, אלא ששיעורן ביחס לזה של גברים זעום, ותפקידן, ברוב המקרים, היה והנו תפקיד נלווה, משיק, תומך, מתגייס רוחנית מן העורף ומוחה.

ההיסטוריה של שדה הקרב היא מאותם המקומות המעטים והנדירים, שבהם היעדרותן של נשים צריכה להיות, לדעתי הצנועה, מקור לגאווה ולא להתרעמות פמיניסטית, עם כל הכבוד לאליס מילר. המקומות שעלינו להילחם כדי להימצא בהם הם אותם המחוזות שבהם מקבלים החלטה לצאת למלחמה; באותם המקומות שבהם מנותחות ונשקלות האסטרטגיות והאופציות החלופיות;

ובממלכות אשר, בעיקר בימינו, מבנות את המציאות, מעצבות את דעת הקהל, מגייסות תמיכה ומניעות לפעולה, כלומר: בפוליטיקה ובאמצעי התקשורת. אמצעי התקשורת, ובעיקר הטלוויזיה, הוכיחו עצמם כמרכזיים בקידום מטרותיהן של נשים.

הנשק הראשון של הנשים – הדפוס

ב–1848 נפגשו כ–300 נשים ב–Seneca Falls, New York, לכינוס הראשון של זכויות הנשים בארצות הברית. הדפוס היה הכלי המרכזי שעמד אז לרשותן, והן הפיצו ספרים, מגזינים, עלונים ועיתונים, שהביאו בסופו של דבר, בשנת 1920, לתיקון התשעה עשר בחוקה האמריקאית ולזכויות הנשים בתחומי החינוך, הגירושין, הרכוש ובעיקר – הבחירה. כתוצאה מההישג הניחו, שהנשים השיגו שוויון – או לפחות את מידת השוויון שרצו, ובמשך רבע מאה הפכה תנועת הנשים לזיכרון היסטורי קלוש.

הטלוויזיה כמולידת הפמיניזם המודרני

הייתה זו הטלוויזיה שהביאה להולדתו מחדש של הפמיניזם. הפעם דרשו הנשים לא רק זכויות שוות לאלה של הגברים, אלא שחרור מוחלט משליטתם של גברים: לא עוד רק דרישה לזכויות, אלא מחאה נגד סקסיזם. תנועת שחרור הנשים המודרנית צמחה במהירות לתנועה המונית, ללא העזרה של מנהיגים לאומיים, אלא באמצעות הטלוויזיה. הטלוויזיה היא זו שגרמה לכך שנשים, מכל שכבות האוכלוסייה, החלו לחלוק אותן תפיסות לגבי הסדר החברתי הקיים. התקשורת, באמצעות הטלוויזיה, מיידית ורחבה, והתאבון האדיר שלה לתמונות חדשות ושונות חושף אי צדק וחוסר שוויון בצורה אנלוגית ואמוציונלית.

דווקא הייצוג הסטריאוטיפי של נשים כאמהות, נשים לבעלים, עקרות בית, מזכירות ואובייקטים מיניים, ובעיקר כיצורים נחותים וטיפשים, הביא למודעות את חוסר הצדק, וכתוצאה מכך, גרם לשינויים בסדר החברתי. הטלוויזיה גילתה לנשים את עצמן: את היעדר האוטונומיה וחופש הבחירה

שלהן. והן הגיבו בזעם.
מובן, שבשביל אלפי נשים הייתה זו מציאות חייהן. הן לא נזקקו לטלוויזיה כדי לדעת כמה מתסכל הקיום שלהן. אלא, שעד כניסתה של הטלוויזיה לעולמנו חשבו רבות מהן על מצבן כעל כשלון אישי. הטלוויזיה העניקה להן נקודת התייחסות נורמטיבית, שאיפשרה להן להאשים את המערכת ואת התרבות. הטלוויזיה הרחיבה את התמיכה בתנועה הפמיניסטית באמצעות תוכניות אירוח, ראיונות ותוכניות דוקומנטריות, שבהן דיברו על מה שהוצג בדרמות, בקומדיות ובפרסומות. ומכיוון שטלוויזיה מסחרית רגישה לרצונות הקהל, היא הגיבה במהירות לביקורת הפמיניסטית על לוח המשדרים. תפקידי הנשים בטלוויזיה הורחבו, והחלו לכלול נשות קריירה מצליחות ועצמאיות. העלילות השתנו ונשים תפסו עמדות חדשות כמנחות של תוכניות אירוח, שדרניות חדשות ופרשניות ספורט.

המהפך מייצוג מציאות ליצירת מיתוס

ואז קרה המהפך הבא: במהלך שנות השבעים נעה הטלוויזיה מהסטריאוטיפ אל עבר המיתוס. במקום לתאר את המצב הקיים, היא הציגה מערכות יחסים אידיאליות, נטולות שליטה גברית, ופחות אפליה נגד נשים מזו שהייתה קיימת בתרבות בפועל. באופן אירוני קרה כל זה כתוצאה מתלונות הנשים על הצגתן הסטריאוטיפית. אך ברגע שהסטריאוטיפים נחלשו, הפסיקה הטלוויזיה לעורר ביקורת מוסרית. הזעם הפעם, ומאז, צריך להיות מכוון למטרות הנוספות שנשים רוצות עוד להשיג: נגד האילוזיה שהעולם מתנהל באמת כפי שהוא מוצג בטלוויזיה, בעד שוויון הזדמנויות, משכורות שוות לאלה של הגברים ומקום שווה לנשים בקביעת סדר היום הלאומי ועתיד המדינה.

המלחמה מוצגת בתקשורת כאילוזיה

אמצעי תקשורת שונים סיפקו אילוזיות במשך שנים, במיוחד בתחום המלחמה. עד למלחמת ויטנאם, הוצג המוות בקולנוע, למשל, כהרואי, אסתטי ויפה: מוות ב-Longshot, מרחוק. נפילה מסוגננת של הקורבן על הארץ בסצינות דו-קרב במערבונים ובסצינות קרב בסרטי מלחמה.
לא כך בטלוויזיה: במלחמת ויטנאם, המלחמה הטלוויזיונית הראשונה, הביאה הטלוויזיה אל תוך סלון הבית, בזמן ארוחת הערב, את תמונות הבנים הפצועים ב-Close-up. והיא מביאה אל תוך סלון הבית שלנו תמונות של ירי מבית ג'אלה לגילה ובחזרה, תמונות של ידיים מגואלות בדם מהלינץ' ברמאללה, תמונות של ילקוטים מפורקים מחוץ לאוטובוס בכפר דרום, ותמונות סוריאליסטיות מרוב שהן ריאליסטיות, של אבות ובנים, ילדים קטנים, נהרגים Live וב-Prime time. הדיונים המתנהלים בעקבות מראות אלה, בעיקר מפיהם של גברים, מחזקים את החזון הסוריאליסטי: הוא סב סביב שאלות של תדמית, מצבנו ההסברתי בעיני העולם, ומה לעשות כדי לשפר אותו – טירוף מערכות מוחלט; דיון רציונלי וקר במדיום ויזואלי, אמוציונלי וחם.

הפוטנציאל הטלוויזיוני לקידום מטרות הנשים

עוד לא התחלנו לגעת בפוטנציאל הטמון במדיום הזה בשביל נשים ולטובת כולנו. "נשים עוברות אחרת בתקשורת", טענה דר' אסתר הרצוג ב'מעריב' לפני מספר שבועות. "הן נראות ונשמעות אחרת, והן יכולות לשמש ככלי תקשורתי אסטרטגי בידי חזית ההסברה הישראלית." אכן. אך אולי חשוב מכך, הן יכולות לשמש כלי תקשורתי אסטרטגי בידי חזית השפיות הישראלית.
מאחורי כל טכנולוגיה מסתתרת אידיאולוגיה חזקה. האידיאולוגיה של האקדח או הרובה היא אידיאולוגיה של הרג ופציעה. העובדה, שלמטרות השקטת המצפון וטיפול בדיסוננס קוגניטיבי קשה, המציאו בני האדם מושגים כמו 'טוהר הנשק', לא משנה את העובדה, שהפונקציה המרכזית של הנשק היא הריגה. האידיאולוגיה של הטלוויזיה היא אידיאולוגיה נרטיבית: היא מיידעת ומבדרת, ובעיקר – מספרת סיפורים. באמצעות תמונות נעות היא חושפת אותנו לסצינות מהקיום האנושי, ובמלחמה – לסצינות של סבל אנושי, והיא מאפשרת דיון במלים על התמונות המוצגות.

על הנשים להשיג מיומנות בטלוויזיה

כפי שגברים הפכו בהסטוריה למיומנים ומומחים בכלי נשק, כך עלינו, הנשים, להפוך למיומנות בטלוויזיה. כפי שציינתי, השתמשנו בה כדי לקדם את מעמדנו בחברה. עלינו להשתמש בה גם כדי

לקדם את הישרדותם וחייהם של ילדינו בעולם. את הכותרת של הצגתי זו ניתן לקרוא כ-'למה גברים נלחמים?'. לשאלה בצורתה זו אין לי תשובה. לסוציולוגים ולפסיכולוגים יש מספר תשובות. אך אפשר גם לקרוא את הכותרת כ-'למה (לשם מה) גברים נלחמים?' וכאן התשובה היא – לשם קיבוע והנצחת המלחמה. בנשק הם משתמשים בשביל לתקוף את האויב, ובטלוויזיה – בשביל להתגונן מפני נזקי התדמית ודעת הקהל.

מנקודת המבט שלי, כשפמיניסטיות הופכות לגנרליות הן מגייסות את כל כוחותיהן, ותוך שימוש בנשק של המדיה, הן קובעות אסטרטגיות חדשות וסדרי עדיפויות חדשים: שוויון, דמוקרטיה, חינוך, צדק חברתי ותרבות חדשה של יחסי אנוש.

ד"ר ברגר, אבתסאם מחמיד, טל בשן ואירים מזרחי. התקשורת מתעלמת מהדברים החשובים

תנו לנו הזדמנות

המושב השביעי של פרלמנט נשים ('במה לפוליטיקה מזווית אחרת') בנושא "מלחמה ותקשורת ממבט פמיניסטי". התקיים בשבוע שעבר בבית "אשכולות הפיס" בהרצליה

צלילה שפר

הרצליה הפכה להיות מרכז לפעילות נשית-פמיניסטית. לכן, אין זה מפתיע שפרלמנט הנשים התקיים רווקא בהרצליה. הפרלמנט הוקם לפני כשנה, על ידי היוזמת והמרכזת שלו, ד"ר אסתר הרצוג, שהיא גם יו"ר תנועת ש.י.ן ("שוויון יצוג נשים"). מטרת הפורום – לרון בצורה פמיניסטית-ביקורתית בנושאים שהם על סדר יומה של החברה בישראל.

פעילויות נוספות נעשות בשיתוף פעולה עם עמותת ה"ן, הפועלת לקידום נשים בפוליטיקה ומעבירה קורסי מנהיגות לנשים, שהיו הכוח המוביל בהעלאת יעל גרמן לראשות העיר הרצליה. לאחרונה הוקם בעיר גוף הנקרא "מנהל נשים", בראשותה של עו"ד רנה סבוראי, המעביר קורס מנהיגות לנערות, סרנאות לתעסוקה וחזרה לעבודה לתושבות השכונות בעיר, עזרה פרטנית לנשים עם רקע של אלימות במשפחה, ועוד.

לצד מנהל הנשים פועל פורום 'נשר', המאגד את כל ארגוני הנשים בעיר, ומהווה גוף מייעץ. יו"ר הפורום היא חברת המועצה רחלי בללי. האחות בתיק הנשים במועצה. את הפרלמנט שאליו הגיעו 240 נשים מרחבי הארץ, פתחה ראש העיר יעל גרמן.

העיתונאית טל בשן ('מעריב') הנחתה את הדיון, בו השתתפו ד"ר אווה ברגר המלמדת בבית ספר לתקשורת מטעם המכללה למינהל, חיותה דויטש – עורכת בשאון המתנחלים ביהודה ושומרון, העיתונאית איריס מזרחי ('מעריב'), והעיתונית שלי יחימוביץ', שהרגישה בהבחיה שהקול המצ'וראיסטי בצבא ובתקשורת ניתן את הטון. לטענה, שכשהתותחים יורים, נשים מושתקות. הצטרפה נציגת המגזר הערבי-ישראלי אבתסאם מחמיד מכפר פרדיס, שהיא יושבת ראש של עמותת "השלום מתחיל מכפנים", יחד עם יעל אגמון מזכרון-יעקב. השתיים עושות פעילות משותפת בין נשים ערב ות וישראליות. מחמיד ריברה בלהט על כך שהתקשורת מתעלמת מהדברים הטובים, ומחפשת ומבליטה רק רם, ומונעת סיכוי להידברות ולשלום, בזה שהיא לא מייחסת לדברים חיוביים שנעשים ונותנת להם הד.

מחמיד ריברה בכאב, מתוך נסיון אישי: לדבריה כל הנסיונות שלה להביא לידיעת הציבור את הפעילות של העמותה שלהן, עלתה בתוהו ובטריקת טלפון של כל ערוצי הטלוויזיה. אפילו התערבותה של עו"ד יונה מרקוביץ מעמותת "הן" לא עזרה. "יצאנו למצער שלום שארגנו מראש הנקרה לירושלים, בדרך הצטרפו אלינו 200 נשים, ולא הצלחנו להשיג לזה כיסוי תקשורתי בטלוויזיה. יש לנו, הנשים, הרבה מה לומר ובעיקר לעשות ביחד, ולעשות שינוי, אנחנו הנשים מסמלות את החסר והאהבה, כי אנחנו האימהות, האחיות והבנות של הנוצאים לשכ".

קול הרצליה, 22.12.2000

התקשורת לא אוהבת סולידריות יהודית-ערבית

איבתיסאם מחמיד
עמותת 'שלום מתחיל בפנים'

התקשורת מתעלמת מניסיונות הידברות ומעשייה המכוונים ליצירת בסיס לחיים משותפים, ומעדיפה להבליט אירועים קשים ולהעמיק את זרעי הפחד והפירוד – כך למדה על בשרה איבתיסאם מחמיד, אשר בעיצומם של ימי 'אוקטובר השחור' יזמה, ביחד עם חברתה, יעל אגמון, צעדת שלום משותפת לערבים ויהודים

כשלוש מאות נשים מגיעות כיום למפגשי עמותת 'שלום מתחיל בפנים' שהקמתי ביחד עם שתיים מחברותיי. לכל אחד מהמפגשים שלנו מגיעים כשלוש מאות ערבים ויהודים (חילוניים ודתיים), המנסים ליצור הידברות במגמה לגבור על הפחדים, חוסר האמון, הדעות הקדומות וחוסר ההיכרות המפרידים בינינו.

קיימנו את המפגשים שלנו עד שהגיע 'אוקטובר השחור', אותו חודש, שקשה לערבים במדינה לקלוט מה קרה בו.

ההפגנות שאירעו באחד באוקטובר הפכו למהומות, להתנגשות אלימה בין המפגינים למשטרה. 13 צעירים נהרגו בנצרת, שני צעירים נהרגו באום אל פחם. במהלך תשעה ימים נפצעו 131 צעירים ערבים. צעירים ערבים רבים הושמו בבית הסוהר.

באחד באוקטובר, בשעות בהן קרו הדברים, עמדתי במטבח שבביתי והכנתי ארוחת חג לחברים שלנו מקיבוץ שדות ים. החברים שלנו גברו על הקשיים שבדרך, והגיעו אלינו. חגגנו ביחד, בביתנו, את ראש השנה.

שלוש שעות של התפרעות הספיקו כדי שיוטל חרם כלכלי על פרדיס.

מה נותר מיחסי השכנות הטובה באזור? שכנים מצוידים בנשק?

לא חבל שעוסקים בהצטיידות בנשק במקום לנסות לפתור את בעיית השנאה?

שאלתי שאלה זו את חברתי מזכרון יעקב, יעל אגמון, וביחד החלטנו לעשות מעשה. יצאנו לצעוד למען השלום. התחלנו ללכת בראש הנקרה והגענו, אחרי תשעה ימים, לירושלים. על הבגדים שלנו כתבנו – מלפנים ומאחור: כולנו ביחד. מי שרוצה להפסיק את גל האלימות ולהפוך אותו לגל של שלום, שיצטרף אלינו.

הצעדה שלנו עברה במקומות רבים במדינה. ניסינו לעניין את התקשורת. חשבנו, שהיא תרצה לדווח על זווית חדשה, על יהודים וערבים הרוצים להיות ביחד. אולם, התקשורת לא גילתה עניין. שמענו רדיו, קראנו עיתון, והופתענו.

אחרי תשעה ימי צעדה חזרנו לפרדיס, והחלטנו להקים אוהל הידברות.

הזמנו אלינו את שרת הקליטה, יולי תמיר, את חבר הכנסת, עסאם מחול מחד"ש, את מנהל ומנהלת המרכז היהודי–ערבי בגבעת חביבה, מנהלים, מחנכים וצעירים מפרדיס, מעגן מיכאל וזכרון יעקב.

למחרת הזמנו את ראשי הרשויות של היישובים השכנים כמו חדרה וזכרון יעקב ואת מזכירי הקיבוצים. קיווינו, שאולי עכשיו יכתבו עלינו ב'ידיעות אחרונות', אבל שם העדיפו לכתוב שכל אנשי חוף הכרמל מצוידים בנשק.

שמענו ברדיו בעברית שירו בחיל גולני ברגלו. הם לא אמרו את האמת – צעיר מפרדיס, מתנדב בצה"ל, פלט כדור ופצע את עצמו בטעות. אחרי שצלצלנו למשטרה הפסיקו לשדר את ההודעה, אבל לא תקנו אותה. לא הבנו למה התקשורת הייתה אלימה בתקופה ההיא במקום שתעודד ותנסה לקרב לבבות ולמחוק דעות קדומות.

אני, ועוד הרבה כמוני, מאמינים, שיום אחד תזרח השמש על המדינה שלנו, ואנו – ערבים ויהודים – נהיה אזרחים שווים, נחיה ביחד עם הרבה אהבה ונעבוד ביחד למען הזכויות של כולנו, בלי אפליות. לנו הנשים החזקות, המנהיגות, יש הרבה עבודה לעשות.

כשהותחים יורים - הנשים מושתקות

אירים מזרחי
פובליציסטית ב'מעריב'

כדי להשתחרר מהשתיקה שכופים הגברים בתקשורת על הנשים, עלינו להגיע לעמדות מפתח. יש לנו מה לומר גם בנושאי ביטחון וחברה, ולא רק בענייני נשים

כשמזמינים אותי לפופוליטיקה אני שואלת – רק בנושא אחד או בכל הנושאים? אז אומרים לי בכל הנושאים. אני מזהירה אותם שלא יסגרו לי את המיקרופון בנושאי ביטחון ומלחמה, אבל זה אף פעם לא עוזר לי. אני תמיד מאמינה מחדש שהמיקרופון יהיה פתוח, אבל המיקרופון שלי סגור. אני צועקת וזועקת אבל בדרך כלל זה לא עוזר. בחודשים האחרונים מתחוללת מיני מלחמה. אני מנסה להכניס את הדעה שלי ב'מעריב', אבל זה לא כל כך עוזר, כי הרי יותר חשוב שהגנרלים במיל' יגידו את מה שהם חושבים. הרי הגענו לאן שהגענו בגלל מה שהם חשבו. רק כשנרצחת אשה שואלים אותי אם אני יכולה לכתוב משהו? במקרים כאלה הם צריכים שאכתוב כמה מילים. כיום, גם לזה לא מקדישים כל כך מקום, כי הרבה יותר חשוב לכתוב על אוטובוסים מתפוצצים מאשר על אשה בהריון שנרצחת בידי בעלה. ידיעה כזאת מצניעים בעמודים הפנימיים.

אני מחזיקה בדעה המשויכת למחנה השלום, אבל אף אחד לא נותן לי לבטא אותה, לא בפופוליטיקה, לא אצל ניסים משעל, לא ב'מעריב'.

לפני שבועיים אמר לי ירון דקל שהוא יראיין אותי. זה היה בדיוק יום אחרי שאריק שרון היה בכיכר ציון. באותו הערב הייתה אסיפה/הפגנה של הליכוד בכיכר ציון בירושלים, ובדיוק דיווחו על הפיצוץ בחדרה. מצד אחד היה דיווח על פיצוץ בחדרה, ומצד אחר על אריק שרון היושב שם עם כל החבר'ה שלו על הבמה. הבטן שלי הייתה מלאה, אבל לא היה לי איפה להתבטא. כשירון דקל שאל אותי את השאלה הראשונה היה לי נאום מוכן על כל המצב. אולי הייתי בוטה, אבל אני יודעת שהגעתי למצב זה משום שהשתיקו אותי. כל הזמן ראיינו את האמהות מההתנחלויות כי הן אלה הסובלות. אבל גם לי היה מה לומר, כמי שבאה מראש פינה. עוזי לנדאו אמר, שהטיל הסורי מכוון גם אלינו, שעכשיו אנחנו בתחום הקטיושות, ושלחיזבאללה יש עניין ללחוץ על הכפתור והקטיושה נופלת בראש פינה, ורציתי לומר לאנשים שם שיושבים בהתנחלויות – כל כך הרבה פעמים אני שומעת את המשפט 'כל ישראל ערבים זה לזה', ורציתי שגם הם יהיו ערבים לי קצת. אני מרגישה שאני ערבה להם כל הזמן, מיום שהוקמו ההתנחלויות. רציתי להגיד, וזה נשמע נהדר, שפשוט ייקחו את המזוודות וייצאו, אבל לא נתנו לי להגיד את זה. ממש סגרו לי את המיקרופון. כשהגיעו לעניין של הפמיניסטיות פתחו את המיקרופון כי היו צריכים אותי, שאני ארד קצת על הפרופסור שדיבר שם. עשיתי להם את העבודה, וזה מאוד מאוד מרגיז.

כולנו רוצות לדבר. אנחנו נשים דעתניות, ולא נותנים לנו לדבר.

זה מעליב כשאני רואה פנל של גברים בטלוויזיה, ומאחור אחת מארבע אמהות, וכשמגיעים אליה אומרים לה – תתקרבי, תגידי כמה משפטים. אני מכירה נשים רבות בכל התחומים. יש להן מה לומר והן מושתקות. וכשכבר פותחים להן את המיקרופון זה בנושא מסוים שהם החליטו עליו. אני חושבת שהם די מבוהלים מאתנו.

הגברים נהנים מתחושה של כוח ומכך שאנחנו תמיד נחכה שמישהו יגן עלינו. הם לא נותנים את התפקיד הזה לאף אחד אחר, אלא לעצמם בלבד. וכך הם יושבים בכל הפנלים הדנים בנושאים ביטחוניים למרות שהם אלה שהביאו אותנו למצב הזה. מה שעלינו לעשות הוא להגיע לעמדות מפתח.

מדוע המטפחת מצטלמת רע?

חיותה דויטש
נקודה-בטאון המתנחלים ביהודה ושומרון, YNET

כאשר את/ה רואה בתקשורת אשה החובשת מטפחת, את/ה יכול/ה לנחש מראש מה יהיו הדברים שיישמעו. חיותה דויטש מקווה, שבדור הבא נראה יותר מטפחות בהקשרים אחרים ותבוא עדנה למטפחת, שהצופה יתרגל לראותה רב תחומית, מעניינת ופחות סטריאוטיפית.

הנחת המוצא שלי היא, שהשביס אכן מצטלם רע. מי שמתחתיו נתפסת כדמות פלקטית, סטריאוטיפית, מדקלמת שורות צפויות מראש. המטפחת היא אביזר המגדיר 'אחרות' כסטריאוטיפ.

כשהייתי תלמידה בבית הספר היסודי, למדנו על המטפחת שאבא הביא לאמא מהיריד באחד מסיפוריו המקסימים של ש"י עגנון. המטפחת הזאת הייתה, וסימלה, כל מה שטוב: אהבה, חום, זוגיות, נשיות ואמהות. בשנים שעברו מאז קרה משהו למטפחת. הפופולריות שלה קטנה, וככל שפחות ופחות לבשו אותה, היא הפכה לדימוי מובהק של קבוצה מסוימת, קבוצת מיעוט. בתהליך החילון של החברה היהודית הפכו נושאות המטפחת, באופן טבעי, לאחרות. במובן 'האחר'. המטפחת הפכה לאביזר סקטוריאלי, כמו מדי נבחרת, כפייה, זקנו ובגדו השחור של החרדי. המטפחת הפכה לסטריאוטיפ. ראית מטפחת מתראיינת? אינך זקוק/ה לשמוע מה היא אומרת. הכל ברור, צפוי וידוע מראש.

סיבות אפשריות

אנטישמיות בציבור – שנאת מתנחלים. המטפחת היא אביזר אופייני מנקר עיניים כאפו הארוך של היהודי. היא תמיד בהריון, מתלבשת לא משהו, ובגללה כל הצרות שלנו.

התקשורת אשמה – מסקרת ומראיינת את המתנחלת בהקשר מסוים מאוד. נותנת לה שלושים שניות בהן מצליחה המתראיינת להגניב משפט וחצי, בדרך כלל צפויים מאוד.

המתנחלת אשמה – צרת אופקים, 'כבדה', נטולת חוש הומור, דקלמנית, צר עולמה כעולם סיסמת הבחירות של האיחוד הלאומי.

המצב אשם – בתחילת המאה העשרים ואחת, בעידן ההיי טק הפוסטמודרני, נאלצת קבוצת אנשים להפיק מעצמה טקסטים אנכרוניסטיים של הישרדות, ציונות והתיישבות, והמפעל עומד בסכנה. הטקסטים האמיתיים נוצרים בגלל מצב שהוא אמיתי, אך מופרע.

חיפוש הקשר רחב

יש משהו בכל אחת מהאפשרויות שמניתי, אולם אף לא אחת מהן נכונה במלואה. אנסה להביא את הדברים בהקשר רחב יותר:

האנטישמיות – האם יש שנאת מתנחלים? יש על כך מחלוקת. לדעתי, בקבוצות מסוימות יש שנאה כזו, למרות שאני מקווה, שהקבוצות אינן גדולות. בקבוצות אחרות, גם אם אין ממש שנאה, יש דה לגיטימציה. חייבים להודות, שיש החושבים כי דמו של המתנחל אדום פחות. יהיו הסיבות אשר יהיו (הוא בחר לחיות שם, הוא מסכן את ילדיו, השלום תקוע בגללו ועוד), מדובר ביותר ממחלוקת. מדובר בדה לגיטימציה. כך למשל, ידיד שלי, דוקטור חבר בוועדה אקדמית של מוסד חשוב, נאבק באחת הקולגות שלו, ששללה את זכותו של מתנחל להופיע באחת התכניות הנחשבות שלה.

אשמת התקשורת – לכאורה, כאן באה לידי ביטוי אחת הדוגמאות לשטחיות המדיה, לאהבת האימאג'ים הברורים, הפשטניים. העולם הטלוויזיוני החדשותי חי על תמונות ואייטמים קצרים. הוא שטחי בהגדרה. הוא אוהב אימאג'ים פשוטים. התמונה היא המסר. המצלמה תרה אחרי דימויים המצטלמים ברור, סלוגנים מצולמים. כמו הקורמרן של מלחמת המפרץ. יש פה ביטוי גם לשטחיות החברה השולחת את המדיה למתנחלת רק בזמן אסון, ולא מבקשת ללמוד אותה לעומק.

הכיפה מול המטפחת

הטיעון השלישי, הפמיניסטי, אינו פוטר לא את המתנחלת עצמה ולא את החברה ממנה באה: בבואנו לבדוק את ההבדלים המגדריים בין האביזרים הדתיים, המאפיינים כל מין, ובמקרה זה – כיפה סרוגה מול מטפחת או כיסוי ראש נשי אחר – כדאי לשים לב להבדל מעניין. לטענתי, מבחינת הדימוי התקשורתי, הכיפה הסרוגה הרבה פחות חריגה. הגבר הדתי נוכח בהרבה יותר תחומים. ממילא, הדימוי התקשורתי שלו ידידותי יותר. הוא פשוט מוכר יותר. לא רק לאהרון דומב ממועצת ישע יש כיפה סרוגה, אלא גם לאברהם בורג ולנסים משעל. אתה רואה את הכיפה בכתבה סתמית על צבא, בתי משפט, היי טק. הגבר האורתודוכסי המודרני, או בשמו הקודם – הציוני הדתי, נוכח בסלון הישראלי הממוצע לא רק כמתנחל שלו אביזרי לבוש קבועים בחוק, אלא בכל תחום כמעט בחיינו, גם בטקס הענקת האוסקר הישראלי. מבחינת המדיה – הכיפה הסרוגה קיימת משני צדי המיקרופון.

את המטפחת של האשה הציונית הדתית כמעט לא רואים בהקשרים 'רגילים', 'יומיומיים'. ולא רק בגלל בחירות שעושה התקשורת, אלא גם בגלל הבחירות שעשתה בחייה. העובדה, שאין רואים אותה אף לא פעם אחת כמראיינת, מנחה, צלמת, מן העבר האחר של המיקרופון, קשורה קשר הדוק למקצועות בהם בחרה לעסוק. לצערי, על פי רוב, כאשר אשה מכוסת מטפחת הופכת לאייטם חדשותי, לא יהיה זה בזכות זכייתה בתחרות על שם ארתור רובינשטיין, או קבלת פרס השחקנית המצטיינת, גם לא, כחברת כנסת, ובדרך כלל גם לא כנציגת מועצת ישע. פשוט, כי אין כאלה. לו היו, היינו רואים אותן לפחות בתכניות האירוח, ומתיידדים עם המראה מכוסה הראש. כאמור, על פי רוב, היא תרואיין על רקע תפקידה כאם, כמורה, כמתנחלת, ובהקשר של אסון או פיגוע. כאשה ממושמעת היא תפנים את הכוונה, ותספק את הסחורה הצפויה.

גדול וחשוב, או קטן ואידיוטי?

לא נעים להודות, אבל השוביות, המופרעות והמפתיעות מעטות בינינו, המתנחלות. יש לכך רקע בחינוך שלנו, שהוא מאוד מאופק, מחנך למשמעת, בייחוד את הנשים. רובנו 'ילדות טובות'. באייטם חדשותי לא תהיה הזדמנות לשיחה מעמיקה, להיכרות שהיא לא שטחית. הסיטואציה דורשת מהאשה לומר שלושה משפטים לכל היותר. גם אם לא מדובר בדניאלה וייס או בנדיה מטר, נשמע מהמרואיינת, במיוחד על רגע פיגוע, מתוך רגש חובה עמוק, מסרים מאוד צפויים, שמבחינתה הם אמיתיים – השליחות שבישיבתה שם, זכותנו על ארץ ישראל וכדומה. אחרי פיגוע, שמעתי את בן כספית מראיין בגלי צה"ל מתנחלת. הוא אמר לה: דברי כאמא, לא כמורה. כלומר, המרואיינת נכנסה מייד לנישה הדידקטית. דניאל בן סימון ציטט משפט מתפעל שאמר על דניאלה וייס אחד מחבריה: "לא מעניין אותה שם דבר חוץ מבניין הארץ." בעיניי זה לא מעורר התפעלות. זה לא אנושי. שלא לדבר על כמה שזה מצטלם רע.

הבעיה היא, שהתשובות שתענה המתנחלת בפסגות לניצן חן יהיו תמיד רציניות מדיי. בסרט 'ההסדר' יש רגע מקסים, שבו מטלפן הגיבור לאהובתו, בת הרב, ומבקש ממנה לבוא לפגוש אותו, משום שיש לו משהו גדול וחשוב לומר לה. היא מסרבת. נמאס לה מדברים גדולים וחשובים. או קיי, הוא נכנע. אני רוצה להגיד לך דבר קטן ואידיוטי. זה, כמובן, משכנע אותה. הדבר 'הקטן והאידיוטי' משכנע גם את הצופה, ובצדק. הוא אנושי, מקורי, לא צפוי. למתנחלת המתראיינת יש רק דברים גדולים וחשובים לומר, על פי רוב היא מדברת על רקע פיגוע או אסון בהקשרים שבהם היא מצטלמת, היא לא מעיזה לומר 'דבר קטן ואידיוטי', ובהקשרים אחרים כמעט שאין לה הזדמנות.

המטפחת והנישה שלה כתוצר של החברה הדתית

הסיבה, שבגללה מופיעה בעלת המטפחת בתקשורת באותם הקשרים מובהקים, ולא בתחומים מגוונים אחרים, נעוצה, קודם כל, בחברה הדתית, בשמרנותה ובמקומה של האשה בחברה זאת. חברה זו העניקה לאשה תפקידים מסורתיים, וקשה לה לשאת את שבירת התפקידים האלה. האשה אמנם כבר לא בבית, אבל, בדרך כלל, היא בבית הספר, כמורה, או לכל היותר, כאחות רחמנייה. רק בשנים האחרונות מסתמנת פריצה (תמיד היו כמובן חריגות, ויש גם קשר בינן לבין הסרת כיסוי הראש כצעד של פלורליזם וכיוצא בזה). מדובר בחברה, הנותנת מקום גבוה בסדר העדיפות החברתי והדתי לילודה. אשה,

המקבלת את הנורמה בתחום זה, תעדיף, באופן טבעי, מקצוע המאפשר נוחות בטיפול בילדים. אשה כזו תימנע מעיסוק בתחום תובעני במיוחד, לא רק בגלל הילדים, אלא גם, ובעיקר, בהשפעת חינוך המכוון להשתקת האגו, מטעמי צניעות ומוסר. חינוך, המסתכל בעין ביקורתית על קריירה, בעיקר אצל נשים, מכוון להפניית הפוקוס מן הצורך האישי אל הצורך המשפחתי והחברתי הכללי. בהתאם להנחה, שחינוך חשוב יותר מהכל. החינוך למצוינות, הלגיטימציה להשקעה טוטלית, קיימת כמעט, או בעיקר, בתחום לימוד התורה, שהוא נחלתו של הגבר. גם זה נמצא בתהליך של שינוי. בחברות דתיות מתקבלת קריירה של גבר בהבנה רבה יותר. הגבר הוא המפרנס. תהליכים פמיניסטיים בתחום זה ובתחומים אחרים מגיעים באטיות רבה, במיוחד בחברה שמרנית באופיה, כחברה הדתית. כבר עכשיו יש מהפך גדול. נדמה לי, שבדור הבא נראה יותר מטפחות בהקשרים אחרים, ותבוא עדנה למטפחת, שהצופה יתרגל לראותה רב תחומית, מעניינת ופחות סטריאוטיפית.

יריבותיי האידיאולוגיות

מן ההגינות לציין, שלא כולן חושבות כמוני. נעמי שחור, אשת רב היישוב מעלה לבונה שבשומרון, כתבה ב'הצופה':

"הנשים ביש"ע עוברות כעת תקופות קשות ביותר. אך הן, כנשים יהודיות לאורך כל ההיסטוריה, שמו לעצמן מטרה לחזק ולהתחזק בעד עם ישראל, ארץ ישראל ותורת ישראל. הן עושות את זה בדרכים הנשיות ביותר, לא הפמיניסטיות: לידת ילדים, גידולם, טיפוחם בצורה הטובה ביותר. למרות הקשיים הטכניים, הביטחוניים והנפשיים. הסבלנות להיניק תינוק, אורך הרוח להקשיב לילד המגיע מהגן, לעזור לילדה להכין את שיעורי הבית, היכולת להמשיך לבשל מטעמים ועוגות לכבוד שבת גם כאשר האווירה והמצב לא מעודדים זאת – אלה המשימות שנשים מתמודדות אתן יום יום. נשים אלה אוזרות כוח ותעצומות נפש וממשיכות הלאה. היכולת שלהן להתרכז במשימות הנשיות האלה, ללא צורך בפזילה למשימות אחרות השייכות לאחרים, היא עיקר כוחן וגבורתן, כפי שהיה מקובל בדורות עברו. גבורה אימהית זו לא מקבלת כל שני וחמישי כותרת בעיתון, או באיזה עלון לפרשת השבוע. האימהות הגיבורות הללו ממשיכות במלאכתן בצניעות, בתוך ביתן ובסביבתן הקרובה. זו הגבורה האמיתית. כך אני זוכרת את האימהות והסבתות שלנו בתקופות קודמות בתולדות ישראל, וכך אנו מקוות שגם צאצאינו בדורות הבאים אחרינו יזכרו אותנו".

אני מלאת הערכה לנעמי ולחברותיה במעלה לבונה. חייהן קשים משלי, אם כי גם שלי לא קלים עכשיו במיוחד. יש לי אתן מחלוקת עמוקה על משמעות גבורת האשה ותפקידיה. ובכל זאת ראוי, שגם קולה של המטפחת הזו יישמע כאן.

רחל בללי: "זה תיקון האפליה, לא אפליה מתקנת"

החברות של גרמן

ריבוי ארגוני הנשים בהרצליה מקומם גורמים פוליטיים בעיר

● הטענה: גרמן פועלת כדי לצבור נקודות בדרך לכנסת ● יו"ר פורום הנשים: גם מה שיש עדיין לא מספיק

"מטרת ארגוני הנשים בהרצליה היא לספק לגרמן כרטיס טיסה לכנסת", כך טוענים גופים פוליטיים בעירייה. בכנס שהתקיים ביום רביעי בהרצליה הצעירה בנושא: "מלחמה ותקשורת ממבט פמיניסטי", יצאו מתגדריה של ראש העירייה, יעל גרמן, כנגד האפליה המתקנת שהיא נוקטת לטובת הנשים.

תמונת המצב הכללית בערי השרון, ובהרצליה בפרט, היא מחמיאה. מתוך 267 רשויות מוניציפליות, מכהנות רק שתי נשים בתפקיד ראש העירייה: יעל גרמן בהרצליה, ומרים פיירברג בנתניה. במועצת העירייה של הרצליה מכהנות שש נשים, המהוות כשליש מהמועצה, ובהנהלת העיר יש לנשים ייצוג של 50 אחוז.

הרצליה גם שופעת בארגוני נשים: לא פחות משבעה ארגונים פועלים בהרצליה. במקביל לארגונים הארציים: ויצ"ו, נעמ"ת, אמונה ונשות הדסה, פועלים שלושה ארגונים מקומיים בנושא זכויות הנשים: ה"ן (הרצליה נשים) בראשות עו"ד יונה מרקוביץ', שתמכה בגרמן במערכת הבחירות המוניציפליות, פורום הנשים ומינהל הנשים הציבורי.

הפורום מאחד את כל ארגוני הנשים בעיר. נשיאת הפורום היא גרמן, ויושבת הראש היא רחלי בללי, חברת מועצת העיר ויו"ר ועדת הרווחה העירונית. בראש המינהל הציבורי לנשים עומדת עו"ד רנה סבוראי. מעבר למשכורת של סבוראי ומזכירתה, תקציב המינהל בשנת 99' ב-90 אלף שקל ובעלות כוללת של כ-250 אלף שקל. בשנת 2001 יתוקצב המינהל ב-600 אלף שקל סך הכל.

פעילים פוליטיים בעיר טוענים, כי מטרת ארגוני הנשים היא אחת: לספק לגרמן את כרטיס הטיסה הפוליטי לכנסת. סגן ראש עיריית הרצליה לשעבר, אמנון מגרה: "גם בנושא זה, חוץ מניסיון ליצור לעצמה מערכת יחסי ציבור משומנת שעולה לתושבי הרצליה הון עתק, לא עושה ראש העירייה דבר. היא לא מבוזנת אל עשרות הנשים שכן נמצאות במצוקה. היא מתקצבת גופים שלא עושים דבר, אך נשמעים טוב וזכנטים שלהם מצטלמים טוב. גופים יקרים וריקים מתוכן. היא לא באמת פועלת למען הנשים, אלא למען עתיד טוב יותר לעצמה, ככל הנראה בכנסת ישראל. לא רק שאין צורך בכל ארגוני הנשים, אלא שנוצרת תחרות על במה ועל קרדיטים במקום לנהל גוף אחד שיעסוק באפליית נשים ויסייע בקידומן".

יו"ר פורום הנשים, רחלי בללי, חושבת בריוק להיפך. לדעתה, מספר ארגוני הנשים בעיר עדיין לא מספיק כדי לצמצם את הפערים בין המינים: "חשוב להבין שכל מה שנעשה אינו מספיק. עובדה, הנתונים בשטח עדיין מצביעים על פערים בשכר בין גברים לנשים, ועל מיעוט נשים במעגלי קבלת ההחלטות".

מה בעצם עושה מינהל הנשים?

"מעודד נשים לעסוק במקצועות טכנולוגיים, ומארגן חוגים שונים כמו סדנאות חזרה לעבודה, קורס מנהיגות לנערות, וקורסי יזמות עיסקית לנשים".

ואין גברים מקופחים?

"גם בתוך האוכלוסיות שמוגדרות כחלשות, כמו משפחות חד הוריות או משפחות שסובלות ממצוקה כלכלית מתמשכת, נמצאות הרבה יותר נשים מאשר גברים. הבחירה לטפל בנשים היא תוצאה של אפליה אירוכת שנים. בדיני אישות, למשל, יחס הרבנות הוא מפלה בעליל, וכך גם היחס אל נשים במשפט. הנשים מקופחות כמעט בכל תחומי החיים".

את תוכמת באפליה מתקנת לנשים?

"אני קוראת לזה תיקון האפליה ולא אפליה מתקנת, ואני בעד. אם נתייחס לדוגמה של מנכ"ל ומנכ"לית בעלי כישורים זהים, אני בעד מינוי על בסיס היותה אשה".

מערן גזה

על השרון, 22.12.2000

פרלמנט נשים
במה לפוליטיקה מגוונת אחרת

כלכלה ועסקים בצל הארועים - יהודיות וערביות מדברות

מושב שני, 28.1.2001

בחסות **עמרם מצנע**, ראש העיר חיפה
ו**יעל גרמן**, ראש העיר הרצליה

ברכות
עמרם מצנע, ראש העיר חיפה
יעל גרמן, ראש העיר הרצליה
רותי אשכנזי, יו"ר מועצת נשים ליד ראש העיר חיפה

הצגת עמדות
כלכלה ויחסי יהודים ערבים - ממבט פמיניסטי
ד"ר לינדה עפרוני, כלכלנית ומשפטנית

השתלבות נשים ערביות בעולם העסקים - למרות החסמים והארועים
אימאן קסיס, יועצת כלכלית וארגונית

לעבוד ולחיות ביחד
רעיה שטראוס-בן דרור,
מבעלי תשלובת שטראוס עלית

הפוליטיקאים עושים מלחמות ושוכחים את העסקים והאנשים
אתי אמור, בעלת מפעל אלקטרוניקה, יקנעם

נשים ועסקים בטירה - בצל האירועים
מהא עבד אלחיי, אשת עסקים בעלת תחנת דלק
ושוק שבת בטירה

ענף המזון - בצל האירועים ולאור הפוליטיקה המקומית
דיאנה סוידאן בשארה, מנהלת עסק בענף המזון בחיפה

מנחה: כיראם בלעום, רכזת חטיבת נשים במרכז
היהודי ערבי לפיתוח כלכלי

כלכלה ויחסי יהודים ערבים ממבט פמיניסטי

דר' לינדה עפרוני
כלכלנית ומשפטנית

אוכלוסיית הנשים והאוכלוסייה הלא יהודית במדינת ישראל מקופחות באופן שיטתי מאז קום המדינה – אומרת דר' לינדה עפרוני, המנתחת את המצב על רקע המדיניות הכלכלית הלקויה, ואף המסוכנת, לדבריה, של ממשלות ישראל

ההבדל היחיד בין ניתוח מצבה של אוכלוסיית הלא יהודים בישראל לניתוח מצבן של הנשים הוא סטטיסטי – הנשים, המהוות 51% מהאוכלוסייה, הן רוב מבחינה סטטיסטית, ואילו הערבים, בכל המגזרים, כולל מוסלמים, דרוזים, צ'רקסים, בדואים, מהווים מיעוט סטטיסטי (כ–20%).

הקיפוח ואי השוויון של הנשים והערבים לא השתנו ב–52 שנות קיומה של המדינה. להפך, ככל שהרבו לדבר על שוויון וערכים נעלים אחרים, כך חלה הרעה במצב בשטח. הנשים והלא יהודים לא השיגו שוויון לא בתעסוקה ולא בשכר.

שכר המורות כדוגמה

ב–1994 קרה משהו טוב לנשים, בעיקר לעובדות במגזר הציבורי, שהצליחו לשפר את שכרן. כיום מדברים בהסתדרות על שברירי אחוזים, אולם בשנת 1994 השיגו הנשים – מורות, אחיות, עובדות סוציאליות – המהוות 64% מהמגזר הציבורי, תוספת שכר ריאלית, העולה על 60%.

לפי הניתוח הסוציולוגי–היסטורי שלי, משרד האוצר, ביכולתו לקנות את שני ארגוני המורים, הסתדרות המורים וארגון המורים העל יסודיים, הלך עם הדברים יותר מדי רחוק.

מנגנון של ארבעה גופים בודק את השחיקה בשכר המורים, שני ארגוני מורים נפרדים, משרד האוצר ומשרד החינוך. שחיקת שכר המורים לעומת שכר המהנדסים נבדקת מדי שנתיים. למורים (140,000 עובדים, מהם 85% נשים) זרקו כמה פירורים, שניים, שלושה אחוזים, ומנהיגי ארגוני המורים שתקו. בשנת 1991–1992, כשנמסרו נתוני השחיקה, חשבו במשרד האוצר שחבל על הכסף. הם אמרו למורים, שהשכר לא נשחק, שהם צריכים להחזיר כסף לאוצר, ושאם לא יעשו בעיות יוותרו להם על החזרת הכסף. הם היו משוכנעים שזה יעבוד. זו הייתה טעות טקטית ממדרגה ראשונה.

שימו לב, שההטעיה הגדולה של ארגוני המורים קרתה בתקופה שבה עמדו נשים בראש המערכת: מי שהייתה אז שרת החינוך, שולמית אלוני, רוממה את השוויון וערכים נפלאים אחרים, ובראש ארגון המורים העל יסודיים עמדה אשה – שוש אורן. כלומר, גם פה, הסולידריות הנשית לא עזרה, אלא להפך. כך גם קרה, לדוגמה, כאשר הפכה אורה נמיר לשרת העבודה והרווחה. מכל הנשים המצוינות מינתה כמנכ"ל מי שהיה אלוף בחיל הים. מה הוא מבין בנושא של עבודה ורווחה?

אחרי שהמורים הצליחו להוכיח בבית הדין לעבודה שהאוצר מכזב, איבדו ההסתדרות והאוצר שליטה על העובדות במגזר הציבורי. הדבר קרה משום שבאותה התקופה הייתה נתונה דעתו של מזכ"ל ההסתדרות דאז, חיים הברפלד, לבחירות, שהיו משמעותיות מבחינת עתידו הפוליטי, והוא לא שם לב למתרחש.

אובדן שליטת ההנהגה באוכלוסייה הלא יהודית

כפי שמלמדים האירועים שקרו באחרונה, הדברים במגזר הלא יהודי יצאו מכלל שליטה. האוכלוסייה הלא יהודית אינה מוכנה להמשיך להקשיב להנהגה הערבית, שאינה מייצגת אותה בצורה הוגנת. ההנהגה איבדה שליטה על האוכלוסייה, כמו שההנהגה של ההסתדרות איבדה שליטה על המורים. מערכות של אינטרסים כלכליים מאוד ברורים גרמו

לכך, שבמשך שנים רבות האוכלוסייה הלא יהודית סבלה מאי שוויון. מי שסייע לממשלות השונות להוציא לפועל את המדיניות הקלוקלת היו אלה האמורים לייצג את האוכלוסייה. אולם, המנהיגות בכל הרמות, בכל הכפרים, מכרה את האוכלוסייה. שאם לא כן איך זה ייתכן שאין תשתית, אין ביוב, אין כסף. רשויות לא יהודיות מתמוטטות ויש ועדות קרואות בהן מכהנים מקורבים?

דבר דומה לכך עלה ממחקר שערכה האנתרופולוגית, דר' אסתר הרצוג, בקרב בני העדה האתיופית, דר' אסתר הרצוג מצאה, שהמדינה ניכסה לעצמה את ה'קאסים', כפי שעשתה למנהיגים בקרב האוכלוסייה הלא יהודית.

כשהזעם וההבנה יורדים למטה מתחילה תנועת שחרור, השואפת לשוויון זכויות. להנהגת האוכלוסייה הלא יהודית יש בעיה גדולה מאוד. היא מנסה עדיין להציל את המצב, אולם הרוחות סוערות. ייתכן, שאנו הנשים, נעתיק את ההתנהגות של האוכלוסייה במגזר הלא יהודי, המשדרת להנהגה שלה – עד כאן.

הקשר למדיניות הכלכלית של הממשלה

לפני שנה היה לי הכבוד והעונג להרצות באחד המושבים הראשונים של פרלמנט נשים. נתבקשתי לדבר על כלכלה, והיה לי די קל. קראתי את התקציב של מי שהיה אז ראש הממשלה, אהוד ברק, ואמרתי – אל תאמינו. הוא לא יכול לקיים שום הבטחה. התקציב שלו בנוי לא נכון, ולא יהיה לו כסף לקיים הבטחות בנושאי חינוך, בריאות, עבודה. מבנה התקציב לא היה שונה מהרכב התקציב בממשלת נתניהו. ואכן, מהר מאוד התברר, שהממשלה נכשלה כישלון חרוץ מבחינה כלכלית.

עיתונאים רבים מספרים סיפור אחר. הם לא מסבירים שאפס אינפלציה זה מסוכן. זה כמו לעשות ניתוח עמוק מדי לחולה שיש לו גידול ממאיר. החולה נכנס לקומה ומאבד את ההכרה. זה מה שקורה למשק הישראלי – מיתון, קיפאון, היעדר יצירת מקומות עבודה חדשים. אין פלא אם כך, שהמיתון נשאר ברמה בה היה בעשור האחרון – 9%.

אם בנק ישראל הפסיד בשנה שעברה שש מיליארד דולר בלי להניד עפעף – זו תוצאה של המדיניות הקלוקלת, המאפשרת להזרים ארצה כמויות אדירות של דולרים וליצור הרים של שקלים. זה מסוכן כמו מלחמה.

אבל, אנחנו לא שומעים על זה. יש דממת אלחוט בתקשורת בכל הנוגע למשמעויות של אפס אינפלציה, לאישור שנתן ברק למרות אזהרות השרים, להביא לישראל עוד 7000 עובדים זרים, ולמכירת חיפה כימיקלים על ידי אריאל שרון בשנות השמונים, נושא שפתח את עידן הקשר המסוכן בין הון לשלטון. אילו התקשורת הייתה עושה עבודתה כראוי, אנחנו, החברה בישראל, יהודים ולא יהודים כאחד, היינו מגיבים בכעס, בהפגנות. היינו מאפשרים לפוליטיקאים לומר לבעלי ההון – אנחנו מאוד רוצים לעזור לכם, אבל אנחנו לא יכולים. אנשי ההון לא היו ממתינים אפילו רגע אחד. הם היו מפסיקים מיד להשקיע בשלטון, משום שהם לא ישקיעו, לא יממנו ולא יתמרצו מסעי בחירות של פוליטיקאים שלא ישתפו פעולה עם הפרטות שמשמעותן הפיכת מונופול ממשלתי למונופול פרטי.

הנשים והאוכלוסייה הלא יהודית, הם דוגמאות, הממחישות את הסכנה – אם לא נעשה מעשה, נאבד את הדמוקרטיה ונהפוך לדיקטטורה.

הפוליטיקאים עושים מלחמות ושוכחים את העסקים והאנשים

אתי אמור
בעלת מפעל אלקטרוניקה, יקנעם

פוליטיקה = כוח = כסף – אומרת אתי אמור, הקוראת לנשים לקחת חלק בעשייה הפוליטית במדינה, כדי להגיע לקרבה רבה ככל האפשר לחלוקת עוגת המענקים וההטבות

עסקים קטנים, ובייחוד נשים יזמיות, אינם מנצלים מענקים והטבות שנותנת המדינה. הנהנים העיקריים הם מפעלים גדולים וגופים כלכליים בעלי לובי פוליטי, הדואג 'לסדר' את ההטבות לבני חסותו. היזם הקטן טרוד מאוד בקשיי קיומו, עד שלא נותרים לו זמן ואנרגיה כדי לבחון ולבדוק את פעילותו הכלכלית. ברוב המקרים הוא חתום על ערבות אישית לעסקיו, והוא יעשה הכל כדי לעמוד בהתחייבויותיו הכספיות. למדינה, כגוף שלטוני, נוח שרוב האזרחים עסוקים בהישרדות כלכלית, דבר המאפשר לה לפעול בשקט תעשייתי כמעט מוחלט. מתי שמענו באחרונה על תנועת מחאה פוליטית-כלכלית-חברתית? וכשקמה תנועה כזו, מייסדיה מסומנים מייד ו'נבלעים' בגופים פוליטיים קיימים, המבטיחים להלחם בעוולות, אבל...

הייתי רוצה לראות הקמה של גוף פוליטי חברתי, שיילחם להשגת פתרונות לבעיות החברה והכלכלה במדינה. גוף כזה חייב להבין, כי כדי להצליח עליו לשאוף להגיע לפוליטיקה, ורק כשיהיה בעל לובי פוליטי רציני יוכל לשנות משהו בכלכלה ובחברה. אין זו בושה להיות עסקן פוליטי. זהו צו השעה, משום שללא קרבה לעוגה לעולם לא נוכל לאכול ממנה. נשים חייבות להתעורר, להתארגן ולפעול. רבים טוענים, כי אל לנשים להתארגן לבד, וכי עליהן לחבור לגופים קיימים. נכון, שקל יותר לזכות במקום המשוריין לאשה במפלגה קיימת מאשר במושב בכנסת במסגרת של מפלגה עצמאית.

אני קוראת לנשים, ולכל מי שאכפת לו, להתעורר!!!

נשים ועסקים בטירה בצל האירועים

מהא עבד אלחי
אשת עסקים, בעלת תחנת דלק ושוק שבת בטירה

אם אין פרנסה אין דו קיום – אומרת אשת העסקים מטירה, מהא עבד אלחי, הקוראת ליהודים לחזור לעשות עסקים בטירה

כידוע, החברה הערבית היא חברה מסורתית, המקשה על הנשים לעבוד וללמוד מחוץ לתחום הבית. עד לאחרונה היה ברור, שהאשה צריכה להקדיש עצמה לטיפול בבית ובילדים. גם הבנות, שאבותיהן אפשרו להן להמשיך בלימודים, לא תמיד זכו בכך, בין אם משום שלא התקבלו לאוניברסיטאות על רקע של אי שוויון, ובין אם משום שלא היה הצע של מכללות כפי שקיים כיום.

לפני שנים אחדות חל שינוי. בעקבות הצורך שהתעורר בתרומת הנשים לפרנסת המשפחה, הגברים, שמנעו קודם לכן את יציאתן של הנשים מהבית, החלו לדחוף אותן ללמוד ולעבוד מחוץ לבית. בין הנשים שלא יכלו להמשיך בלימודים היו כאלה שהחליטו לפתוח ולהקים עסקים, במיוחד בטירה.

אינתיפאדת אל אקצה שמה קץ לאופציה העסקית

שיתוף הפעולה בין יהודים לערבים ששרר לפני פרוץ אינתיפאדת אל אקצה, גרם לכניסת יהודים רבים לטירה וליצירת קשרים עסקיים רבים. בתחום העסקי בלטה נוכחותן של נשים. לפני כשנתיים החלו נשות טירה לקחת הלוואות מהבנקים. הן שיעבדו מכוניות, בתים ונכסים אחרים, ופתחו חנויות, מסעדות ועוד. באוקטובר, כאשר פרצה האינתיפאדה, הפסיקו היהודים להגיע. יש בהם שאמרו שהם פוחדים, אולם המרגיז מכל הוא, שיש בהם שאמרו שהם מענישים את אנשי טירה. ולמה? התקשורת קלקלה את היחסים בין היהודים לערבים. היא ניפחה דברים והפיצה שקרים. במו אוזניי שמעתי, כאשר ישבתי בתחנת הדלק בטירה, שמודיעים על יידוי אבנים ומהומות בטירה, ושהמקום סגור. בדקנו – ולא היה כלום. התקשורת גרמה לכך שאנשים חדלו להגיע לטירה. עד היום הדברים לא חזרו למסלולם.

אנחנו, אנשי טירה, רצינו דו-קיום בינינו לבין שכנינו. כל השכנים שלנו יודעים זאת. עשינו הכל. אני עצמי השתתפתי בכנסי דו-קיום לפני 20-25 שנים. לא אשכח, שתמיד הגיעו עשרים ערביות ושלוש יהודיות. עד היום ממשיכים היחסים שבנינו עם בית הספר בן צבי בכפר סבא, ותמיד מגיעות ערביות, כמורות ואמהות ומגיעות פחות יהודיות. בעקבות האינתיפאדה, נסגרו עסקים וחשבונות הבנק של בעלי העסקים הוגבלו. גם בקניון ערים בכפר סבא מחכים שאנשי טירה יבואו לקנות בחנויות.

מה יקרה אם נמשיך להעניש זה את זה? כולנו גרים במדינה הזו, ואי אפשר שיהודים יקנו רק מיהודים. זה לא עוזר לאיש. אנחנו צריכים לחיות ביחד ולעשות עסקים ביחד, זה מה שעושה את הדו קיום. אם אין כלכלה ואין פרנסה, אין דו קיום.

ענף המזון בצל האירועים ולאור הפוליטיקה המקומית

דיאנה סוידאן בשארה
מנהלת ייצור בענף המזון בחיפה

שנים של עבודה משותפת של יהודים וערבים, בישראל וברשות הפלשתינית, ירדו לטמיון – אומרת דיאנה סוידאן בשארה, המדגימה את המצב על פי המתרחש בענף המזון ומקווה, לשלום צודק, המבוסס על כבוד הדדי, חסד ורגישות הדדית לצורכי כל הצדדים

החברה שלנו, העוסקת ביבוא ושיווק מזון לכל רחבי הארץ ולרשות הפלשתינית, נוסדה בידי סבי, ומנוהלת כיום בידי בני ובנות הדור השלישי והרביעי. זה לצד זה עובדים בעסק יהודים, כולל עולים מרוסיה וערבים, נוצרים ומוסלמים, מישראל ומהרשות הפלשתינית. גם ציבור הלקוחות והספקים מעורב. עד היום, התאפיינו יחסינו עם הלקוחות והספקים בכבוד הדדי. לאירועים האחרונים הייתה השפעה דרסטית, שהיו לה השלכות על הספקים בחו"ל, מחסור בכוח אדם, ירידה בהיקף המכירות וקשיים בגבייה.

הספקים בחו"ל – חודשי החורף הם שיא העונה בענף המזון. בחודשים אלה מתבצע רוב היבוא – פירות יבשים וכן פיתוחים וסחורות ייחודיות לחגים כמו כריסמס, רמדאן וחנוכה. הספקים שלנו בחו"ל צפו בטלוויזיה והסיקו, שמתנהלת כאן מלחמה. הם פחדו לספק את הסחורות, שכבר היו בדרכן לנמל חיפה, ודרשו תשלום מראש. היו כאלו שהעדיפו לפרוק מטענים בקפריסין ולהמתין להתפתחויות. נדרשו מאמצים רבים כדי להסביר את המצב ולנסות לשכנע אותם לנהוג אחרת, כדי לצמצם את הנזק הכלכלי.

מחסור בכוח אדם – כתוצאה מהסגר לא הגיעו הפועלים המתגוררים בשטחי הרשות הפלשתינית, דבר שפגע קשות בסדר העבודה.

קשיים בשיווק – היקף המכירות ירד במידה ניכרת כתוצאה מהאירועים ברשות הפלשתינית. כוח הקנייה ירד כתוצאה מהקיפאון הכלכלי. בנוסף, ענפי המסעדות והמלונאות, המהווים נתח חשוב בקהל הלקוחות שלנו נפגע גם כן. נציגי המכירות שלנו חזרו מהשטח בידיים ריקות שבוע אחרי שבוע. גם בתקופת החגים נכזבו הציפיות שלנו להתאוששות. במכירות למגזר היהודי חלה ירידה כתוצאה מהמתח שנוצר בעקבות האירועים.

קשיים בגבייה – בנוסף לירידה במכירה התקשו לקוחותינו לשלם את חובותיהם. בנוסף, קשה להתמודד עם לקוחות ותיקים והגונים, שנקלעו למצב לא צפוי.

בשבועיים האחרונים מרגישים סימנים של התאוששות קלה מאוד, אולם המצב עדיין רחוק מנורמלי. חיפה, שהייתה במשך שנים סמל לדו-קיום, נפגעה גם היא קשות, למרות המאמצים הרבים והרגישות שגילה עמרם מצנע. אילולא גילה חוכמה, הבנה, רגישות, אומץ לב ויוזמה, עלולה הייתה להיות התוצאה קשה במידה ניכרת.

תקוותנו, שהמצב בחיפה ובאזור כולו ימשיך להשתפר, ושנזכה לשלום צודק, המבוסס על כבוד הדדי, חסד ורגישות הדדית לצורכי כל צד.

דרושים אמון ועשייה משותפת

כירעם בלעום
רכזת חטיבת נשים במרכז היהודי ערבי לפיתוח כלכלי

תפקידנו, כנשים, לפעול למציאת דרך משותפת לשני המגזרים באמצעות יצירת אמון ועשייה משותפת

בכל התחומים אין איזון בין אזרחי מדינת ישראל, בעיקר בגלל האירועים האזרחיים, המהומות וההפגנות. למצב זה השלכות שליליות חברתיות, כלכליות ופוליטיות, הבאות לביטוי בהווה ואשר יבואו לביטוי גם בעתיד.

מבחינה כלכלית, העסקים בצד הערבי מוגבלים. אין ראייה עתידית אסטרטגית לעסקים כתוצאה מחשש, פחד, אי אימון, אפליה, אי שוויון, הפרדה ומיתון. מבחינה פוליטית, הניגודים הפוליטיים ומערכת הממשל בחרו בדרך ללא מוצא, ללא פתרון. הסובלים מהמצב החמור הם האזרחים בשני המגזרים. תפקידנו, כארגונים, לפעול להצלת המצב, לבחור את המסלול. תפקידנו, כנשים, להאמין שיש בידינו לעשות כדי לפעול לשינוי ולהגיע לדרך המשותפת הראויה.

בשנה שעברה ארגנו כנס ארצי שנושאו היה: נשים מובילות לשינוי חברתי כלכלי בשני המגזרים. השתתפו בכנס נשות עסקים וקריירה משני המגזרים. מטרת הכנס הייתה – יצירת בסיס אמון לחיים משותפים ולעשייה משותפת. כתוצאה, הוקמה ועדת מעקב לפיתוח הרעיונות שהוצגו בכנס. אני מקווה, שגם היום נכריז על הקמת פורום, שימשיך את הפעילות.

כנס על יזמות עסקית של נשים במגזר הערבי

פרלמנט הנשים, שהוקם בשנה שעברה על ידי ד"ר אסתר הרצוג ובתמיכת קרן פרידריך אברט מגרמניה ועיריית הרצליה, יקיים היום דיון מיוחד באולם מועצת עיריית חיפה, תחת הכותרת "בצל האירועים – יהודיות ועדביות מדברות": את הדיון תנחה רכזת חטיבת הנשים במרכז היהודי־ערבי, כירעם בלעום. ונמהלכו יציגו נשות עסקים ערביות את החסמים המונעים פיתוח עסקי במגזר הערבי.

ד"ר לינדה עפרוני, כלכלנית ומשפטנית, תרצה בכנס על כלכלה ויחסי יהודים וערבים ממבט פמיניסטי.

רעיה שטראוס בן־דרור, מבעלי חשלובת שטראוס, תרצה על לעבוד ולחיות ביחד. מהא עבד אלחיי, בעלת חנות דלק ושוק שבת בכפר כירה, תרצה על נשים ועסקים בסירה בצל האירועים, וד"ר אנה סיראן בשארה, מנהלת עסק מזון בחיפה, תרצה על ענף המזון בצל האירועים.

אבי שמול

הארץ, 28.1.2001

פרלמנט נשים

במה לפוליטיקה מגוונת אחרת

פרסום, פורנוגרפיה וצנזורה - ממבט פמיניסטי

מושב שלישי, 18.2.2001

בחסות **מוטי ששון**, ראש עיריית חולון

ברכות
מוטי ששון, ראש העיר חולון
חנה הרצמן, מנכ"לית העירייה
טורקן קראקורט, סגנית מנהל קרן פרידריך אברט

מופע סטנד-אפ
על הציצים והפולקס של "אסם" (מתוך הצגת יחידה "סוטה מהנושא")
שרית סרי, שחקנית

הצגת עמדות
איזה מין פרסומת?
ענת הופמן, חברת מועצת עיריית ירושלים

סקס, אלימות והטעיות מסוכנות בפרסומות
תרצה נרנוט, מנהלת בית ספר לקופירייטינג

חופש הביטוי מול כבוד האשה
איילת מצגר, ראש אגף פרסומים סקרים ומידע ברשות השנייה

הצמורה בשירות האשה
דר' איילה גליקסברג, מנהלת מועצת הנשים בנבעתיים

נשים בשירות עצמן - מרד צרכניות ולא כפייה חוקית "מלמעלה"
דליה לירן-אלפר, ביה"ס לתקשורת, המכללה למינהל

דיון פתוח

משאל נשים: בעד ונגד צנזורה בפרסום

מנחה: דר' עמליה סער,
החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה

חופש הביטוי מול כבוד האשה

איילת מצגר
ראש אגף פרסומות, סקרים ומידע ברשות השנייה

מתברר, שכדאי ורצוי לשלוח לרשות השנייה תגובות על תשדירים הפוגעים בכבוד האשה, משום שהרשות משתמשת בתגובות אלה כמדד לרוח המנשבת בציבור, ומכוונת פעילותה לפיה. בנוסף לדבריה של איילת מצגר אנו מצרפים את מכתבה של חברת הנהלת תנועת ש.י.ן – עו"ד תמר סנונית-פורר, לרשות השנייה, ואת כתבתה ב-YNET בתגובה לתשדיר פרסומת של פוקס. במקביל, העבירה עו"ד סנונית-פורר את החומר לחברת מועצת הרשות השנייה – דר' ויקי שירן. הפעילות עזרה, והפרסומת הוסרה מלוח המשדרים

הרשות השנייה מפקחת על הפרסומות המשודרות בערוץ 2 בהתאם לכללי האתיקה בפרסומת. זכייני הרשות – חברות קשת, רשת וטלעד – מאשרים 70% מהפרסומות לפני השידור. הרשות מאשרת לפני שידור תשדירים בנושאים רפואיים או בריאותיים, ותשדירים שמופיעים בהם ילדים, או המכוונים לילדים (30%).

הרשות יכולה לפסול, או לתקן, תשדיר ששודר על ידי הזכיינים, ונצפה על ידינו לאחר ששודר. תהליך בדיקה זה מתבצע בהמשך לתשדירים שאנו רואים באופן אקראי, קוראים עליהם בעיתונות ומקבלים לגביהם פניות מהציבור.

הכללים הרלוונטיים לנושא השימוש במין בפרסומות הם כללים 3 ו-14 לכללי האתיקה בפרסומת, האוסרים הצגת יחסים מיניים, רמיזות מיניות או אלימות מינית, ופוגעים בטעם הטוב, בכבוד האדם וברגשות הציבור.

כללים אלה, שיש להם נוסח רחב מאוד, מתייחסים לנושאים הטעונים והבעייתיים ביותר בתחום אישור הפרסומות. קשה מאוד לקבוע מה פוגע ברגשות הציבור. ציבור הצופים מגוון, ואינו הומוגני בתגובותיו ובדעותיו.

רמיזות מיניות וגוף האשה

השימוש ברמיזות מיניות ובגוף האשה בפרסומות נפוץ ומקובל בישראל ובעולם כולו, גם אם אינו מקובל על חלק מהצופים בטלוויזיה. מתפקידה של הרשות להתערב באותם המקרים הנראים חריגים, ושיש בהם חציית קו או גבול שנקבע. השאלות המרכזיות הן – כיצד נקבע הגבול ובאיזה מצב יכולה הרשות לקבוע שנפרץ הגבול ולפסול תשדיר?

אין תשובות חד משמעיות לשאלות אלה. הגבול דינמי, ויש בו פרצות. הוא משתנה בהתאם לתהליכים החברתיים, השפעות ממדינות אחרות, התפתחויות כלל עולמיות במדיום הפרסומי, ואולי גם רעיון קריאטיבי אחד של אדם במשרד פרסום כלשהו. את הגבול קובעים הכוחות היצירתיים, ולאחר מעשה – הגורם המפקח.

החריגות האמיתיות אינן בעייתיות. הבעיה האמיתית היא בתשדירים ה'גבוליים', שהם על גבול הקיים עד כה, ואולי עוברים אותו במידת מה, אולם קשה לקבוע שהם פסולים.

הקושי שלנו משמעותי כשאנו מביאים בחשבון את עמדת בית המשפט העליון. לאור מספר מקרים של פסילת תשדירי פרסומת על רקע רמיזות מיניות, או פגיעה ברגשות הציבור, אשר נדונו בבג"ץ, הבינה הרשות שקיים קושי רב בפסילת תשדירים גבוליים על רקע נושאים אלה.

תשדיר התפוזינה

לפני זמן לא רב נדון תשדיר ה'תפוזינה' בבג"ץ. הרשות פסלה את התשדיר על רקע שתי סיבות: התמקדות באזור החלציים של הגבר באופן שנתפס על ידי הרשות כבוטה במיוחד; התנהגותה של הגיבורה בתשדירו, שהתאפיינה באגרסיביות מינית כלפי הגבר, באופן שבוודאי לא היה מקובל אילו הוצג בהיפוך המינים. סברנו, שהתרת תשדיר המתאר התנהגות כזו ייתן לגיטימציה להתנהגות דומה בהיפוך המינים.

בג"ץ קיבל את העתירה, קיבל חלק מעמדת הרשות

ודחה חלק ממנה, והתיר את המשך שידור התשדיר, תוך השמטת קטע החיפוש וההתמקדות באזור החלציים של הגבר.

בהחלטתה, קבעה כבוד השופטת דורנר: "החלטתה של הרשות פוגעת בחופש הביטוי של העותרת. השאלה המתעוררת היא, אם החלטה זו מקיימת את האיזון הראוי בין ההגנה על חופש הביטוי המסחרי לבין האינטרס במניעת פגיעה ברגשות הציבור ובטעם הטוב. רימוז מיני – להבדילו מייצוג מיני מפורש של יחסי מין כשלעצמם, אינו עילה לפסילת תשדיר פרסומת. הדבר תלוי במהותו של הרימוז. רימוז מיני בתשדיר פרסומת, הכרוך בפגיעה בכבוד האדם, בהשפלתו, בהטרדה מינית, או העשוי להזמין אלימות, הוא מעבר למידה הראויה." השמירה על האיזון הראוי, אליו מתייחסת השופטת דורנר, הוא תפקידה של הרשות.

ידי הרשות כבולות

לאור החלטות בג"ץ בנושא, נמנעת הרשות, ככל יכולתה, מפסילת תשדירי פרסומת, ולעתים היא חשה, שידיה כבולות.

יש קושי בקבלת החלטה מרחיקת לכת לפסילת תשדיר פרסומת, אם יש סיכוי סביר מאוד שאם המפרסם יעתור לבג"ץ כנגד הרשות, עתירתו תתקבל. הרשות אינה יכולה להתעלם מנושא זה, והיא מביאה אותו בחשבון במערכת השיקולים שהיא מפעילה בבואה לבחון את עמידתו של תשדיר בכללי האתיקה. בשנים 1994 – 1999 שודרו בערוץ 2 12,899 תשדירי פרסומת שונים. הרשות פסלה 73 תשדירי פרסומת על רקע של רמיזות מיניות ופגיעה ברגשות הציבור. נתון זה מהווה 0.5% מכלל התשדירים ששודרו ו–25% מכלל התשדירים שנפסלו. יש האומרים, שהכמות גדולה מדיי, ויש הסבורים, שזה מעט מדיי. אנו ברשות, ערים לתופעה של הזזת הגבול, ונראה, שעם הזמן התשדירים נעשים בוטים ובעייתיים יותר הן מבחינת השפה והן מבחינת התמונות והעלילה.

ייתכן, שסף הרגישות של הציבור יורד עם הזמן. תגובות הציבור המגיעות אלינו מספקות לנו תמונת מצב על תחושות הציבור.

במסגרת פסטיבל "אשה"

פרסום, פורנוגרפיה וצנזורה במבט פמיניסטי

מיקי פורטונו

"השקמה", חולון 14.2.2001

הצנזורה בשירות האשה

דר׳ אילה גליקסברג
מרצה לפילוסופיה

האלימות היא פועל יוצא מיחס מזלזל אל הנתפס כנחות יותר. נשים הפכו לפריט סחיר בקידום מכירות של מוצרים ויש לדעת, שככל שעולה מפלס הגירויים עולה מפלס האלימות

הפרסומאים משתמשים בגוף האשה או בחלקים ממנו לקידום מצרכים מגוונים, החל במכירת ממתק או רהיט לבית ועד לאביזרי תקשורת או רכבים. האשה מוצבת מעל הפריט, מאחוריו, או מרוחה על כל התמונה, בפוזה שאינה מבדילה בין החפץ לבין האשה. מי מהם למכירה?! כל פרסום, וכל צילום קבילים. מה הקשר בין בטן חשופה של זמרת בעמוד השער של ירחון לבין קידום זמרתה? לאנשי המכירות הפתרונים.

הגבולות בין אמנות, אסתטיקה, ארוטיקה ופורנוגרפיה הולכים ומיטשטשים. מגדילים לעשות בנושא התמסחרות הנשים שירותי לווין חדשים, סוחרי גירויים, ויש לדעת, שככל שעולה מפלס הגירויים, עולה מפלס האלימות.

אינני מזלזלת בכוח האסתטי שבאשה נאה. חוויית היופי היא חוויה מרנינה. אבל, אין צורך לחשוף את גופה של האשה כדי לראות ביופיה. חז"לינו אמרו: "כלה שעיניה יפות – אין כל גופה צריך בדיקה" (תענית כ"ד עמ' א').

המין היפה – למכירה

הגוף הנשי מהווה מקור לעשיית רווח. מבלי להיכנס לדיון בנושא החברתי והמוסרי של מכירת הגוף, אתייחס אל המצב הנתון והידוע.

דרכים לשימוש בגוף לצורכי רווח:

1) **זנות** – שימוש ישיר בגוף לשם רווח;
2) **דוגמנות** – הגוף מהווה שרת למכירת מוצרים כמו בגדים או תכשירים;
3) **פרסומות**, תוך שימוש בצילומי גוף או בחלקיו; אומר בזהירות, שנקודות 1 ו–2 הן בחירה אישית פרטית של האשה, לא תמיד מתוך חופש אמיתי, אבל ברמת העיקרון – בחירת דרך חיים עם השלכות חברתיות ידועות.

סעיף 3 הוא מוטיב אשר סביבו ניתן לנו להתלכד, להתמקד ולפעול, כדי שזילות בהתייחסות אל האשה לא יהא מובן מאליו ומתקבל על הדעת. חלקי גוף נשיים, המופיעים בצמוד לתוצר מסוים, מבליטים את המוטיב המיני של האשה. האשה מנוצלת לשם קידום מוצרים, ונוצר פיחות בדימויה של האשה כאשה וכאדם.

הפרסומות אינן מופיעות רק בצילום. יש גם פרסומת מילוליות עם ביטויים פרסונליים (הנימה האישית מקובלת היום בפרסומת) ואסוציאטיביים. כמו למשל: מהמלה טרי יצרו את הפרסום טרי לי. מתקבל פרסום עם קונוטציה סקסיסטית שצלילו נשמע: תראי לי.

הטמעת שפה וסגנון

שימוש חוזר במילים מביא להטמעתן, ושימושן הופך לחלק בשפה המדוברת.

מרבית החוקרים תמימי דעים, שהפרסומת חיונית ליצירת תקשורת חברתית וקידום הכלכלה העולמית. מה עוד, שבהדרגה הופכת החברה ליותר ויותר צרכנית. אולם, מה שטוב לכלכלה לא הולך תמיד בחפיפה עם טובת החברה. היסוד החקייני שבאדם, המביא אותו לרצות את שיש לכולם, מביא אותו גם להשתמש בשפה של כולם. נוסיף לכך את חופש הביטוי ונמצא, שאין כמעט מגבלות לאפשרויות של שימוש בביטויים, שלא אחת יש בהם גם פגיעה בטעם הטוב.

לשם אימות דרך המחשבה שלי שוחחתי עם נשים, המייצגות שלושה מגזרים, שלושה מקצועות:

פסיכולוגית בכירה – קיים קשר מובהק בין דימוי לבין התנהגות. נפילת המחסומים של מותר ואסור במערכת הבין–מינית ופריצת המגבלות על חופש הביטוי טשטשו את המעברים בין הפרטי לציבורי,

ומושג הבושה הולך ומתמזער.

שופטת – באחת מתכניות הטלוויזיה בשם 'שידור חוקר', הודגמו מקרי אונס, ולסיום באה ההודעה: שתיים מתוך שלוש הנאנסות היו בתולות. לשם מה צריך ליידע את הציבור בנוגע למידע כל כך פרטי?

עורכת מקצועית של פורטל נשי באינטרנט – אתר האינטרנט השתמש בביטויים לא עדינים ולא נשיים. למשל: "חארטה בארטה וזיקפת הגנרלים – לפני הבחירות". או: "מאחורי כל גבר מצליח עומדת אשה חזקה, כי מלפניו עומדים לו ה... והאגו". שאלתי את האחראית, מה המניע לשימוש בדימויים כאלה ובשפה כזאת, בשעה שאני, אישית, יכולה להתמיד שנים בטור אישי בעיתון נפוץ תוך שימוש בשפה נקייה?

תשובתה הייתה, שהשימוש שהיא עושה בשפה זאת, שפה שבאה מהז'רגון הגברי, מציבה אותה על פלטפורמה רחבה יותר וששפת הכתיבה של הדור הצעיר בוטה יותר.

צנזורה חיובית

השאלות המתבקשות הן:

1) כיצד אפשר להסביר ולשכנע שתמונות ארוטיות, בוטות מילולית, והעמדה מזלזלת של נשים, יוצרות אקלים חברתי אלים ההולך וגובר בחברה העכשווית?
2) היכן יימצא הבלם לצמצום פרסומות מזיקות?
3) כיצד ניתן לגייס חברת פרסומת אסתטית שאינה פרובוקטיבית, ואשר מודל האשה המוצג על ידם יזמין יחס של כבוד?

הפתרונות המעשיים הנראים לי הם:

1. התייחסות לצנזורה כאל גורם חיובי המאפשר הגבלת פרסומות בוטות;
2. החרמת חברות פרסום או מוצרים כאקט נשי מאורגן. יש ללמוד מהחברה החרדית, המשתמשת בכלים צרכניים כדי לקבל מן החברות את הפרסום המתאים לאופי אמונתם;
3. חינוך מחודש בכל הנוגע להתייחסות לפרסומת;
4. בדיקה מקצועית במבט נשי על גבולות ומגבלות בפרסום ובפרסומת, תוך ידיעה שלא הכל פתוח ולא הכל מותר. גם לחופש יש מגבלות.

בסיום ההתכנסות של הפרלמנט היום יש לצאת בהחלטה ברורה, לאחר הצבעה וקבלת גיבוי מן המשתתפות, ליזום פעולה אמיתית, כדי להחזיר לאשה את כבודה האובד בפרסומת.

"פרלמנט הנשים" תובע חקיקה נגד אלימות

"פרלמנט הנשים" הוא פורום חיו פרלמנטרי הפועל בכנסת
על הזן מיישור אבים. רפורמים חיתם בסנה העבודה בייצוג
ר'ר אסתר הרצוג, לחשף ולקדם הענו זכויות נשים, בעבודה
"לחזות בעת הזדמנות ראשונה נשים ואנשי הגברי הנשים בחיים
ופוליטיים בכלל ובכנסת בפרט". בכינוסו האחרון בחלו
חבשו חברות "פרלמנט הנשים" בחברי הכנסת, ליים ראשי
חוקים חוקים שיזמנו בחיכוים בעלי אופי המעיד אלימות
כלפי נשים. פניית "נשים אל חברי הכנסת, באה על רקע
מציאות, שבה, למעשה, הפרסומים המסחריים שופעים רמיזות
מיניות או שימוש בסמלים מיניים בדמויות הנשים ומעודדים
אלימות כלפיהן. בפיתוח נכון הדבר בשמריבר בעידוי ישנו,
אמרה ר'ר אסתר הרצוג, כי היא נכפפה במה המעורהת באופן
פגיו את האלימות כלפי נשים.

"פרלמנט הנשים" הציע לחוקק הוראה מקבילה שתחייב את
כתי המשפט, בבואם לפסוק במחלוקות בין מפרסמים לעובדים
הציבוריים, וכן תעמעם את שיקולי הדעת של השופטים ותאפי
סר עניסה כלפי מפרסמים "העושים שימוש במסרים הדיגיים".
איילה מצער, ראש אגף רפרסומים, ביענה אמנם שבתים הני
גים מאחיינות מכלה דרישות החנות 13 תשדירים מכלל 13 אלה
תשדירים החרסים מעלי לאויר. אבל אפילו בסטטיסטיק
בעונה נהמבלה בבלתי מספרת.

רצעה מעניינת בסייחה היתה לדבנית ר'ר איילה גלוסברג,
מנהלת מועצת הנשים בנבעתיים, שהראה לחנוכיו מדר ערכים,
כגון החברות הפרסומית, פרסומים בעלי אופי דיני.

"פרלמנט הנשים" סיכם שיש לעדד בהבעת הדעות ראדי
מים בכל הקשור לפרסומת, מאחר שיש סכנה ברמזי האלימות
כלפי נשים הבלוטים בכמה מהם. וכן בשימוש בילדים בפרסום.

הצופה, 9.3.2001

נשים בשירות עצמן - מרד צרכנות ולא כפיית החוק "מלמעלה"

דליה לירן-אלפר
בית הספר לתקשורת, המכללה למינהל

חינוך הקהל, ובעיקר הילדים, להבנת המניפולציות שהפרסומת מפעילה עליהם, היא הדרך העיקרית להתמודדות עם שלל הגירויים החזותיים והשמיעתיים שהמפרסמים מציפים אותנו בהם – אומרת דליה לירן אלפר. בנוגע לגופים המפקחים באמצעי התקשורת מגלה לירן-אלפר ספקנות, עקב ניסיונה האישי כחברת מליאת רשות השידור ויושבת ראש הוועדה למעמד האשה ברשות השידור בשנים 1992–1998

מטרתו של הפרסום בחברה המודרנית היא למכור, בין אם מוצר מכולת או מכונית ובין אם שירות כגון שידורי הטלוויזיה בלווין או ביטוח חיים. כדי למכור, על המפרסמים (באמצעות הפרסומאים המייצרים את הפרסומות) להגיע לקהל יעד אפקטיבי, למשוך את תשומת לבו למוצר או לשירות בשלב הראשון, ולאחר מכן ליצור למוצר תדמית מושכת, כדי שהצרכן יחוש צורך להשיגו (לקנות... לקנות...).

כדי להשיג תשומת לב צריך לגרות את הצרכן הפוטנציאלי, לעורר עניין במוצר המסוים בעולם רווי מסרים ויזואליים וקוליים. בתחום הפרסום מקובל לציין כמקדמי מכירות טובים את שלושת ה-B's: Beauty, Beast, Babies. הנשים, כמובן, ממלאות את משבצת 'היופי'.

למקדמי המכירות של הפרסום יש להוסיף את ההיבט המיני. המין, כצורך אנושי בסיסי, נמצא במוקד ההתעניינות של קהלים רחבים. כדי לשמור על סף הגירוי נדרש כל העת להגביה את הרף. יש לחדש, ומשום כך אנו רואים בשנים האחרונות יותר ויותר ילדות (וילדים) בפרסומות וגם גברים (כולל שימוש הולך וגובר בגוף הגבר).

המפתח בידי הקהל

האם אנו, כנשים פמיניסטיות, יכולות להיאבק בתופעה, וכיצד? לדעתי, המפתח נמצא בידי החברה הצרכנית. הצרכנים, שהם המושא של כל פעילות פרסום יכולים להשפיע על תכני הפרסום. הנכונות של הקהל לשתף פעולה עם אסטרטגיות, טקטיקות וסוגות פרסומיות הוא המנוע לכל הפעילות. רק בידי הקהל הכוח לשנות תופעות וסגנונות. הקהל יכול לקיים מנגנונים של בקרה מתמדת על הפרסומות בשוק (באמצעות ארגוני נשים, או רשות ממשלתית) ובכל מקרה ספציפי להתלונן, לפנות לערכאות משפטיות ולעורר דעת קהל באמצעות התקשורת. דרך זו הופעלה, לא אחת, כשהיא משיגה הצלחות מוגבלות (לדוגמה, תשדיר האשכוליות המפורסם). חסרונה של השיטה הוא בעלויות גבוהות. כמו כן יש להביא בחשבון, שמפרסמים רבים יראו בתלונות של הפמיניסטיות דרך זולה, יחסית, לזכות בעוד קצת פרסום ולהגיע בקלות למרכז הדיון הציבורי. מבחינתם, דווקא כדאי ליזום פרובוקציות כגון אלה (לדוגמה, הפרסומת של 'YES', בה נראתה בלונדינית צעירה העוגבת על גבר זקן). אפקטיבי יותר הוא ייזום חרם צרכנים. לצערנו, לאור מה שקרה עד היום במדינת ישראל, לא נראה כי צפוי עתיד מזהיר לטקטיקה זאת.

חינוך להתמודדות עם מניפולציות

הדרך העיקרית להתמודדות היא חינוך הקהל, ובמיוחד הילדים, להבנת המניפולציות שהפרסומת מפעילה עליהם. מן הראוי, שמשרד החינוך, במקום שישקיע בלימוד תכנים רבים בלתי רלוונטיים לחיים, ישקיע בתוכניות לימוד, שבמרכזן חינוך לצריכה ביקורתית של תקשורת בכלל ושל פרסומת בפרט. אזרחים ביקורתיים, המבינים כיצד יוצרים תקשורת וכיצד היא 'עובדת עלינו' בעיניים ובאוזניים, יהיו מחוסנים יותר מפני הפרסומת (תועלת 'שולית' שעשויים להשיג היא, אזרחים המיטיבים לדעת באופן כללי כיצד לצרוך

תקשורת המונים...).דברים אלה אינם באים לסתור ולשלול את החשיבות שבנקיטת השיטות האחרות, החל בחקיקה, דרך הקמת גופים מפקחים באמצעי תקשורת ציבוריים, כמו רשות השידור ומועצת הרשות השנייה (אם כי יעילותם מוטלת בספק, כפי שלמדתי מניסיוני האישי כחברת מליאת רשות השידור), עידוד ערנות והגשת תלונות תכופות מצד הציבור עד חרם צרכנים משמעותי. אין לאבד תקווה!

ויקי שירן

מי צריך זנות מצולמת

מזעזע לראות איך מורז וגלאון מציגים את ערוצי הפורנו כגירסת ויאגרה טלוויזיונית

צריך לספר לקתרין מקי'נון ואנדריאה דבורקין, שתי כוהנות גדולות של הפמיניזם, שאת מלחמתן נגד הפורנוגרפיה מנהיגים בכנסת הישראלית גברים רתיים, ואילו ח"כית פמיניסטית הערמדת בראש הוועדה למלחמה בסחר בנשים מבקשת להכשיר ערוצי פורנוגרפיה בטלוויזיה. ללא ספק הן יתמלאו תימהון גדול ויי שאלו איך אפשר להיאבק נגד תעשיית הזנות המנצלת נשים בצורה מחפירה וסוחרת בגופן ובאומללותן, וגם לתמוך בשיווק תעשיית הזנות בטלוויזיה (שהרי פורנוגרפיה היא זנות מצולמת).

תעשיית המין מגלגלת מחזור של מיליארדי דולרים בשנה והיא מבוססת על מסחר בגופן של נערות ונשים (אך גם ילדים וגברים) כדי לעורר ולספק יצרים מיניים, וצרכניה הראשיים הם גברים. שני היסודות שהיא נשענת עליהם הם זנות ופורנוגרפיה. הזנות היא מוסר עתיק שהפך את קניית גופן של נשים למטרות מין לפעילות חברתית לגיטימית. תפקידן הוצג כסיוע בהתבגרות המינית של נערים וכסיפוק יצריהם הבריאים של גברים. חרף זאת, הזונות לא זכו למעמד והילה של אחיות רזמניות, אלא הושוו לביוב של החברה ותוייגו כאות הקלון שלה. לכן מאו ומעולם היו הזונות ברובן נשים עניות.

פורנוגרפיה היא טקסט כתוב או מצולם המתעד זנות (מקור המילה – „פורניי', ביוונית זונה), שמטרתו להפיק רווחים מגירוי יצרים מיניים של המתבונן. פורנוגרפיה נוטה ליצור התמכרות ולכן התעשייה „מגדילה את המגה" בקביעות ומספקת סרטים בוטים יותר – מין קבוצתי, סאדו־מאזו אלים, מין עם חיות. לא אחת משמשים הסרטים האלה מורל לתובעי־נות מינית בקרב זונות. תעשיית הפורנו משתמשת בצעירות העובדות בשכר נמוך ובתנאי עבודה איומים וגורמת לנזק בלתי הפיך לחייהן. הנשים המגיעות לפורנו באות ברובן המכריע משכבות חלשות, ול־75% מהן יש היסטוריה של התעללות מינית: רבות מהן מעידות שכאשר ביקשו לעזוב, אחרי ניסיון קצר, הן הוכרחו להישאר. לינדה מרצ'יאנו, כוכבת הסרט הירוע „גרון עמוק", העידה בשימוע בקונגרס האמריקני שהסרט היה למעשה אונס שלה תחת איומי אקדח.

במילים אחרות, הסרטים הפורנוגרפים הם תיעוד של ניצול, גרימת כאב והשפלת נשים שהגיעו, ברובן הגדול, אל סרטי הפורנו בכפייה ומתוך ניהול תנאי חייהן. לכן היה מזעזע לראות איך פורז וגלאון הציגו בכנסת את ערוצי הפורנו כאילו מדובר במוצר חביב ובלתי מזיק, מין גירסת ויאגרה טלוויזיונית סימפתית ושנויה במחלוקת שמסייעת לפורקנם המיני של גברים בדרדים ועוזרת לעורר את היצר המיני בקרב זוגות. הח"כים הציגו את עצמם כמגיני חופש הבחירה, כאילו הפורנוגרפיה היא עוד עניין פעוט של טעם, ריח וחופש ביטוי והח"כים הרתיים מבקשים כצפוי לכפות את ערכיהם החשוכים על הציבור.

חשוב להזכיר לכולנו שלפני עשור היתה הזנות בישראל תופעה מקומית מצומצמת ואילו כיום הפכנו למרכז ידוע לשמצה בסחר בנשים המשגשג בחסות הממשלה והחוק, כאחת הבירות המתפוררות של העולם השלישי. לכן ההצבעה על ערוצי פורנו בטלוויזיה, שייתנו תנופה להפיכתנו למרכז לייצור פורנוגרפיה, תהיה הרת־אסון. כוח העבודה הזול, הזונות, כבר מצוי כאן בשפע, וערוצי טלוויזיה יעודדו פעילות עסקית ענפה. במהרה נחזה כאן בהפקות פורנו מקומיות. אך יותר מכל תקבע ההצבעה מחר בכנסת אם ישראל תהפוך למפיצה של פורנוגרפיה, כלומר, של סבל אנושי.

יום שני ג' באב תשס"א - 23.7.2001

ידיעות אחרונות

לכבוד
שמואל שם- טוב
מנהל הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו
כנפי נשרים 5 ירושלים
בפקס: 02-6556287

א.נ.,

הנדון: הפרסומת של חברת פוקס

זה מספר שבועות שמתנהל מאבק לגבי שידורה של הפרסומת של פוקס. נודע לנו כי אמורה להתקיים ישיבה של ועדת הערר בנושא המשך שידורה של הפרסומת, ועל המשך שידורה זה אנו מוחות בכל תוקף. מצאנו לנכון להביא בפניך מספר טיעונים בנושא זה ואנו מצפות כי תיקחו אותם בחשבון בשקילת נושא זה.

מקריאה בכללי הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו (אתיקה בפרסומת בטלוויזיה ורדיו), תשנ"ד- 1994, וכן מבדיקתו של חוק העונשין, תשל"ז-1977 בסעיף אשר עוסק בפרסום של שלטי חוצות, וניתן להקיש ממנו לענייננו עולה כי פרסומת זו מכוונת לדעתי בדיוק למצב אותו רצתה מועצת הרשות למנוע בחוקקה את הכללים וכן לכוונת המחוקק בחוק העונשין. היא כוללת רמיזות מיניות, הגבר המפשיט מצטייר כיוזם אלימות מינית. מיותר לציין, כי אין לציבור כל עניין לכך שפרסומת מעין זו תשודר.

קהל צרכניה של החברה הינו בעיקר בני נוער ובמיוחד בשל כך יש להחמיר שבעתיים במסרים אשר עוברים אליהם, במסווה של סלבריטיז אופנתיים, ובתחושה שמנסה החברה להעביר שהתנהגות מעין זו הינה מדליקה ופופולרית.

מועצת הרשות השנייה חייבת לשמש במקרה זה כמגן הציבור בכללותו ובני הנוער בפרט ולמנוע המשך שידור הפרסומת. וכדברי השופטת דורנר בבג"ץ יפאורה תבורי בע"מ, המצטטת גם מבג"ץ קידום:
"...תשדיר פרסומת הכולל רימוזים ומסרים מיניים בוטים, לרבות הטרדה מינית העשויה להזמין אלימות, גם בחברה פתוחה וסובלנית פוגע ברגשות הציבור בעוצמה הנדרשת לפסילה, המוגדרת כקשה ומשמעותית." פרסומת זו מעבירה מסר חמור פי כמה מהמסר שהועבר בפרסומת של "תפוזינה" שנדונה בבג"ץ זה, ובהתאם לכך יש לדון בה.

כחברה בתנועת ש.י.ן לשוויון ייצוג נשים, וכעורכת דין שעוסקת בסיוע לנשים מוכות וכחברה בקואליציית ארגונים חברתיים-פמיניסטיים, אני מוצאת לנכון לפנות אליך כמנהל הרשות השנייה על מנת שתפעלו לכך שהפרסומת של פוקס תורד מלוח השידורים לאלתר.

יודגש, כי מכתב זה מבטא הלך רוח אשר בא לידי ביטוי בישיבת הארגונים החברים בקואליציה נגד שידורי הפורנו, אשר חברים בה למעלה מ-20 ארגונים. כמו כן ברצוני להביא לידיעתך כי "פרלמנט נשים" החליט בהתכנסותו בחודש מאי תשס"א על יוזמת חקיקה שתמנע שידור של פרסומות פוגעות (כדוגמת הפרסומת המדוברת) והחלטה זו באה על רקע דיון בנושא של פרסום ופורנוגרפיה (בהחלטה זו הצביעו ברוב מוחלט מאות נשים). עמדה זו מבטאת את האכזבה העמוקה מתפקודה של המועצה שאינה ממלאת את חובתה כלפי הציבור בכל מה שקשור לשמירה על כבוד האישה ואי פגיעה ברגשות מחצית מהאוכלוסייה.

אודה על התייחסותכם ועל שקילת שיקולים אלא בדיונכם בוועדת הערר. כמו כן מצאתי לנכון לצרף לעיונך ולעיון ועדת הערר מאמר שלי אשר התפרסם באתר ynet ועסק בפרסומת זו.

עו"ד תמר סנונית-פורר
חברת הנהלה בתנועת ש.י.ן לשוויון ייצוג נשים

יעל בר-זוהר, חינוך לשוויון בין המינים ותפקידנו כצרכנים נבונים

עו"ד תמר סנונית-פורר

התפרסם ב-YNET, 3.10.01

לפני מספר שבועות עלתה על מרקעי ערוץ 2 פרסומת של חברת אופנה. בכוונה אינני מציינת את שם החברה כי נראה לי שבמקרה הזה "יצא חוטא נשכר" והחברה זכתה לפרסומת נאה עקב הרעש התקשורתי שהפרסומת חסרת הטעם שלהם עשתה, ואינני מתכוונת לקחת בכך חלק.

לפרסומת נבחרה להופיע יעל בר-זוהר, אשר לכל הדעות נחשבת לכוכבת ילדים מצליחה, בחירה שאינה מקרית, על מנת לעודד את הזדהות הצרכנים עם המוצר הנמכר. בר-זוהר אשר שימשה בעבר גם כמנחה בערוץ הילדים, אמורה להוות דוגמה עבור ילדים ונוער בפעילויותיה. לעיתים נדמה כי כוכבים מעין אלו אינם מודעים לכוחם החינוכי הרב, או מעדיפים להתעלם ממנו על מנת לקדם אינטרסים אחרים שלהם. על מנת לתת לבר-זוהר ליהנות מהספק אני מניחה כי לא הייתה בכוונתה האישית לפגוע במי מהצופים. ברם, נראה כי תפקידה במקרה זה היה להיות ערה יותר למסר שמעבירה פרסומת זו, מסר שיש להוקיעו ללא סייג.

תזכורת - בפרסומת, נראים איתן אורבך ובר-זוהר אוחזים בבובות מריונטות בדמותם ברחוב. ניגש גבר צעיר ולוקח את הבובה בדמותה של בר-זוהר. הבחור מתחיל להפשיט את הבובה, כאשר המצלמה נעה בין פניו בעלות המבע השובב לכאורה, לתחתוניה המופשלים של הבובה, ולפניה ספק נהנות, ספק סקרניות של בר-זוהר. שיא הפרסומת אמור להיות כאשר הבחור מפשיט מהבובה את הג'ינס, משאיר אותה בתחתונים, ופשוט משליך אותה והולך עם הג'ינס לדרכו. תודות לזעקתם של צרכנים רבים וארגוני נשים צונזרה הפרסומת, כך שהיא מופיעה החל מעשר בלילה והוסר הקטע שבו הבובה מושלכת. אך בכך אין די.

אין חולק כי תפקיד הפרסומות לעורר בנו, הצרכנים רצון לקנות את המוצר, אך אסור לנו כחברה להתעלם גם מהמסרים העקיפים אשר הפרסומות מעבירות (ובמקרה הזה הם ישירים מאין כמוהם). הפרסומאים של חברת האופנה הנ"ל אכן התעלו על עצמם. במסווה של טיזר אופנתי ויצירת מתח מיני בין השחקנים בפרסומת, עובר מסר של זילות בגוף האישה, מסר של "הכל אפשר", מסר של הקלות הבלתי נסבלת בהתנהגויות מעין אלו כלפי נשים. עברנו כברת דרך ארוכה מהימים בהם אלימות בתוך המשפחה נחשבה לטאבו שאין לעסוק בו, ימים בהם נחשב העיסוק בנושא הנ"ל חדירה לתחום הפרט, אך הדרך עדיין ארוכה. העשייה החינוכית והעלאת המודעות לנושאים אלו גברה ויש להמשיך במלאכה זו, עד אשר נוכל לדעת כי אנו חיים בחברה המכבדת את הפרטים החיים בתוכה, את גופם וזכותם לחיות בחופש כשווים, ללא קשר למינם. פרסומות מעין אלו, מעבירות מסר כי ניתן לעשות בגוף האישה ככל העולה ברוחו של הגבר. הן מעבירות מסר בלתי שוויוני בעליל לגבי מקומה של האישה בחברה כאובייקט מיני. הן מעבירות מסר חברתי בלתי-שוויוני וחלוקת תפקידים מעוותת של חזק-חלשה, מנצל-מנוצלת. על מנת להלחם בתופעה זו עלינו כצרכנים, אשר מאחלים לנו ולילדינו עולם טוב יותר, להעביר מסר חד משמעי לחברות הללו, כי סוג כזה של פרסומת איננו מקובל במחוזותינו, ולא בכך סגי: על החברות הללו לדעת כי שימוש במסרים כאלו יפעל נגדן כבומרנג וכי הדבר יוביל לחרם צרכנים כנגדן.

כלל 3 לכללי הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו (אתיקה בפרסומת בטלוויזיה ורדיו), תשנ"ד-1994, קובע: "לא ישדר בעל זיכיון תשדיר פרסומת שיש בו משום פגיעה בטעם הטוב, בכבודו של אדם או ברגשות הציבור".

ובכלל 14 נקבע:

"מבלי לגרוע מהאמור בסעיף 3, לא ישדר בעל זיכיון תשדיר פרסומת הכולל הצגה של יחסים מיניים,

רמיזות מיניות, אדם כקורבן של אלימות מינית או כיזם אלימות מינית אלא אם כן קיים עניין ציבורי מובהק בכך, במידה המתחייבת להוראות כל דין".

סיכום עיקרי דברים מפס"ד "תפוזינה"

הכול מסכימים, כי גבולותיו של חופש הביטוי המסחרי, שלא כל הטעמים של חופש הביטוי חלים לגביו, צרים מגבולות חופש הביטוי הפוליטי או האמנותי. על-כן אין מניעה עקרונית מלהגביל ביטוי מסחרי הפוגע ברגשות או אף מלפוסלו. לעומת זאת, הגם שבתשדירי פרסומת יש מן היצירתיות, עיקר מטרתם הוא קידום מכירת המוצרים והשירותים שהם מציגים. מטרה זו משליכה לא רק על היקף ההגנה שיינתן להם, אלא גם על מקום התוויית גבולות הטעם הטוב. שכן, בעוד שייצוגים מיניים באמנות הם חלק מן היצירה, הרי שמין בפרסומת נועד למשוך קהל ולהניעו לרכוש מוצרים או שירותים. גוף האדם, ובמיוחד גופן של נשים, משמש בפרסומת כלי בלבד. תשדיר פרסומת הכולל רימוזים ומסרים מיניים בוטים, לרבות הטרדה מינית העשויה להזמין אלימות, גם בחברה פתוחה וסובלנית פוגע ברגשות הציבור בעוצמה הנדרשת לפסילה, המוגדרת כקשה ומשמעותית.

רימוז מיני בתשדיר פרסומת הכרוך בפגיעה בכבוד האדם, בהשפלתו, בהטרדה מינית, או העשוי להזמין אלימות, הוא מעבר למידה הראויה. בעניין זה יש להתחשב גם בשעות השידור המיועדות. יישום זהיר של מבחן זה מסיר את החשש מפני גלישה במורד "המדרון החלקלק".

אסתר הרצוג

נשים נגד פורנוגרפיה

ערוצי הפורנו הם ההוכחה לדיכוי שלנו בידי גברים חמדנים, פרברטים, עוד־מצח ונטולי בושה

ת וזה לרון מ׳ברג (מוסף שבת, מעריב, 13.7) שהצביע בפנינו, באופן תמים לחלוטין בנר־אה, על הסיבות הנסתרות והגלויות מרוץ ערוצי הפורנו הם הסמרטוט האדום מבחינת מעמד וחזות האישה באדם (HUMAN BEING) בתאים יותר). ערוצי הפורנו הם סמרטוט אדום גם עבור גברים הדוגלים בכבוד האדם, אבל לא אדבר פה כשמם. סיטרתו להתאבץ ולהבין בעצמם מה משמעות העוצים עבודם בגברים.

כל הנושא כולו, מבחינת מיברג וכמותו כמו בעלי העניין בערוצי הפורנו בלוויין, הוא שאלה של גברים בלבד. "תוצאה של סקרנות נראה. תחלוף חוגן עבור מי שהחיים הילקו להם קלפים גרועים וברגע נתון אין ביכולתם למשוך את מה שהטבע החבון שימשו".

או שאתה גבר אמיתי ואז טובן באליו שערוצי הפורנו הם בעיניך חלק בלתי נפרד והכרחי מהמ־ציאות האנושית - שהיא במיטן מציאות המוכתבת על ידי גברים ולמען גברים - או שאתה סמרטוט בשנר באיזו מפלגה דתית הלוקה ב"שמרנות ניא־נרמלית" נוסח יגאל ביבי, או שאת פמיניסטית השוכה ואוטרשוניסטית רפגונית כמו זהבה גלאון. בחסינה המיברגית כל ניסיון למנוע ואפילו למשות נגד ערוצי הפורנו הוא בחזקת איוולת, צבי־עות, רפגונית, התחמדות ושאר הסנות בעוררות ביאים, ובלשונו של מ׳ברג, לא פחות מאשר "הש־תלטות הקלגסים על הינינו".

אצל מיברג והמיני לנשים אין מה לומר בנושא. לא רק עמדתה של זהבה גלאון המחצשת הדמנות "לטחוט הופעה טלוויזיונית" פסולה, אפילו אשתו של מ׳ברג (שלובותה ייאמר שהעדיפה טעשים על דיבורים ופשוט חפסה לבן זונה את עניין ההלומות הדסובים) - מוטב לה שתפסתוק. הוא פשוט מתעלם ב"עיקם פניה הטסים של אשתו בעניין ערוצי הפורנו".

ההעיינותה הזחירה בתהליך התשימה על הערו־צים יובה ללעג סיגניפטי טיפוסי: "אפילו פורנו גרפיה לא הצליחה להנות". האישה המוסרנית של מיברג מעיזה לבטא רק את המילים "ערוצי אירוט־קה". ויוזי דוגמא נאלצת על אילוף נשים. אנחנו צריכות לדבר יפה, לא לקלל, להיות נחמדות.

ובאשר הגברים, כמו גברים, צריכים לספק את צרכיהם המיניים, אנחנו נשפות לקבל זאת בדבי־נה, להעניר פנים כחברינויות ולא חלילה צרות אופקים. כבר בנערות צעירות אנחנו לומדות שברי להיות מקובלות על הבחורים עלינו להיות גם בתו־לות עד הנישואין, ובאותה עת לא להעמיד בשום פנים פני בתולות כאשר רבנים המקובלים מפקירים בדיחות גסות וסקסיסטיות.

מה לעשות, גברים יקרים, מוחרי סדני פורנו, בוסים נדולים בעולם הפורנו, בעלי ערוצי השידור, שאנחנו בתוכנו התפללנו, באמנו, קבס אחו בנו, אך ברי להיות "מקובלות" היינו צריכות לשחק אותה מבינות עניין. מה לעשות שמאמנו בעמדת הנחמדות שגברים במוכם כפי עליהן מאז התחלנו לעשור על דעתנו וזהותנו הנשיתו? אנחנו מעיזות היום, בי פחות ומי יותר, לומר שאנחנו מתעבות את הבריחות הסקסיסטיות־נוקניות שלכם, שאנח־נו מתעבות את הניצול והדיכוי של בנות מינכו לצורכי הענוגותיכם. לא תוכלו עוד לעשות דחי לגיטימציה למחאה שלנו, גם כאשר תמשיכו ללע־לג, ללעוג ובעיקר לנסנף על צרכינו ואנושיותנו.

ערוצי הפורנו, מבחינה זו, הם כמו עלילות הדם נגד היהודים. אחד העם, במאמרו "חצי נחמה". הסביר שאם היו היהודים זקוקים להוכחה על כך שהדדיפות כלפיהם הם נוקעות לשנה, באו עלילות הדם וסיפקו הוכחה זו. אפילו מיברג יודע שהפורנו הוא דיכוי של נשים, ומסביר ש"על נוקן של חלק מהנשים בהלק מהסרטים יש יותר מדי טיבנים בחי־לים וסחורים וחיובים מביכים בבניעותם באשר הנבר נסטר מנוחלי נופו בניזרים לוהשים".

ערוצי הפורנו הם ההבחה המוחלטת לדיכוי של נשים בידי נברים חמדני ממון ומבודים לפרברסי־ות מינית, אשר בלי בושה אף מעיזים לטעון שאנחנו אשמות, אנחנו הרי צרות מוחין.

מעריב, 22.7.2001

'פרלמנט הנשים' דורש פסילת תשדירים מיניים

קורא לצנזורה בערוץ המסחרי, או מרד צרכניות כנגד חברות העושות שימוש בפרסומים שוביניסטיים פורנוגרפיים המעודדים אלימות נגד נשים, ובפרסומים המנצלים ילדים

'פרלמנט הנשים', פורום הפועל בחסות 'קרן פריד-ריך אברט' הגרמנית, דורש מחברי הכנסת לחוקק חוקים שימנעו פרסום מסחרי בעל אופי מיני, הכולל רמיזות מיניות או שימוש במסרים הפוגעים ברגשות ציבור הנשים ומעודדים אלימות כלפי נשים.

דרישה זו הועלתה בכנס שקיים הפורום במסגרת פסטיבל האשה, המתקיים כל שנה סמוך ליום האשה הבינלאומי. "הפרלמנט הוקם לפני שנה ומטרתו להוות במה חלופית לייצוג נשים ולשיח הגברי השולט בחיים הפוליטיים בכלל ובתקשורת בפרט", אומרת ד"ר אסתר הרצוג, ראש הפרלמנט.

פרלמנט הנשים מתכנס אחת לחודש ודן בכל פעם בנושא אחר, תוך דגש על אקטואליות הנושא הנדון. בין הנושאים בהם עסק הפורום בעבר: החיים בגבול הצפון, מדיניות החינוך, תקציב המדינה ומדיניות הביטחון, הכל כמובן מן הזווית נשית והפמיניסטית על המצב.

בכנס האחרון, שעסק בפרסום ובפורנוגרפיה, עלו לנאום נשות ציבור ונשות מקצוע מעולם הפרסום. ענת הופמן, חברת מועצת עיריית ירושלים, אמרה בדיון כי איברי מין נשיים מופיעים בתדירות גבוהה בפרסומות, דבר הפוגע ברגשות הנשים ומייצר חשיבה שוביניסטית לפיה נשים זמינות תמיד למין. הופמן קראה לפרסומאים לחפש דרכים יצירתיות אחרות לעידוד מכירות, שאינן שאובות מעולם הפורנוגרפיה. איילת מצגר, ראש אגף פרסומים, סקרים ומידע ברשות השנייה, אמרה כי הרשות מתערבת רק במקרים חריגים במיוחד, שמהווים מבחינתה חציית גבול. מצגר ציינה כי הבעיה אינה במקרים הקיצוניים, אלא דווקא במקרים הגבוליים. היא הציגה נתונים לפיהם הרשות השנייה פסלה 73 תשדירים בחמש השנים האחרונות, מתוך 13 אלף תשדירים חדשים שעלו לאוויר – יחס של 0.5% מכלל התשדירים.

הרצוג קראה לערוץ השני להיות קשוב לקולות העולים מציבור הנשים, אשר נפשן קצה בפרסומות עם האלימות הנרמזת, ואשר תורמות לירידת הריטינג בערוץ.

הרבנית ד"ר איילה גליקסברג, מנהלת מועצת הנשים בגבעתיים, הציעה לקרוא לצנזורה בשמות חלופיים, כגון "פיקוח ציבורי", דבר העשוי לרכך מעט את ההתנגדות הציבורית לגוף שתפקידו לפסול שידורים. גליקסברג גם קראה לשימוש בכלים של מרד צרכנים כנגד החברות העושות שימוש בפרסומים בעלי אופי מיני.

תרצה גרנות, מנהלת ביה"ס לקופירייטינג, ורליה לירן-אלפר מביה"ס לתקשורת במכללה למנהל התנגדו לצנזורה, אך הסכימו שיש צורך בקביעת קווים אדומים, ביחס לאלימות גרמזת וביחס לשימוש בילדים בפרסומת.

הרצוג אמרה כי "רק אם ייחקק חוק המחייב ש-60 מחברי הכנסת יהיו נשים התמונה תשתנה, ואני בטוחה שהמצב החברתי במדינה ישתפר בהרבה".

מתי טוכפלד

מקור ראשון, 23.2.2001

8.2.2001

לכבוד:

מר דוד לרון

(באמצעות גב' רעייה שטראוס בן-דרור)

למר לרון שלום רב,

כמי שאחראי על פרסום הסלטים של תשלובת מפעלי שטראוס-עלית אני מבקשת להביא לידיעתך כי הפרסומת שלכם ל"חומוס אחלה" זכתה לביקורת קשה של חברות פרלמנט נשים, שאותו אני מרכזת. הביקורת עלתה בצורה נוקבת בדברים שהביעה עו"ד יונה מרקוביץ', יו"ר עמותת ה"ן (הרצליה נשים). נאמר שהפרסומת של שטראוס לוקות בשוביניזם ועושות שימוש פוגע במיניות האישה לצורך שיווק המוצרים של החברה. הדברים הושמעו בפני גב' רעייה שטראוס בן-דרור במושב הפרלמנט השני לשנה זו (והשמיני בסה"כ) אשר התקיים בחיפה (ב-28.1.2001) בחסות ובנוכחות ראשי הערים עמרם מצנע ויעל גרמן. נושא הדיון היה "כלכלה ועסקים בצל האירועים – יהדיות וערביות מדברות". הגב' שטראוס בן-דרור, שהיתה אחת מהדוברות הציגה את חזון הקירבה והשוויון שמאפיינים את מפעלי שטראוס מאז הקמתם, בין יהודים לערבים ובין גברים לנשים.

בעקבות הדברים שנאמרו עקבתי אחר הפרסומות בטלוויזיה ולצערי הרב נוכחתי שהטענות בדבר השימוש הפוגע במיניות האשה לצורכי פרסום מוצרי שטראוס הן נכונות ומדויקות.
אני מתייחסת באופן מיוחד לפרסומת למוצר "חומוס אחלה". מאחר ובימים האחרונים הזדמן לי לקרוא במוסף הכלכלי של מעריב שחברת שטראוס מובילה במכירות של "חומוס אחלה" בזכות השינוי בגודל האריזה (וכנראה גם בזכות האיכות) אני מוצאת עצמי תוהה מיהו המפרסם אשר החליט שהשימוש בדוגמנית המפתה בשדיה המתנדנדים גברים זקנים חרמנים משפר את המכירות של שטראוס? אם שטראוס כל-כך מצליחה במכירות חומוס אחלה, ולא בזכות הגירוי המיני שבפרסומת, האם יש למפרסם אג'נדה נוספת מלבד מכירת החומוס?

מתוך כבוד לחברת שטראוס ובאופן מיוחד לגב' רעייה שטראוס בן-דרור אני קוראת לך לפעול בדחיפות לתיקון המצב. ולהלן הצעותי הקונקרטיות:
ביום ראשון (ה-18.2) יתקיים בתיאטרון חולון המושב השלישי של פרלמנט נשים לשנה זו, אשר יעסוק בנושא "פרסום, פורנוגרפיה וצנזורה – ממבט פמיניסטי". מובן שנשמח לראותך בקהל.

לגופו של עניין, מאחר ונראה באירוע פרסומות שלדעתנו עושות שימוש פוגע בגוף האישה והפרסומת של שטראוס (ל"חומוס אחלה") תהיה אחת מהן אני מציעה לך להחדיע (ונאפשר לך לעלות אל הבמה לשם כך) ששטראוס נענתה לקריאת פרלמנט נשים להוריד את הפרסומת הפוגעת.

שנית, מאחר ובאותו אירוע אנחנו נתחיל בהפצת חוברת זברי הפרלמנט משנה שעברה (תש"ס) שתהיה עשויה ברמה גבוהה במיוחד ותופץ בקרב 5,000 נשים מכל רחבי הארץ, רבות מהן ראשי ארגוני נשים ופעילות בתנועות חברתיות שונות, נשמח לפרסם מודעה שבה אתם מודיעים על הסרת הפרסומת הנ"ל, או מודעה הלופית המבטאת את המוטו השוויוני והמכבד כל אדם של חברת שטראוס, כפי שהיטיבה לבטא גב' שטראוס בן-דרור בחיפה.

מיותר לציין שכל דרך אחרת שתיראה לך להודיע על הסרת הפרסומת (הודעה אשר בפני עצמה, לדעתי, תזכה את שטראוס בבולטות ובפרסום חיובי) ועל הקפדה בעתיד על פרסום הוגן, מכבד ובלתי פוגע תהיה מקובלת וראויה. אנחנו נשמח להחדיע על כל צעד מעין זה במושב הפרלמנט שיתקיים, כאמור, בחולון.

בברכה, דר' אסתר הרצוג

מרכזת פרלמנט נשים

כלכלה ועסקים בצל האירועים - מושב הפרלמנט בחיפה (28.1.2001)

עמרם מצנע, ראש העיר חיפה,
מברך את המשתתפות

רעיה שטראוס בן דרור
מציגה עמדה

יעל גרמן, ראש העיר הרצליה,
מברכת את המשתתפות

פרסום, פורנוגרפיה וצנזורה - מושב הפרלמנט בחולון (18.2.2001)

חנה הרצמן, מנכ"לית עיריית חולון,
מברכת את באות המושב

השחקנית, שרית סרי, בקטע: 'על הציצים והפולקעס
של תנובה', מהצגתה: 'סוטה מהנושא'

השלטון המקומי מול השלטון המרכזי - מושב הפרלמנט בהרצליה (4.5.2001)

דיון בהשתתפות הקהל

יוכי יהל, חברת הוועדה המייעצת, מגיבה מהקהל

רחל בללי, מחזיקת תיק נשים בעיריית הרצליה, מנחה את הדיון

מקומן של נשים ביחסים בין העדות במושב הפרלמנט בפקיעין (29.5.2001)

שולחן המברכים והדוברות במושב החמישי של פרלמנט נשים שנערך בשיתוף עם עמותת אלמנאהל

מימין לשמאל: יו"ר עמותת אלמנאהל – אינשיראח עזאם, מרכזת פרלמנט נשים – דר' אסתר הרצוג, סגנית יו"ר עמותת אלמנאהל – ספא ח'יר

מעמד המורה והמכללות להכשרת מורות - מושב הפרלמנט במכללת בית ברל (26.6.2001)

בלהה אדמנית, ממכללת תלפיות, מציגה עמדה

דר' האלה ספניולי, מהמכללה הערבית לחינוך בחיפה, מציגה עמדה

דר' תמר אריאב ממכללת בית ברל מציגה עמדה. משמאלה: מנחת המושב, דר' פאדיה נאסר מאוניברסיטת תל אביב ומכללת בית ברל

מי הבוס? השלטון המקומי מול השלטון המרכזי ממבט פמיניסטי

מושב רביעי, 4.5.2001

בחסות **יעל גרמן**, ראש העיר הרצליה

ברכות
יעל גרמן, ראש העיר הרצליה
טורקן קאראקורט, סגנית מנהל קרן פרידריך אברט
פרופ' גליה גולן, המרכז הבינתחומי הרצליה

הצגת עמדות
יחסי שלטון מרכזי ומקומי - ראשי עיר בפיקוח פקידי הממשלה
יעל גרמן, ראש העיר הרצליה

למה לא עצמאות לשלטון המקומי?
מיכל רווה, עיתונאית ב"גלובס"

הרשות המקומית כקבלן משנה לביצוע מדיניות חינוך ורווחה
עדנה רודריג, סגנית ראש עיריית נצרת עילית

הפקרת נכסי ציבור - בגיבוי הממשלה
חדוה יחזקאלי, חברת מועצת עיריית חדרה

כוחם של כרישי המדל"ן מול השלטון המרכזי והמקומי
ישראלה רזון, חברת מועצת כפר-יונה

חוק הממונות - מעמד האישה בין הכנסת לרשות המקומית
גבי בר זכאי, סגנית וממלאת מקום ראש העיר מעלה אדומים ויו"ר מועצת נשים עירונית

דיון פתוח
מנחה: רחל בללי, מחזיקת תיק הרווחה ותיק מעמד האישה בעיריית הרצליה

משאל נשים: בעד או נגד עצמאות לשלטון המקומי

יחסי שלטון מרכזי ומקומי - ראשי עיר בפיקוח פקידי ממשלה

יעל גרמן
ראש עיריית הרצליה

ראשי ערים, הנבחרים ישירות על ידי הציבור, אינם רשאים לקבל החלטות בתחומים פנימיים והם כפותים להחלטות ממשלתיות

חוסר אמון בסיסי מצד השלטון המרכזי כלפי השלטון המקומי מאפיין את המצב בישראל. היחס לרשויות המקומיות מבוסס על תפיסות שרווחו בתקופת המנדט, כאשר השלטון הבריטי פעל להצרת צעדיו של היישוב היהודי.

רשות מקומית נדרשת עדיין לאין ספור אישורים מהממונה על המחוז במשרד הפנים, שהוא שריד אנכרוניסטי לשלטון המנדט, כולל אישורים לנושאים בסיסיים ביותר. משרדי הממשלה הם הקובעים את גובה הארנונה, במסגרת חוק ההסדרים במשק, והרשות המקומית אף איננה יכולה להעניק הנחות ולהיענות לפניות מהתושבים והעסקים בעיר. כל חוק עזר עירוני טעון אישור מורכב של משרד הפנים, המעכב לעתים תהליכים במשך שנתיים ויותר. העירייה אינה יכולה להזיז אפילו תמרור ממקומו ללא אישור. אילוצים נוספים קשורים לקבלת הלוואות מהבנקים לתשלום משכורות לפקידים, להעסקת עובדים בחוזים אישיים ולניידות עובדים בתוך הרשות. גם בנושאים אלה העירייה אינה נהנית מאוטונומיה, ותלויה בממונה על המחוז. רמת הפיקוח והבקרה הממשלתית פוגעת ברמת השירותים הניתנת לאזרח וביכולת לקבל החלטות הקובעות את יחס האזרח לשלטון. בקרה תקציבית היא דבר ראוי, אולם על השלטון המרכזי לתת אמון ברשויות המקומיות ולאפשר להן לבצע את המטלות שהוא עצמו מטיל עליהן.

למשל, עיריית הרצליה

עיריית הרצליה, למשל, מממנת את תקציבי החינוך, הבריאות והרווחה בשיעור של עד 50% מעבר למימון הממשלה. בתחום החינוך מממנת העירייה 44% מעבר לתקציב הממשלתי, בתחום השירותים החברתיים היא מממנת 46%, בתחום הבריאות – 84%, ובתחום הקליטה – 85%. שיעור השתתפות גבוה זה מחייב להעניק לרשויות יכולת לקבל החלטות ולהשפיע.

בנוסף, הממשלה מחייבת את העירייה להעניק הנחות בארנונה לשגרירויות הרבות הממוקמות בתחומי העיר, אולם אינה מפצה את העירייה על הפסדים אלה, המסתכמים בסך של שני מיליון ש"ח בשנה. מכיוון שהממשלה נהנית מהנחה דומה עבור שגרירויות ישראל ברחבי העולם, היא יכולה לפצות את העירייה על הפסדיה.

הפקרת נכסי ציבור בגיבוי הממשלה

חדוה יחזקאלי
חברת מועצת עיריית חדרה

ראשי ערים מפקירים נכסי ציבור בגיבוי ממשלתי – טוענת חדוה יחזקאלי המסבירה, כיצד מוכרים ראשי ערים נכסים ציבוריים, מעניקים הטבות למקורבים, חוגגים על גב משלם המסים, והופכים את חברי מועצת העיר ל'דחלילים' חסרי השפעה

יש סימביוזה מאוד מעניינת ביחסים שבין השלטון המקומי לשלטון המרכזי:
מצד אחד סמוך השלטון המקומי על שולחנם של משרדי הממשלה. ראשי עיר באים חדשות לבקרים וצובאים על דלתותיהם של שרים, כדי לקבל תקציבים נוספים לעירם, כתוצאה מגירעונות שהם נקלעים אליהם; מצד אחר, זוכה השלטון המקומי בעצמאות כמעט מוחלטת ממשרדי הממשלה, וראשי רשויות עושים בקופה הציבורית ובשלטון המקומי כבתוך שלהם, כאשר, הפיקוח של משרד הפנים מינורי לחלוטין.
ראשי ערים מוכרים נכסים ציבוריים, מעניקים הטבות למקורבים, תופרים משרות למי שחפצה נפשם, בטענה כי לא חלה עליהם חובת המכרז וכי ניתן להסתפק בהצעות מחיר, עורכים שמאויות בהתאם ליחסים עם מקורביהם, מפתחים אזורים מאוד מסוימים בעיר, כאשר בבסיס שיקול הדעת עומדים אינטרסים של מקורבים, מנפחים את המערכת בעובדים במקורבים, מעניקים הטבות שכר חריגות למקורבים באמצעות חוזים אישיים ועוד. בקיצור, ראשי רשויות עושים בקופה הציבורית כבתוך שלהם בחוסר אחריות ציבורית ובהפקרות מדהימה. והראייה היא – הקופות הגירעוניות שהם משאירים בתום הקדנציה.

נכסי ציבור מופקרים בגיבוי ממשלתי

כאשר בית הדין הגבוה לצדק (שהוא הסמכות השיפוטית העליונה במדינת ישראל) ביקש לעצור הפקרות זו ולקבוע, כי ראשי רשויות יהיו אחראים להוצאות חריגות ובלתי חוקיות ולניהול כספי כושל, וייאלצו להחזיר את הכספים מכיסיהם הפרטיים, קמה צעקתם. ראשי ערים אינם מוכנים לקחת על עצמם אחריות אישית. הפקרות – כן, אחריות אישית – לא.
לכן כאשר אנו באים לדון בסוגייה, האם ייתכן כי נכסי ציבור מופקרים בגיבוי ממשלתי, התשובה היא כן, וכן מוחלט. שהרי אין ספק, כי עצמאות חוקית היא דבר שניתן לתמוך בו בכל לב, אך, כאשר אנו עדים לראשי עיר היוצאים ומשאירים מאחוריהם גירעונות בסכומים העולים על – 200 מיליון ש"ח, זו הפקרות שמשרדי הממשלה נותנים לה יד, וחייבים לעצור אותה.

מכירת נכסי ציבור

ניקח לדוגמה ש.צ.פ. – שטחי אדמה ציבוריים פתוחים, השייכים לציבור. אדמות הן נכס ציבורי, שכרישי נדל"ן לוטשים אליהם עיניים. אותם כרישי נדל"ן, הממנים, בדרך כלל, מערכות בחירות, מבקשים לקבל פיצוי הולם לתמיכתם, ומכאן קצרה הדרך למכירתם ולהפקרתם של נכסי ציבור, כאשר משרד הפנים מגבה, בדרך כלל, מכירות שכאלה. התשובה לשאלה 'למה', נמצאת במשרד הפנים. במשרד הפנים יאמרו לך, שאין הנחיה מפורשת המחייבת רשויות 'להיפטר' מנכסים ולמכור אותם. אבל, לחלופין יאמר משרד הפנים, כי רשויות הפונות לעזרה אצל משרד הפנים נדרשות לממש נכסים, כדי לכסות גירעונות שנוצרו כתוצאה מתשלומי שכר מופקעים לבכירים ולמקורבים ומחוסר ניהול נכון ויעיל של המערכת העירונית. משרד הפנים מעודד מכירת נכסים. הטיעון המרכזי הוא, שיש נכסים המהווים נטל של הוצאות ללא הכנסות לעירייה, וניתן לחסוך אותן הוצאות על

ידי מכירת נכסים שיניבו הכנסה כספית, שתכסה את הגירעונות, שיצמחו מייד לאחר המכירה, פעם נוספת.
משרד הפנים מוסיף, כי רשות גירעונית הבונה תוכנית הבראה חייבת לממש נכסים.
עיריית חדרה, למשל, נמצאת בחמישייה הפותחת של הרשויות הגירעוניות במדינה.
משרד הפנים דורש תוכנית הבראה וייצוב המערכת הפיננסית. אבל, האם יעלה על הדעת מימוש נכסי הציבור והתפרקות העירייה מנכסיה, כאשר במקביל לא נעשים צעדים אלמנטריים קודם המכירה, כמו השבחת הקרקע, הגדלת אחוזי הבנייה, שינוי ת.ב.ע, תכנון מחודש, המתנה לעליית מחירי הנדל"ן? אם וכאשר מוכרים, חייב הכסף, בסוף התהליך, להיכנס לקופה נפרדת, שייעודה בניית פרוייקטים לרווחת הציבור בעיר ולא לכיסוי גירעונות הנובעים, ברובם, מתשלומים למקורבים ומהוצאות ראוותניות. באחרונה, התיר משרד הפנים (על פי פרסומים בעיתונות המקומית) מכירה של 250 דונם אטרקטיביים במערב העיר חדרה. אדמות אלה הן הרזרבה היחידה שיש לתושבי העיר חדרה. היעלה על הדעת שאדמות אלה יימכרו בכזו קלות דעת?

נבחרי הציבור כנכסי ציבור

ישנם נכסי ציבור שאינם נכסי דלא ניידי. למשל – נבחרי ציבור. כן, חבר מועצה המקיים את שליחותו בנאמנות הוא נכס ציבורי מובהק, שיש להגן עליו ולא להפקירו.
לנבחרי ציבור ברשות המקומית אין מעמד מוגדר, והם מופקרים לחלוטין וחשופים לתביעות, והכל בגיבויה של ממשלת ישראל.
ראו את חברי הכנסת, שגם הם נבחרי ציבור. רשימת ההטבות שלהם אינה יודעת גבולות: יש להם שכר גבוה, רכב צמוד, לשכה, עוזרים פרלמנטריים, שירותי ספרייה, שירותי דואר, שירותי דפוס, טיפול רפואי חינם, טלפון, לשכה פרלמנטרית במקום מגוריהם עם תקציב של 10,000 דולר בשנה, ייעוץ משפטי חינם וחסינות.
התבוננו באברום בורג, המתיימר להיות קונצנזוס לאומי, שנאומו הצדקני בערב יום העצמאות על הצורך בשיפור המצב החברתי ממש נטף דמעות תנין. אבל, מאחורי הקלעים, הוא אינו לוחם עז נפש למען המצוקה החברתית של עם ישראל, אלא למען שיפורים בתנאי חבריו בכנסת ישראל ולתפארת לשכתו.

לנבחר ציבור ברשות המקומית אין כלום. אפילו החזר הוצאות מינימלי אין לו. נבחר ציבור ברשות המקומית מממן מכיסו את עבודתו הציבורית. הפקרות זו מולידה השתלטות של 'פטרונים' על ראש העיר. ולמה הכוונה?
מכיוון שלנבחר ציבור אין מעמד וזכויות הוא הופך בעצם ל'דחליל'. הוא אינו מוכן לממן מכיסו את תפקידו, ומסתפק ב'כבוד' שרוחשים לו. כפועל יוצא, הוא אינו משתתף בעשייה. אבל, כדי שירגיש שהוא 'שותף לעשייה', מנפחים לו את האגו על ידי חיבורו לברית קואליציונית 'מחמיאה' – לראש העיר. חיש שוכח הנבחר מה הבטיח לציבור הבוחרים שלו ומכאן, נסתמת הדרך לביקורת עניינית על מהלכים פסולים. ראש העיר משתמש בנבחר הציבור, בדרך כלל, ככלי לאישור תוכניותיו. הוא הופך אותו לחותמת גומי. אוי לו לנבחר ציבור קואליציוני שהמרה את פי אדוניו, ראש העיר. הוא חייב לתמוך במהלכיו – מהלכי הפטרונים המנווטים את ראש העיר לקידום האינטרסים הפרטיים שלהם. לעומתם, האופוזיציה נלחמת בשיניים, מתריעה בפני משרד הפנים, מבקר המדינה, היועצת המשפטית, הממונה על המחוז. אבל, מי נותן להם גיבוי? כל הגורמים הממשלתיים מסתפקים בדו"ח ביקורת וממשיכים הלאה (על זה נאמר, הכלבים נובחים והשיירה עוברת...).

כריתת עצים מוגנים

גם בתחום שאינו נדל"ני ואינו כספי באה לידי ביטוי הפקרת נכסי ציבור בגיבוי ממשלתי, והדוגמה הבאה יכולה לשמש הוכחה ניצחת:
העיר חדרה בת 110, ויש בה עצים מוגנים עתיקים למכביר. באחרונה, כדי לרצות קבלן מסוים, נכרתו למעלה מ-120 עצי ברוש ששתל דר' טיכו לפני כ-80 שנה ברחוב חובבי ציון. כמו כן נכרתו 40 עצי אקליפטוסים יפהפיים בשכונת בית אליעזר. האם עצים אלה אינם נכס של הציבור? מדוע הקרן הקיימת לישראל, האמורה לפקח ולשמר עצים אלה, אינה דואגת לאכיפת החוק ולשמירה על ערכי הטבע?

חגיגת בזבוזים על גב משלם המסים

גם משלם המסים הוא נכס ציבורי, וראו איך מתנהלת על גבו ומכספו חגיגת בזבוזים בגיבוי ממשלתי. ראשי השלטון סופגים ביקורת קשה ממבקר המדינה, אך העיוותים לא מתוקנים, והפקרת כספי הציבור

ממשיכה לחגוג. ומכאן ההפקרות סביב שכר הבכירים. הדג מסריח מהראש. משרד האוצר קובע את רמת המקסימום של שכר הבכירים ברשויות המקומיות ובאופן אוטומטי הוא קובע את רמת השכר המשולמת לבכירים בפועל.

הדברים נעשים, כמובן, בגיבוי משרד האוצר ומשרד הפנים. מזכירה, רל"ש ודובר – איזה צידוק יש לשלם להם משכורת העולה על 18.000 ש"ח בחודש? לא במקרה כיכבה עיריית חדרה בראש רשימת מקבלי השכר הגבוה בארץ. מנהל אגף החופים עמד בראש מקבל השכר הגבוה בארץ. היועצת המשפטית של העירייה נמצאת בראש מקבלי השכר החריג. אבל, למי זה אכפת? איזה צידוק יש לממן שכר לימוד למקורבי השלטון? הטיעון תמיד יהיה – זה טוב לציבור.

ישנה קורלציה מלאה בין ריפוד כיסי הבכירים בסכומי עתק מכספי הציבור בתירוצים שונים ומשונים, עד כדי ביסוס נורמה המובנת מאליה, לבין חוסר אכפתיות והפקרות עצומים הגורמים לגירעונות לקופה הציבורית , מתוך ידיעה שהאחראיים לא יתנו על כך את הדין. מדובר בשמור לי ואשמור לך. סימביוזה מעניינת בין הבכירים בשלטון המרכזי ובשלטון המקומי, הנהנים ביחד ממנעמי השלטון, כמובן בגיבוי שלטון החוק.

"אם היא רוצה להתעסק בביוב, אז שתתעסק"

המושב הרביעי של פרלמנט הנשים, התקיים בשבוע שעבר בהרצליה ודן בסוגיית עצמאותו של השלטון המקומי מול השלטון המרכזי ממבט פמיניסטי. מספר הנשים המצדדות במתן עצמאות לשלטון המקומי גבר בקול אחד על מספר הנשים שהצביעו נגד

הגברים הבכירים שנכחו בכינוס פרלמנט הנשים, שנערך ביום שישי האחרון בהרצליה בחסות העירייה וקרן פרידריך אברט, התנזמת בפרוייקטים של נשים בכל רחבי העולם, נשטו את ראיהם בחדינות הראשונה שניתנה להם.

כשה ראשים אותם על כך: המושב הרביעי של פרלמנט הנשים לשנה זו, שדן בסוגיית עצמאותו של השלטון המקומי מול השלטון המרכזי ממבט פמיניסטי, התנהל על פי קודים נשיים מובהקים. החל בברכות המתקתקות שהרעיפו זו על זו נשות ה, דרך הדעות הארסיות שסיננו זו בלשי ו כשה דיון נעקה סוער, וכלה במחאה הזריזה כנגד גזר דינו של איציק מרדכי, המחולה בעלבון אישי ממש.

"נשים נשארות הביכיוות והיוצרות של השיחו תים ביוביוים בחברה", פתחה את הדיון מרום עליה טיגן מהמרכז הבינתחומי בהרצליה, "בעיר שבו נים נכנסים לשלטון המקומי כקרס קציצה לסל טין המרכזי, הנשים מניעות לשלטון המקומי ביוון שרוא קרוב יותר לתחומי התחעניות שלהן, ואינו מדיה איש על בני יוגן – אם היא רוצה להתעסק בביוב או בגינות, או שתתעסק. אנחנו צריכות להבין שנשים ממוגלות לעסוק גם בסוגיות לאומיות כמו ביטחון או כלכלה".

לאחר מכן עלתה ראש העירייה, יעל גרמן, לב מה, בניסיון לשכנע את הבנות שהשלטון המקומי צריך לקבל עצמאות. "זהי מוגית שיש לה שורשים בנשים דמוקרטי של המדינה", קראה גרמן, "בשי הוגדש נושר השלטון המקומי להעריש קשיים על הייסוד העגדי כדי שלא יתפתח, או למה בי2001 נאור עיניו המזנה על המחוז העירייה לא יכולה להעביר חוק עיר עיזוני אפילי בגיבא של איסוף גללי כלבים בלי כל הביזוקרטיה של משרד הפנים. עיריה היות ניקודי, אבל לא ייתכן שהחלטיו המי רכזי יכול עליהן כל בך הרבה, ופגע בעדיפויות שא

עוד בימי המחנה: גרמן

נחנו יכולים לתת לאזרח, ועם זאת יגביל את עצ מאות השלטון המקומי".

בתגובה לדבריה של גרמן, השותה מיכה רווה, עיתונאית ב"גלובס", את השלטון המקומי לילד בן שנתיים. "כשם שלא נותנים לילד בן שנתיים לחי צות לבד את הכביש, לא נוכל להעניק עצמאות לש לטון המקומי", טענה רווה. "הרצליה כבר בת 76", כתתה גרמן, ורווה הוסיפה: "גם לזורה הולה, אפילו שהוא בר דעת, לא ניתן לחצות לבד. השלטון המרכ מי הוא מאיר גלל. יער שניתן לקבוע אם הוא טוב מכהו, הוא כבר מהחלף. הוא אינו מסוגל לנהל תק ציבים שיקפו בחשבון עדיפות שכר, מה שאפילו עסק פרטי משכיל לעשות, וזיע למשלה בדי שתך ביר לו כספים. תמיכה בלכלית זה מותר, אבל מיפי – לא. הנה דוגמה מחיי היומיום: כשהרעיה השמן לוותיהנה העירוני לא היתה שם נפש תיה מלבדי.. פקידה במקום כיפרה לי שהם עוד דורשים תוספן כות ארם. צריך להעניק עצמאות בעתיד לשלטן המקומי, אבל בצעדים מאוד מדודים".

עוד הציגו את עמדותיהן ערנה רודרג, מנהי ראש עיריית נצרת עילית, חדוה יחזקאלי, חברת מ עצת עיריית חדרה, שבנתה שתיתיות ופקדת נספי ציבור שהתרחשו בחדרה בשנים האחרונות, "ישראלה ריזן, חברת מועצת כפר יונה, שבתנה דוי מאות לבוחם של בדיסי הגרל"ן מול השלטון המק מי ועד שנקטעה על ידי גיסן שיעצה לה להחזי בלשונה), וגבי בר זאבי, סגנית ומשלאת מקום ראש עיריית מעלה אדומים, שבאחד דברים בנשא מעמי ראיסה בין הבנסת לרשות המקומית. לקראת סיום נערכה הצבעה בראד מתן עצמאות לשלטון המקומי. מספר הנשים המצדדות במתן עצמאות גבר בקו אחד בלבד על מספר הנשים שהצביעו נגד.

את האירוע חתמה רינה בר טל, יוייר שדולת הנ שים בירעגנר, שישבה בקהל. "פרלמנט הנשים מוכ רת גם לבצע", קראה בר טל, "אף גבר לא היה מגן לעבור בתחנדנות בדשות מקומית, כפי שעושה הוי עצה לעניינ נשים, אלא שאנחנו עוד לא הקכלנו ללמוד לשחק. רק אם יותר נשים ישתתפו בריונים. יהיו חברות בועדות לתכנון ובניה ולא ארק בחניה. ריותר, תרבות, נוער וספורט, נוכל להוביל את השי נוי בתפיסה".

"היא כל כך צודקת", מילמלה מיכהי מתוך הקהל, ספק בצחוק ספק ברצינות, "אבל בראי שגוי רו. עם כל הכבוד לפמיניזם – צריך עוד להגיע הגיחה להעמיד את הסיר של הג'ולנס".

ליאת הרוש

צומת השרון, 11.5.2001

כוחם של כרישי הנדל"ן מול השלטון המרכזי והמקומי

ישראלה רוזן
חברת מועצת כפר יונה

עוצמה פוליטית + הון כלכלי + קשרים = תשואה, אומרת ישראלה רוזן, הממחישה את דבריה בדוגמאות מהשטח

"למרות ההנחה, ששוק הנדל"ן 'על הפנים' בשנים האחרונות, ולמרות האנחה שמשמיעים המשקיעים והיזמים, עדיין לא צריך לקבור את הפרק הזה בתולדות המדינה, אלא רק להפוך את האדמה ולהוציא ממנה את הדולרים... המתכון כולל הבנה בסיסית בתכנון, קשרים, דמגוגיה ציונית והתמדה. אסור לוותר כאשר מישהו מנסה לעצור אתכם באדום ומסמן שעקפתם, בטעות, חוק חשוב (או לא חשוב). צריך להתעקש, לחפש קשרים. ברוב הפעמים זה מצליח" – **מתוך כתבה של נעה ווסרמן ואיה אבן למגזין 'כסף'.**

הלך ההון אצל השלטון

במוסף השבת של "ידיעות אחרונות" תיאר העיתונאי, עופר פטרסבורג, באופן יוצא מן הכלל, את כוחם של שועי הארץ, חברים בעלי עבר צבאי וסתם חצופים בעלי ממון להשגת נכסים, קרקעות וזכויות, שאיש לא היה חולם עליהם במדינה מתוקנת ומתקדמת מבחינה שלטונית, שוויונית ודמוקרטית. הפיתוח המואץ של המדינה בעשור האחרון, קירב עוצמות כלכליות למחזיקי השלטון, ואלה בהרבה מקרים, נכנעו ונענו.

תהליכי האישור ליזמות בנייה ופיתוח, בין אם ביזמות שלטוניות ארציות ומקומיות ובין אם ביזמות פרטיות, נראים בעיני האזרח הקטן נפתלים, נעלמים ומאוד מקצועיים. לאמיתו של דבר הוכח בשנים האחרונות, כי חוק התכנון והבנייה, הבנוי על יסודות החוק המנדטורי, והכולל תוכניות מתאר מקומיות, מחוזיות וארציות, הוא בגדר מסגרת רופפת, שאינה מגינה על ערכי טבע, נוף, איכות חיים, זכויות תושבים ועוד. בפעילויות אלה ניתן למצוא ניגודי אינטרסים פוליטיים וכלכליים, ולא מעט חוליות רופפות שהמחוקק לא נתן דעתו עליהן. ברוב המקרים החוק אינו נאכף, אלא נעקף.

שימו לב

* מוסדות התכנון מייצגים אינטרסים פוליטיים וסקטוריאליים. לציבור אין מעמד בתכנון, ולסקטורים מקצועיים מייעצים יש ייצוג מועט. יש צורך בחסימת בעלי עניין מהשתתפות בתהליך הדיון והאישור. יש צורך בהרחבת השתתפות הגופים הירוקים, הקהילתיים והחברתיים;
* המידע על פיתוח תוכניות חסום בפני הציבור, ועל כן יכולתו של הציבור להתגונן ולהתנגד מוגבלת;
* תוכנית המוגשת לאישור אינה בהכרח התוכנית שתיבנה, או כל התוכנית שתיבנה. זו הצעה לשינויים – להגדלה, לפגיעה ולחריגה.

הרשות המקומית מול תהליכי הפיתוח

מידע מוקדם על שינוי תוכניות מאפשר ליזם להיהנות מקרקע זמינה בעלות נמוכה, ליזום שינויי ייעוד בשיתוף ראש הרשות ו/או אינטרסים כלכליים ופוליטיים מקומיים או ארציים. הרשות תקבל מסי השבחה להעשרת קופת העירייה המדוללת, והיזם אולי יקבל על עצמו מטלות ציבוריות כמו בניית גשר להולכי רגל , או גן ילדים. בתמורה יזכה בעצימת עין בנושא רמות פיתוח ובהקלות בלתי נסבלות בתחום הסטייה מההיתר.

הפעילות הציבורית מאפשרת לראשי רשויות ונבחרים נגישות למידע. הפיתוח והרווחים העצומים, גם אם הם באים לידי ביטוי בטווח הארוך, לאחר שהאיש אינו מכהן עוד בתפקידו, מביאים רבים לטמון ידם בכוורת דבש זהובה זאת.

דוגמאות מהשטח

תוכנית 410 כפר–יונה – עם עזיבתו את התפקיד, החל מנכ"ל משרד ממשלתי לשעבר, לעסוק בתחומי

הייעוץ, הקידום ופיתוח תכניות לרשויות מקומיות, במימון משרד הפנים והרשויות. כדי לקדם תוכניות בישוב שבו היה שותף בהכנת תכנית, חבר ליזם נדל"ני מוכר, ויחד הם מקדמים תוכנית גרנדיוזית בשטח חקלאי המשתרע על 250 דונם. אם תמומש, יהיו בה רווחים בסך של 150 מיליון דולר. כמנכ"ל לשעבר, הוא והיזם משתתפים בדיוני הוועדה המחוזית (דבר האסור על פי החוק). היכרותם עם הגורמים השונים מסייעת להם גם כנגד תוכניות מתאר מחוזיות לדרכים וגם כנגד רשויות אחרות.

תוכנית אביב ברמלה – התכנית מייצגת בכייה לדורות של פרוייקט שבו אחוזי הבנייה לא נספרו, ככל הנראה. מבני הציבור נעלמו ואת הפיתוח שכחו. המקום מאוכלס ברובו באוכלוסייה חלשה של עולים חדשים, אשר מצאו דיור זול. אולם, אין במקום שירותים מוניציפליים אלמנטריים. יש לציין, שבמשך מספר חודשים לא הייתה לשכונה, המונה אלפי בתי אב, שייכות עירונית, וילדיה נותרו ללא כל מסגרת חינוכית. כיום, בסיוע ארגוני מתנדבים ועזרה משפטית מתחילים התושבים לדרוש מהרשויות את זכויותיהם שנשדדו.

תוכניות פינוי ובינוי – פינוי מעברה במרכז הארץ הוא פרוייקט שגרם לכספים רבים לעבור מיד אל יד. עד היום נשארו במקום הרבה סימני שאלה. תוכנית פינוי/בינוי שאושרה בימים אלה במסגרת חוק ההסדרים במשק, עם אישור תקציב המדינה, היא כניסה בדלת האחורית עם סיום חייה של תכנית שיצרה עיוותים וגרפה אישורים ללא אבחנה.

הצבת רמזורים בכביש 4 (כביש גהה) בצומת בני ציון – בניגוד לתכנית ביטול צומת בשל הפרעה לתנועה ולשילוט תואם שכבר הוצב במקום, הציבה מע"ץ בימים אלה רמזורים במקום. האם עשתה זאת משום שבמקום מתגוררים אח"מים, דור ההמשך של טייקוני ההון?

שכונת ארסוף בחוף שפיים – מי לא היה רוצה לגור ליד חוף הים, במקום שלא הוגדר מעולם כיישוב? נוכח לחץ היושבים במקום והמעטים הזוכים להצטרף הוכר המקום כיישוב לכל דבר.

עין חמד והמרינה בהרצליה – פרוייקטים למגורים שנבנו על סמך היתר לבניית דירות נופש. בנושא זה עדיין מתנהלים הליכים משפטיים.

אתר ישאזבסט בנהריה – מאבק של ארגון מקומי נגד העירייה והיזמים בנושא בנייה על קרקע מזוהמת.

חוק אפור כהה

מבקר הרשויות המקומיות, שוקי עמרני, כתב בדו"ח לשנת 2000, כי "ראשי רשויות רבים מוקפים בעבריינים, אנשים מפוקפקים מסיתים את ראשי הרשויות לעשות מעשים מפוקפקים. בכל שנה נמצאים כ–5000 ליקויים". עוד אומר המבקר, כי "נבחנת האפשרות לחייב את נבחרי הציבור והעובדים הבכירים להגיש הצהרת הון עם סיום תפקידם." ראש היחידה לחקירות הונאה אמר לוועדת הפנים של הכנסת, ש"קל יותר לחקור תיק רצח מאשר לנהל חקירה ולגבש כתב אישום נגד ראש רשות מקומית." יש לציין, כי עד היום, למרות מספר רב של חקירות נגד ראשי ערים והגשת כתבי אישום, לא הורשע איש. החוק כנראה אפור כהה.

הדרך להתעשר בטווח הקצר והארוך מעסקות מקרקעין, תוך הסתייעות באנשי קש, במידע פנימי חסוי, בזמן הנכון, יכולה להניב תשואות בלתי נתפסות.

אחד ממקורות השחיתות

העיתונאי אריה כספי, במאמרו – 'קבלו עיר במתנה' – כותב, שאחד ממקורות השחיתות ברשויות המקומיות הוא ענף הבנייה: "לראש הרשות יש אפשרות תמרון אינסופית. ראש הראשות אינו זקוק לאישור המועצה על מנת לבנות גורד שחקים, קניון או דרך, וגם לא לאישור התושבים." לציבור נותר להזין עיניו במודעות שמפרסמות ועדות התכנון והבנייה. מודעות אלה בלתי קריאות וחסרות משמעות. בחלקן אף לא מופיע שם היישוב. בחסות משרד הפנים עושות ועדות התכנון יד אחת עם ראשי הרשויות והיזמים. ההתנגדויות המעטות המתקבלות נדחות, ברובן. מצב זה מאפשר ביצוע עסקאות עם יזמים מאחורי גבו של הציבור.

אחד המקרים הבודדים, שבוודאי יילמד בהיסטוריה של מאבקים נגד רשויות תכנון, הוא מאבק שניהל ועד רחוב בהרצליה פיתוח נגד מיזם של משקיע גדול לבניית מרכז מסחרי ורפואי בשכונה. אנשי הוועד עברו את כל וועדות התכנון ונדחו. הם הגיעו עד בג"ץ, אשר קבע כי הצדק עמם. ההוצאות הסתכמו בסך של כ–40,000 דולר והרבה כאב לב. כמה אנשים בארץ יכולים להרשות לעצמם מאבקים כאלה?

מאבקי ארגונים אזרחיים

ועדת המשנה לשלטון המקומי העבירה מסר לתנועה לאיכות השלטון, כי השלטון המקומי נגוע בתחום התכנון והבנייה, והפרצות קוראות לגנב.

הקואליציה למעורבות הציבור בתכנון פועלת לשינוי חוק התכנון והבניה בהיבטים של זכות הציבור לדעת. ארגונים לשמירת הסביבה, ממלכתיים ופרטיים, מקבלים מדי פעם אפשרות להשמיע את דעתם, ולעתים אף להתנגד. ההצלחה לא רבה.

מי הבוס? השלטון המקומי מול השלטון המרכזי ממבט פמיניסטי

גבי בר זכאי
סגנית ומ"מ ראש עיריית מעלה אדומים ויו"ר מועצת נשים עירונית

מינוין של יועצות למעמד האשה ברשויות המקומיות מסדיר את נושא מעמד האשה ברמת ההצהרה בלבד – אומרת גבי בר זכאי. המעבר לרמת המעשה צריך לבוא לידי ביטוי בהקצאת תקציבים, בשיתוף בוועדות משמעותיות כגון ועדת מכרזים, וכן, מה לעשות, גם בפרט שהגברים מתייחסים אליו כמובן מאליו כאשר זה נוגע להם – גמול הולם בעבור עבודת היועצת. על הנשים להיאבק להסדרת מעמדן בכל הכוונים - בשירות המדינה, במגזר העסקי והפרטי, בפוליטיקה ובכל תחום אחר

בפברואר 2000 הועבר לקריאה שנייה ושלישית בכנסת חוק הרשויות המקומיות – תפקיד יועצת לענייני מעמד האשה. בכפוף לחוק, מ–14.2.2000 מכהנות במשרדי הממשלה כ–45 יועצות למעמד האשה. היועצת במשרדי הממשלה והרשות המקומית מקבלת מינוי לתקופה של שנתיים, וניתן להאריכו בכל פעם בשנתיים נוספות.

להלן אעמוד על ההישגים המעטים בתחום מעמד האשה, למרות העשייה הרבה. הפער בין העשייה להישגים נובע מהקשיים הרבים העומדים בדרכה של היועצת לענייני מעמד האשה ברשויות המקומיות, ואותם אפרט בהמשך. עם ההישגים ניתן למנות את החוק למניעת הטרדה מינית, ביזמת דר' אורית קמיר מהאוניברסיטה העברית, ירושלים, בו אדון בהרחבה. כמו כן ניכרים הישגים רבים מבחינת המודעות הציבורית לנושאים הקשורים לנשים. עם זאת, אנו עדיין רואים נשים מעטות בלבד בתפקידים בכירים, היעדר שותפות מלאה בתהליכים של קבלת החלטות והיעדר תקציבים.

הנחת היסוד היא, כי שיפור מצבן של הנשים בשירות המדינה ישפיע גם על מעמדן במגזר הפרטי. עלינו, הנשים, להתגייס למאבק ולפעול בכל הכוונים - בשירות המדינה, במגזר העסקי והפרטי, בפוליטיקה ובכל תחום אחר.

מצליחות, למרות התנאים

היועצות למעמד האשה במשרדי הממשלה ממלאות תפקיד זה בנוסף לתפקידן הרגיל. הגמול הייחודי הניתן להן על עבודתן הנוספת הוא דרגה זמנית נוספת והקצבה של שעות נוספות. רוב היועצות עובדות מעל שיא התקן שלהן, ולכן הן מקבלות תוספת של 25% בלבד לדרגתן הקיימת (על פי עו"ד רבקה שקד). בנוסף לגמול הנמוך, נתקלת עבודתן של היועצות בקשיים רבים נוספים:

אחת הציפיות מן היועצות היא, שהן תפגושנה את כל עובדות משרדן - משימה בלתי אפשרית (בשירות המדינה כ–35,000 עובדות, ומספר היועצות הוא, כאמור – כ–45); כמו כן, בדרך כלל עובדות היועצות בתנאים בלתי אפשריים מבחינה תקציבית. פעמים רבות תלויה מידת הצלחתן במידת שיתוף הפעולה של גורמי מפתח במשרד, כגון: הדרכה, רווחה, מנהל אדמיניסטרטיבי ואחרים. על פי רוב הן נסמכות על תקציבים של מחלקות אחרות.

למרות תנאים אלה, נעשות במשרדי הממשלה פעילויות הדרכה והסברה במגוון רחב של נושאים הקשורים למעמד האשה, זכויות ותנאי העבודה. במאמץ רב מצליחות היועצות לארגן פעולות הדרכה להעצמת נשים בתחומים כגון: שוויון הזדמנויות, שוויון בין המינים, הטרדה מינית, אלימות כלפי נשים, בריאות נשים וכו'. הפעילויות מיועדות לעובדות המדינה בכל הרמות. היועצות ממלאות את תפקידן על אף הקשיים, מתוך אמונה בנושא ובצדקתו.

על פי החלטת הכנסת, משרת היועצת ברשויות המקומיות היא משרה בתשלום, אולם חלק מהיועצות עדיין לא מקבל שכר. הפעילות נעשית, על פי רוב, כעבודת התנדבות, והקצאת התקציבים שונה מרשות לרשות.

בין רמת ההצהרה לרמת המעשה

היעדר תקציב ייחודי לפעילות בנושא והיעדר גמול הולם ליועצת משפיע לרעה על מעמדה של היועצת לענייני מעמד האשה בהיררכיה המשרדית, על מעורבותה בתהליכי קבלת החלטות בארגון ועל החשיבות שמייחסת המערכת לנושא מעמד האשה. נושא מעמד האשה נותר חשוב ברמת ההצהרות, אולם, כאשר מגיעים לנושא התקציבים והסמכויות נתקלים בגישה שונה. שינוי הסדר החברתי בהתאמה לסדר יום פמיניסטי נתפס כמאיים, ורוב הגברים מתקשים לקבלו. הרשות הממלכתית לקידום מעמד האשה לא מפרגנת לצורך ולחשיבות של תפקיד הממונות במשרדי הממשלה ופועלת, לעתים, ללא תאום עמן. תקציבים לנושאים ספציפיים, כמו מאבק באלימות כלפי נשים, מועברים מתקציבן של היועצות. היועצות אינן שותפות לעבודתן של ועדות שיש להן קשר ישיר למעמד האשה. כך למשל, השיתוף בוועדות מכרזים הוא תנאי להפיכתה של העדפה מתקנת מסיסמה למעשה. כדי לצקת תוכן בסיסמה יש לשתף יועצות למעמד האשה בוועדת מכרזים כדי שתהיה להן השפעה על קבלת נשים לתפקידים כאשר בתפקיד העומד לדיון אין ייצוג הולם לנשים, וכאשר כישוריה של האשה המתמודדת אינם פחותים מאלה של הגברים המתמודדים. מכל הסיבות שמניתי לעיל יצאנו בקריאה לנציב שירות המדינה, למשרד האוצר ולהנהלות המשרדים להסדיר את תנאי עבודתן ואת הגמול שמקבלות היועצות למעמד האשה, לשתפן בתהליכי קבלת החלטות במשרדים כמו ועדת מינויים, ועדות מכרזים, ועדות הדרכה, ועדות רכב וכדומה, ולהקצות סעיף תקציבי ייחודי לנושא מעמד האשה.

יש ללמד ולהפנים חשיבה פמיניסטית, סולידריות נשית, רשת תמיכה נשית, הקצאת כוח אדם ותקציבים ושילוב גברים בחשיבה זאת. יש לדאוג לכך, כי נושא מעמד האשה ותפקיד היועצת יהוו חלק בלתי נפרד מהמערכת הארגונית ומתהליכי קבלת ההחלטות בה.

הטרדה מינית

ההטרדה המינית פוגעת בשוויון ויוצרת אפליה בין גברים ונשים. החוק למניעת הטרדה מינית, שחוקק ביזמתה של דר' אורית קמיר מהפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, ירושלים, הוא אחד ההישגים הבולטים בתחום מעמד האשה. כדי להבין את הקשר בין הטרדה מינית לחוסר שוויון יש להכיר את ההתמודדות של הזרמים השונים בפמיניזם עם סוגיית השוויון:

פמיניזם ליברלי: הפמיניזם הליברלי טוען לדמיון המצדיק שוויון. לתפיסתו, הנשים דומות לגברים והן זכאיות לאותן הזכויות. לדעת האוחזות בגישה זו, הפער בין גברים לנשים נובע מהמסורת הפטריאכלית שיש לבטלה, וכי יש לתת לנשים את כל הזכויות המשפטיות שניתנו לגברים.

פמיניזם תרבותי: הפמיניזם התרבותי התפתח מאוחר יותר, והוא שם דגש על שונותן וייחודן של הנשים. קרול גיליגן, בספרה, 'הקול שונה', מייצגת זרם זה. היא טוענת לאבחנה ברורה בין חוויותיהן וצורכיהן של הנשים לעומת אלה של הגברים.

פמיניזם רדיקלי: הפמיניזם הרדיקלי מבקר את שתי הגישות דלעיל, וטוען כי יש לאפשר לנשים למצות הפוטנציאל המגוון שלהן. קתלין מקינון, מההוגות הבולטות בתחום המגדר, מסבירה, כי הטרדה מינית אינה עניין פרטי או מקרי, אלא דפוס המסייע לשמר ולהנציח את המבנה הפטריאכלי של החברה שבו עומד הגבר בראש התא המשפחתי והאשה כפופה לו ומהווה את רכושו. לדעתה, הטרדה מינית היא ביטוי למנגנון חברתי–פטריאכלי של דיכוי נשים, אשר נועד להנציח את המצב הקיים של עליונות הגבר בחברה. לכן, הטרדה מינית היא שלב בדרך להשגת שוויון שיש לזהותו ולבער אותו.

הטרדה מינית אינה קשורה רק להופעה החיצונית או לאברי הגוף, אלא היא גם כל צורה של אפליה על בסיס של מין. על כן, החוק למניעת הטרדה מינית מתייחס לפגיעה בכבוד האדם, בחירותו, בפרטיות ובשוויון בין המינים.

הכנסת אימצה את ההכרה שמדובר בתופעה חברתית רחבה ונפוצה שיש להוקיעה ולטפל בה באופן ענייני ומעמיק. על פי החוק, זו עברה משמעותית, עבירה פלילית ועוולה אזרחית. פעמים רבות שמה החברה דגש על התנהגות הקורבן. החוק למניעת הטרדה מינית דורש שינוי בסדרי עולם, שינוי בנורמות התנהגותיות ובדפוסי חשיבה (ונוכחנו בכך במשפט יצחק מרדכי). הנשים הן אלה שצריכות לעמוד בראש המפנימים את המסר, שהאשה היא הקורבן, ושעל הדיון להתמקד בהתנהגות המטריד. תפקיד היועצות למעמד האשה הוא החדרת דפוסי שינוי והעברתו של מסר חברתי שונה.

פרלמנט נשים
במה לפוליטיקה מגוונת אחרת

שלום על ישראל- מקומן של נשים ביחסים בין העדות

מושב חמישי, 29.5.2001

בחסות **נאיף סויד**, ראש מועצת פקיעין
ועמותת אלמנאהל

"בואו נאמין" מאת דר' ורדה גרנות, בפי תלמידי ביה"ס היסודי
ב' בפקיעין

ברכות
ספאא ח'יר, סגנית יו"ר עמותת אלמנאהל
נאיף סויד, ראש מועצת פקיעין
סלאח טריף, שר לענייני ערבים
אינשיראח עזאם, יו"ר עמותת אלמנאהל

קטעי שירה
נב' רמזייה סמעאן
תלמידי בי"ס יסודי א' ובי"ס על-יסודי בפקיעין

הצגת עמדות
דת ואמונה- כגשר בין העדות
מרלן בג'אלי, שחקנית ושדרנית בקול ישראל

מה בין דת, עדה ופוליטיקה?
איבתיסאם מחמיד, עמותת שלום מתחיל בפנים

לחיות בין תרבויות-חוויה אישית של זרות וקירבה
קטף מוראד, סטודנטית, מדעי המדינה, באוניברסיטת חיפה

היילכו יחדיו מזרחיות ואשכנזיות בתנועות השלום?
רותי גור, באשה לאשה, מרכז פמיניסטי חיפה"

עדות, דתות, מיעוטים - חיבורים בין שונים בגליל
אלה יונגמן, אדריכלית נוף, מנכ"לית אדם ונוף

מנחות: עפאף מהנא ונסרין מאדה - חברות עמותת אלמנאהל

דת ואמונה - כגשר בין העדות

מרלן בג'אלי
שחקנית ושדרנית בקול ישראל (תרגום מערבית - ג'סאן ג'מאל)

לאמנות, כמו גם לדת, יש מסר של אהבה, של גשר בין בני האדם – אומרת מרלן בג'אלי. האדם הוא אדם בכל מקום ביקום, והאמן האמיתי מכבד את כל בני האדם באשר הם

הדת היא פילוסופיה, רגש ורוחניות. הדת התחילה להשפיע עליי עוד מיום שהורי לימדוני לאהוב את האחרים ולסלוח להם. הדת היא אהבתי למשפחתי ואהבתי לכל מי שמסביבי או מרוחק ממני. הדת היא שארצה את הטוב לאחרים כמו לי לעצמי. המילה שנאה מחוקה מהלקסיקון האישי שלי. כל הדתות מובילות לדברים הטובים הללו וכולנו מתפללים לאותו אל. בימים אלה שכחנו מה זו אהבה ושאהבת האדם לאחיו היא כמו לאהוב את האל.הייתכן שאלוהים שמח בהסתכלו על מרחץ הדמים בין האחים?על כל מי שמתיימר להיות דתי להבין את דתו תחילה ולאחר מכן של האחרים ואז יתברר לו שמדובר באותו אל יחיד סגולה בשמים. השנאה מקיפה אותנו מכל עבר. האם קשה כל כך ליישם את הדת? האם זה בלתי אפשרי לאהוב את האחרים? האם זו בעיה ליישם את דברי אלוהים? כאן באה תרומת האמנות: מוסיקה, שירה, משחק, ספרות ציור וכדומה. אמנות היא יצירה והיצירה היא תכונה אלוהית. רצה אלוהים שכל אחד מאתנו יהיה אמן בתחומו. שאלתי פעם את תייסיר אליאס – מגדולי המוסיקאים בארץ – מי הוא האמן ומה היא תרומתו לדו קיום? אמנות היא רגש ורוחניות ענה לי. אמן אמיתי צריך להיות לפני הכל אדם, כי אמן המאבד את האנושות שבו מפסיק להיות אמן.

האמן צריך לכבד אחרים מכל דת ולאום. אלוהים ביקש שנבצע כל עבודה על הצד הטוב ביותר. הסופר והמשורר הדגול,ג'ובראן ח'ליל גובראן, כתב פעם: "נצחי אהבה את אויבך – המלחמה, והצילי את אהובי כי הוא אחד מבנייך!" הכוונה ב"אהובי" היא לאב, לבן, לבעל, לאח ולכל מי שהולך למלחמה. אלי עמיר הוא סופר יהודי ממוצא עירקי, דובר ערבית וכותב בעברית. העולם המערבי מכירו, כי ספריו מתורגמים לשפות שונות. הוא כותב על אהבה ומלחמה, על דו קיום בין העמים, ומאמין במה שהוא כותב. לפני שלושה שבועות אמר לי: "אנו, שני העמים, חייבים להבין זה את זה. צריך למנוע מהם בכוח האהבה מלכפות עלינו מלחמה". אני, כשחקנית, היטבתי לשחק גם את תפקיד האם הערבייה וגם את היהודיה – כך אמרו המבקרים והבמאים. טענו, שיהיה לי קשה לשכנע כאם יהודיה, אולם עובדה היא שזכיתי בפרס האוסקר הישראלי על תפקידי בסרט 'הבחור של צ'רלי'. אם היא אם ללא קשר לדת או לאום. זה המסר שמנסה האמנות להעביר לאנושות לאורך הדורות. אנו נוטים לשכוח שהאדם הוא אדם בכל חלק מן היקום. לכן, האמנות מטיפה לנו, כפי שהדת עושה. לבסוף – לגוף איברים רבים ולכל איבר תפקיד שונה, כך גם אנו. הבה נהיה גוף אחד שופע אהבה.

מה בין דת, עדה ופוליטיקה?

איבתיסאם מחמיד
עמותת 'שלום מתחיל בפנים'

הרקע למחלוקת בין יהודים לערבים אינו דתי אלא פוליטי, אומרת איבתיסאם מחמיד, הקוראת לנשים, יהודיות וערביות, להנהיג תכנית לקירוב לבבות וחיים בדו קיום ויותר מכל: לסלק את הפחד המפריד בינינו

כשהזמינו אותי להרצליה למושב של פרלמנט נשים בנושא תקשורת ואלימות, שאלה אותי ראש העיר, יעל גרמן – איפה הנשים הערביות שהוזמנו? מדוע הן לא הגיעו? השעה הייתה חמש בערב. החודש היה חודש הרמאדן. הנשים הערביות היו באותה העת אחרי יום ארוך של צום. אם כך התברר, שהמגזר היהודי לא מעודכן במה שקורה אצלנו. נשים ערביות לא הגיעו, משם שאין תקשורת אמיתית בין הנשים הערביות והיהודיות. פניתי לדר' אסתר הרצוג וליעל גרמן, והחלטנו לקיים את המושב הבא של פרלמנט נשים בפקיעין, עיר מיוחדת במינה, שיש בה דרוזים, נוצרים, יהודים ומוסלמים. האמנתי, שבמושב שיתקיים בפקיעין תהיה נוכחות גדולה של נשים מהמגזר הערבי. ואכן, אני שמחה לראות, שהגיעו לכאן יותר משלוש מאות נשים.

אי אפשר לקרוא למה שקורה במדינה מלחמת דתות. אנו מאמינים, שכל אחד באמונתו יחיה. הוויכוחים שלנו מתקיימים על רקע פוליטי, על רקע דתי. כשהתחלתי לפעול למען נשים חיפשתי נשים מכל הדתות. זה היה חשוב לי.
אנחנו יכולות לבדוק ביחד ולראות, שהבעיה בינינו פוליטית ולא דתית.
ניקח למשל את קבורת המוסלמים בדלית אל כרמל: לאורך שנים נאלצו המוסלמים בדלית אל כרמל לקבור את מתיהם בפרדיס, משום שהממשלה לא הסכימה לאשר הקמת בית עלמין בדלית אל כרמל. רק לפני כשנה, אחרי מאבקים, הסכימה הממשלה לאשר שטח לבנייה. זו אינה מחלוקת דתית, אלא פוליטית.
תושבי ג'סר אל זרקה. למשל הם אפילו לא תושבים סוג גימל.
וראו למשל את כמות ההשקעות בתשתית ובנושאים אחרים בתל אביב לעומת יפו. האפליה בין המגזר היהודי לערבי בנושאי חינוך, בריאות ואחרים – עמוקה ביותר.

לתמונה נכנסות המפלגות הדתיות, החייבות לשכנע את הבוחרים שלהן שהן פועלות למענן. מתברר, שהמפלגות עוסקות בעיקר בשאלה איך לנצל את הממשלה, איך לסחוט ממנה כמה שיותר כסף. אנו, הנשים, יכולות לשנות את פני הדברים במדינה. אנחנו לא נתייחס לשאלה מאיפה באנו, ולאיזו דת אנחנו שייכות. לפנינו מאבק ארוך ועבודת שטח רבה.
עלינו, הנשים, לפעול ביחד למען הזכויות שלנו. נשים, כל אחת ואחת מכן היא מנהיגה. המאבק שלנו, נשים יהודיות וערביות, הוא למען צדק ושוויון במדינה. אם נכין תכנית מסודרת ונפעל, נהווה דוגמה לכל אחת במדינה, ונתחיל בקירוב לבבות וביצירת אמון מוחלט בינינו. אנו נעזור לכל בלי אפליה, מתוך אהבה, הבנה והיכרות. והמשימה הראשונה שלנו היא סילוק הפחד המפריד בינינו.

לחיות בין תרבויות - חוויה אישית של זרות וקרבה

קטף מוראד
סטודנטית במדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

המשותף והמאחד עולים על המפריד והשונה – אמרה קטף מוראד, אשר סיפרה למשתתפות הפרלמנט על קצה המזלג מהתהליכים האישיים שעברה במהלך המפגש בינה לבין 'החוץ' היהודי

החוויה של מפגש עם תרבות חדשה, זרה, לא מוכרת, היא אחת החשובות שכולנו חוות בעידן זה של גלובליזציה מתפשטת, החובקת עוד ועוד תרבויות, ובמיוחד במציאות הישראלית, החובקת עדות ועמים שונים.

אני רוצה לשתף אתכן בחוויה האישית שלי, חווית המעבר מתרבות לתרבות – ממקום לידתי אל לימודיי האקדמיים באוניברסיטת חיפה. בגיל 19 עברתי מבית גא'ן – כפר דרוזי, קטן, מסורתי, שמרני, כפר של כולם ביחד, שבו כולם מכירים את כולם – לבניין שכלל בתוכו עולמות חדשים, אנשים מתרבויות שונות, יהודים, תלמידי חו"ל, מוסלמים, נוצרים ועוד. המעבר עורר התלבטויות רבות, שחייבו אותי לדון בשאלות שהעסיקו אותי תמיד מכורח המציאות החברתית–פוליטית שלנו במדינה – מהי הדרך הנכונה? מי צודק? איך למרות ההילה של השוני ניתן למצוא שבילים של דמיון, ומהן הדרכים שאפשר לצעוד בהן ביחד?

דרך שלושת השלבים

באופן כללי ניתן לומר, כי המפגש בין תרבויות בנוי משלושה שלבים:

* שלב השאלות, שיש בו הלם, בלבול רב והתלבטות. בשלב זה מאמצים רוב האנשים את התרבות החדשה, והשלילי שבתרבותם בולט יותר בעיניהם;

* שלב הייאוש והנסיגה, שבו חוזר האדם ואוחז, לעתים בנוקשות, בכל מה ששייך לתרבותו;

* שלב ההסתגלות – שלב איטי ומתמשך, בו מבצע האדם תהליך של בחירה, כאשר הוא שואף לקחת את החיובי משתי התרבויות ולנסות לפתחו.

החוויה שונה מאדם לאדם בהתאם לזמן, המקום, הגיל ואורך המפגש.

המציאות הישראלית מזמנת אותנו תדיר עם מפגשים תרבותיים חדשים, המשפיעים עלינו ברמות שונות. כאשר אנו מגיעות לשלב האחרון אנו יכולות לגנות את כל מי שאינו 'אנחנו' או 'אתנו'. אולם – יש גם דרך אחרת.

קצה הקרחון התרבותי

בכל תרבות יש תחומים שלגביהם יש מודעות – מנהגים, נימוסים, שפה ואוכל, ותחומים שלגביהם יש פחות מודעות – ערכים, אמונות והנחות יסוד, כגון, יחסים בין אישיים, סגנון תקשורת, יחס לסמכות, מרחב, זמן, סגנון חשיבה ולמידה. במהלך המפגש הבין תרבותי אנו רואים לרוב את הקצה העליון של הקרחון – התחומים שלגביהם יש מודעות. חלקו הגדול של הקרחון מוסתר מעינינו, ודווקא בו נוכל למצוא, לעתים קרובות, את הדומה או החיובי, המאפשרים להפוך את המפגש מקשה ומעמיס לחוויתי ומעשיר. אני ניסיתי לראות את הטוב שבתרבות ה'יהודים' – את המרחב הבין אישי הרחב יותר, הצעדים קדימה בשוויון בין מינים, חופש בחירת המקצוע. במקביל – ראיתי את הטוב שבערכי התרבות שלי – האכפתיות של החברה באשר לפרט, האהבה והכבוד לזולת, הרצון העז לתת. ראיתי בכל תרבות טווח רחב של ערכים ואמונות, המאפשרות, בסופו של דבר, איזון.

מפגש בין תרבותי במגורים משותפים

את המסר החשוב קיבלתי באמצעות חוויית המגורים עם שש שותפות – יהודייה מתל אביב, נוצרייה מנצרת, בחורות מכפר כנא, מצפת ועוד. למדתי, שלמרות הילת השוני יש דמיון רב בזהות הנשית שלנו, בחוויות המשותפות – מכאיבות ומשמחות, תקוות דומות וחלום משותף על מציאות אחרת, בה השוני הופך ללגיטימי, השוויון לערך מקודש והשלום לשאיפה של כולן. למדתי, שצריך להזיע כדי לראות ולהכיר את חלקו של הקרחון שמתחת למים, כי למרות השוני שבקצה יש תמיד גם דומה. קצה הקרחון תמיד מסנוור, אולם מאחוריו נמצא המשותף. אנו, כנשים, חוות את ההרגשה והזעקה של השוני. לכן, תפקידנו מרכזי. אנו החלק בחברה השואף למציאות יותר טובה, יותר מכילה ומתחשבת. אנו צריכות לזעוק את הזעקה 'האחרת', הקוראת לשיתוף, לדו קיום.

לכן, בואו נאמין בעולם טוב יותר, עולם שאפשר לחיות בו ביחד. הבה נקבל זה את זה, נוותר, נתגבר ונחיה בשלום. לא עוד פחד (מתוך שיר שחיברה דר' ורדה גרנות).

פרלמנט נשים
במה לפוליטיקה מגווית אחרת

מעמד המורה והמכללות להכשרת מורות - ממבט פמיניסטי

מושב שישי, 26.6.2001

בחסות מכללת בית ברל

ברכות
ד"ר אהרון זיידנברג, ראש מכללת בית ברל
טורקן קראקורט, סגנית מנהלת קרן פרידריך אברט
ד"ר סיליה ביז'אוי, ראש המרכז לחקר המגדר בחינוך ובחברה
ציפורה נבעון, מנכ"ל עמותת המורים לקידום ההוראה והחינוך

הצגת עמדות
המכללות להכשרת מורים בצומת חסומה
ד"ר תמר אריאב, מכללת בית ברל

המעמד המקצועי שכר עבודה - מדוע?
ד"ר לינדה עפרוני, כלכלנית ומשפטנית, מומחית לשוק העבודה

מה עושה האיגוד המקצועי?
חנה להב, יו"ר המזכירות הפדגוגית של הסתדרות המורים

המכללות להכשרת מורים - העצמה וקיבוע של מעמד האישה הערביה
ד"ר האלה ספניולי, המכללה הערבית לחינוך, חיפה

מעמד המורה: שינוי חברתי או שימור חברתי?
חגית גור-זיו, מכללת סמינר הקיבוצים

טוב להיות מורה טוב/ה אך לא לכל החיים
בלהה אדמנית, מכללת תלפיות

דיון בהשתתפות הקהל
מנחה: ד"ר פאדיה נאסר, אוניברסיטת תל אביב ומכללת בית ברל

המכללות להכשרת מורים בצומת חסום

דר' תמר אריאב
מכללת בית ברל

שבעה צעדים, החייבים להתבצע במקביל, מציעה דר' תמר אריאב לפריצת החסימה בצומת הדרכים בה ניצבות המכללות להכשרת מורים: הקמת ועדה ממלכתית לבדיקת מעמד המורה והכשרת מורים; העברת המוסדות האקדמיים לחינוך לתקצוב הוועדה לתכנון ותקצוב; שינוי מנדט האגף להכשרת עובדי חינוך לגוף המתווה מסגרת לידע ולמיומנויות הנדרשים ממורה מתחיל ומפקח על מימושה באמצעות מערך רישוי; העברת המערך המרכזי של פיתוח מקצועי של גננות ומורים למכללות לחינוך; התאמת נושאי קביעות, דרגות קידום ותנאי עבודה לאלה שבמוסדות אקדמיים אחרים; הקמת ארגון סגל נפרד; סגירת מוסדות הכשרת מורים קטנים ו/או שאינם בהליכי אקדמיזציה

מושב זה של פרלמנט נשים עוסק במעמד המורה והמכללות להכשרת מורות ממבט מגדרי. שם זה עצמו מעיד על הדימוי הנמוך שיש למקצוע ההוראה ולהכשרה להוראה – מקצוע שיש בו כמעט רק נשים שתנאי עבודתן מבזים וקשים אינו יכול לשנות עצמו מבפנים, והוא זקוק לרפורמה מבנית ועמוקה מבחוץ.

אינני סוציולוגית, וגם אינני עוסקת ישירות בענייני מגדר. מזה כעשור אני מעורבת במחקר העוסק בהכשרת מורים, תוך התמקדות בגורמים החיצוניים בהם מתחייבת רפורמה משמעותית, אשר תשפר את הדימוי של הכשרת מורים ושל מקצוע ההוראה. התמונה העולה מהידע המחקרי הרב על מעמד הנשים בעולם ההשכלה הגבוהה עגומה למדי. מצבה של האקדמיה להכשרת מורים (שם יש נשים רבות) בכל הנוגע למענקי מחקר, קרנות מו"פ וכדומה מהווה שיקוף מכאיב למדרג האקדמי הנמוך שלה, ומנציח את מיצובן הירוד של הנשים באקדמיה. המצב תורם באופן שלילי לסטטוס הירוד של פרופסיית ההוראה.

להלן אציג נקודות למחשבה ותביעות לתוכנית פעולה, שתקדם את המעמד האקדמי של ההכשרה להוראה.

מי חוסם ולמה?

המכללות להכשרת חינוך נמצאות היום בסטגנציה, בצומת דרכים חסום מכל הכיוונים. כל החסימות מקורן במאבקי כוח על שליטה, אם כי לכל חסימה יש סיבות גלויות וסמויות משלה.

שלושה גורמים חוסמים, ואפילו מחניקים, את המכללות האקדמיות להכשרת מורים. עד שלא יתבצע בשלושתם במקביל בדק בית יסודי נישאר תקועים בצומת, ומוסדות אקדמיים אחרים (מכללות אזוריות ופרטיות, שלוחות חו"ל וכדומה) ישאירו אותנו הרחק מאחוריהן.

משרד החינוך והאגף להכשרת עובדי הוראה – הגורם החוסם הראשון הוא משרד החינוך, בכלל, והאגף להכשרת עובדי הוראה, בפרט. האגף להכשרת מורים מתייחס למכללות לחינוך כאל בתי ספר של משרד החינוך ולא כאל מוסדות אקדמיים. עובדה, שהכשרת מורים באוניברסיטה איננה כפופה לו, ולמרות זאת מקבלים הבוגרים תעודות הוראה. כלומר, האגף, בתמיכת המשרד, משדר למכללות שהן לא מוסדות אקדמיים לכל דבר ועניין, ושמקצוע ההוראה לא צריך להיות אקדמי. המשרד מתייחס בזלזול גם אל מערכת הכשרת המורים, כפי שבא הדבר לידי ביטוי בסטטוס הנמוך של האגף להכשרת עובדי הוראה במשרד החינוך. המשרד גם אינו רואה במכללות לחינוך גוף מרכזי לפיתוח המקצועי של מורים ולביצוע מחקרים והערכה במערכת החינוך. עם תקציב של כ–750 מליון ש"ח בשנה שולט האגף ב–50 מכללות להכשרת מורים, שיותר ממחציתן לא אקדמיות! באופן לא מפתיע יש מתאם גבוה בין אקדמיות לגודל – רוב המכללות האקדמיות גדולות (יותר מ–1000 סטודנטים) ובינוניות (500–1000

סטודנטים). לעומת זאת, רוב המוסדות הלא אקדמיים קטנטנים (פחות מ-500 סטודנטים, ויש גם מוסדות עם 40, 50 סטודנטים), ועל פי רוב הם חרדיים או ממלכתיים-דתיים.

ההשלכות הן:

(1) ההכשרה להוראה עדיין אינה חייבת להיות אקדמית;

(2) תחזוקת המוסדות הקיקיוניים עולה למדינה הון עתק;

(3) משאבים, שיכלו להיות מושקעים במספר מצומצם אך מצטיין של מוסדות הכשרה, מבוזבזים במוסדות קטנים ולא אקדמיים רבים, שבוגריהם לא תמיד מתאימים לסטנדרטים העדכניים הנדרשים ממורים.

כל אלה תורמים ישירות לדימוי הנמוך, ולעתים - המוצדק, של מקצוע ההוראה.

האגף להכשרת עובדי הוראה גם אינו מאפשר למוסדות להשתייך באופן אמיתי למערך ההשכלה הגבוהה.

למשל:

* הוא מתנגד לכך שתקציב המכללות יינתן, כמו בכל מערך ההשכלה הגבוהה בארץ, באמצעות הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) של המועצה להשכלה גבוהה;
* הוא מתנגד להרחבת מנדט המכללות להענקת ב.א - מהלך העשוי למשוך להוראה אוכלוסיות סטודנטים מגוונות יותר;
* הוא מתנה כל פיתוח אקדמי באישור עקרוני ותוכניתי של המשרד. תכניות לתואר שני בחינוך מעוכבות באגף לצורך בדיקה לפני שהן מקבלות את אישור הפקידים להגשה למועצה להשכלה גבוהה. במקביל, לומדים אנשי חינוך רבים לתואר שני בשלוחות חו"ל ובמכללות האזוריות;
* הוא עושה יד אחת עם האוצר והסתדרות המורים לעיכוב דרגות הקידום האקדמי של סגל המכללות באמצעות הליכים ותארים שאינם מקובלים באקדמיה;
* הוא מתערב בתכניות הלימודים ובניהול המכללות להכשרת מורים;
* הוא עושה יד אחת עם המועצה להשכלה גבוהה למינוי מועצה אקדמית במכללות, שמרבית חבריה הם פרופסורים מן המניין באוניברסיטאות ולא חברי סגל בכירים במכללות;
* הוא ממנה לכל מכללה מפקח מטעם המשרד;
* הוא מעסיק באופן ישיר חלק מהמרצים במכללות לחינוך, מה שמונע מהם, כעובדי מדינה, להביע דעה פוליטית בהקשר מקצועי - ראו לדוגמה את העמדתם לדין של 21 מורים מהמכללות לחינוך אשר חתמו, יחד עם מרצים מהאוניברסיטאות, על עצומה שקראה עם עלותו של ברק לשלטון שלא למנות שר חינוך ממפלגה דתית.

הסיבות הן:

* היסטוריות - מסורת מימי בתי המדרש למורים טרם האקדמיזציה;
* כוחניות - שליטה בתקציב;
* ביורוקרטיות - עם המעבר הסופי למועצה להשכלה גבוהה לא יהיה לפקידים מה לעשות;
* קונספטואליות - הטענה, שמי שאחראי לחינוך של הילדים במדינה אחראי גם לחינוך של המורים שלהם אינה תקפה בשום מדינה מערבית דמוקרטית שאני מכירה.

ואם בענייני נשים עסקינן, מעניין לציין, כי בראש המשרד עומדת שרה, יש לה מנכ"לית ובראש האגף להכשרת עובדי הוראה עומדת אשה. אז על מה נבכה ונלין?

המועצה להשכלה גבוהה - הגורם השני החוסם את מערכת הכשרת המורים הוא המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג). המועצה פועלת על פי חוק מל"ג מ-1958. מאז שחוקק עבר החוק שינויים רבים, אולם סעיף אחד לא שונה, ודווקא הוא משמש כבלם העיקרי לפיתוח ולצמיחת המכללות לחינוך. סעיף זה מפלה לרעה את המכללות לחינוך בהשוואה לשאר המוסדות האקדמיים בארץ במונעו מהם אוטונומיה אקדמית, מנהלית ותקציבית. המכללות, כמוסדות הסמוכים לשולחנו של משרד החינוך, אינן שייכות לכלל המוסדות להשכלה גבוהה המוכרים על ידי מל"ג והממומנים על ידי ות"ת (התקצוב בא ישירות ממשרד האוצר). החוק מאפשר לשרת החינוך, המכהנת גם כיו"ר מל"ג, לבטל את הסעיף המפלה באישור ועדת החינוך של הכנסת. אולם, עד היום, פעלו שרי החינוך על פי קונספציה אנכרוניסטית ומיושנת. גם המל"ג אינה ששה להכניס תחת חסותה מוסדות אקדמיים בעלי סטטוס ירוד. לכן היא מתנגדת למהלכים העשויים לקדם ולרומם את מערכת הכשרת המורים.

למשל:

* נוח למל"ג שהתקצוב נעשה על ידי משרד החינוך, ולכן היא אינה תומכת בהעברת תקציב המכללות

לות"ת. כיוון שבעל המאה הוא בעל הדעה, משחק העניין לידי משרד החינוך. לו הייתה מל"ג רואה במוסדות האקדמיים להכשרת מורים נכס לחברה בישראל והייתה נאבקת על הכנסתם למשפחת ההשכלה הגבוהה, הרי שחלק גדול מהחסימות שיוצר משרד החינוך היה נעלם, ומעמד הכשרת המורים, ובעקבותיו מעמדו של מקצוע ההוראה, היה עולה. פרופסיה אקדמית צריכה להילמד במוסדות אקדמיים 'על באמת' ולא ב'כאילו'.

* למכללות האקדמיות לחינוך אין נציגות הולמת במל"ג. סך כל אוכלוסיית התלמידים במכללות לחינוך הוא כמספר הסטודנטים באוניברסיטה גדולה למדי: בשנת תשס"א למדו בכל המכללות לחינוך כ–41,000 סטודנטים ובמכללות האקדמיות לחינוך – 28,000 סטודנטים; סך כל הסגל במוסדות אלה מונה כ–6,000 מורי מורים, שיש להם נציג אחד בלבד במל"ג, הנשלטת ביד רמה בידי נציגי האוניברסיטאות;
* מל"ג עושה יד אחת עם משרד החינוך בעניין חסימת הרחבת התארים (B.Ed, M.Ed) והנצחת התארים המבדלים;
* מל"ג מטפלת באופן שולי, אטי וחסר עניין בנושא דרגות קידום אקדמיות של הסגל במכללות לחינוך;
* מל"ג מאפשרת למכללות הכלליות, לאוניברסיטה הפתוחה ולשלוחות חו"ל לפתוח תוכניות בחינוך לתואר ראשון ושני במקום להשתמש בתשתית המקצועית במכללות לחינוך.

חלק מהסיבות הבולטות להתייחסות זו של מל"ג למכללות לחינוך הן:

* החשש של אוניברסיטאות מבוססות מאובדן סטודנטים בבתי הספר לחינוך (תקציב, ניצול סגל קיים);
* חשש מפגיעה ביוקרה של מל"ג בגלל הדימוי הירוד של המכללות לחינוך, בחלקו בצדק ובחלקו משום שבמשרד החינוך ובציבור יש ביקורת על הכשרת מורים;
* חשש מהנטל התקציבי שיוטל על ות"ת אם תצטרך לדאוג למכללות לחינוך;
* שמרנות לשמה המאפיינת את מל"ג בעשורים האחרונים;
* רצון לבדל את ההשכלה הגבוהה ממערכת החינוך (במקום לראות בה את הנדבך העילי של מערכת החינוך וההשכלה במדינה).

האיגוד המקצועי – הגורם החוסם השלישי הוא האיגוד המקצועי. היסטורית, הסתדרות המורים הייתה הגורם שאיגד, בנוסף לגננות ולמורים, גם את מורי בתי המדרש למורים, שהפכו לסמינרים תלת שנתיים ולבסוף למכללות אקדמיות ארבע שנתיות. בעוד שמורי התיכונים וחלק ממורי חטיבת הביניים פרש והקים לעצמו ארגון מקצועי נפרד, לא השכיל הסגל במכללות לחינוך לבנות לעצמו איגוד מקצועי משלו. אחרי שהסתדרות המורים נתנה ידה למשרד החינוך בהחלטות על דרגות הקידום של הסגל במכללות לחינוך, התחילה פעילות במספר קטן של מכללות להקמת ארגון מקצועי נפרד לסגל. מובן, שהסתדרות המורים מתנגדת נמרצות למהלך, ובכך משקפת את העובדה, שמעמד מורי המורים ותנאי עבודתם נמצאים בזיקה ישירה למעמדם ולתנאי העבודה של הגננות והמורים בבית הספר היסודי ובחטיבת הביניים. אם במכללות לחינוך היו עובדים גברים רבים והן היו מכללות להכשרת מורים ולא מורות - ספק אם היינו שייכים עדיין להסתדרות המורים.

המשמעות של הצמדה זו היא, שהמכללות להכשרת מורות הן אולי אקדמיות מבחינת תכנית הלימודים והרמה אבל לא מבחינת מרכיבים אחרים כמו:

* תנאי קביעות – המועמדות לקביעות היא אחרי שנתיים או שלוש, כמו בבית ספר ולא כמקובל באקדמיה;
* דרגות קידום אקדמיות – התארים שונים, יש מכסות לדרגות, הדרגה אינה אישית אלא מוסדית, אנשים זוטרים שופטים בכירים מהם ועוד;
* שכר מורי המורים והיקף משרת העבודה צמודים לאלה של הגננות והמורים בבתי הספר ולא לאלה של עמיתיהם העובדים במוסדות אקדמיים;
* האפשרויות לפיתוח מקצועי מוגבלות בהשוואה לאקדמיה מבחינת הזמן למחקר והיעדר תנאי שבתון והשתלמות.

הסיבות העיקריות למצב הגרוע הן:

* כוחניות וכסף – אובדן צפוי של תשלומי מס שמשלמים כ–6000 חברים;
* שמרנות – בתקופה שההסתדרות מתמוטטת ממשיכה הסתדרות המורים לשמר את המצב הקיים;
* מיקוד פעילות שגוי – מיקוד עבודת הסתדרות המורים בתחומים שלא צריכה להיות לה נגיעה בהם, כמו מזכירות פדגוגית, השתלמויות למורים,

ליווי פדגוגי של מורים מתחילים ותמיכה בלימודים לתואר שני בשלוחות חו"ל, במקום טיפול בתנאי עבודה, הגנה משפטית ולובי פוליטי למקצוע ההוראה;

* אי הבנה של מהות האקדמיזציה של ההכשרה להוראה ושל מקצוע ההוראה.

החסימות גורמות לבריחת מוחות

חסימות אלה שיוצרים משרד החינוך, המל"ג והאיגוד המקצועי מהווים מזה שנים כוח קטלני בתחום הכשרת המורים. בנוסף, לעיתים קרובות מייחס הציבור את מצב החינוך בארץ למערכת הכשרת המורים. אולם, בשנים האחרונות אנו עדים לבריחת מוחות מקרב עובדי ההוראה, וירידה דרסטית בכמות וברמת הפונים ללימודי הכשרה להוראה. למה שמישהו ירצה ללמוד מקצוע בעל סטטוס ירוד במוסדות הנתפסים כירודים? אפילו נשים בעלות יכולת לימודית בינונית מינוס כבר לא שוקלות אופציה זו ברצינות.

פמיניזציה של מקצוע ההוראה מרחיקה ממנו גברים מוכשרים ונשים מוכשרות, משום שהדימוי התעסוקתי שלו נמצא בקרקעית: תנאי שכר, הקרובים לשכר המינימום, ותנאי עבודה בלתי נסבלים. להוראה מגיעות בעיקר 'משוגעות לדבר' ואלה שאין להן חלופות תעסוקתיות. פתיחת אפשרויות לימוד ותעסוקה חדשות לנשים מוכשרות, ואפילו בעלות יכולת בינונית, מביאה לכך שהמורות של מחר, אם תהיינה מספיק כאלה, תהיינה ברמת יכולת נמוכה, גם אם למדו בתוכנית הכשרה מעולה. במלים אחרות, ההידרדרות של מערכת הכשרת המורים בגלל המחסומים שתוארו לעיל מושפעת מהנסיגה שכבר מתרחשת במערכת החינוך ומשפיעה עליה כאחד. מעגל שלילי זה יוצר דינמיקה המממשת את עצמה, ולכן, להערכתי, עוד תלך ותגבר.

תכנית הפעולה הנדרשת

אם כן, מה יכול להוציא את עגלת הכשרת המורים מהבוץ העמוק, להעלות את קרנו של מקצוע ההוראה ולשפר את החינוך? מילוי כל התביעות דלהלן עשוי לעשות את השינוי הנדרש, בתקווה שעוד לא איחרנו את הרכבת לחלוטין.

תכנית הפעולה חייבת לכלול מהלכים אלה:

* הקמת **ועדה ממלכתית** בנוסח ועדת עציוני (1979) לבדיקת מעמד המורה והכשרת מורים. רק לוועדות רציניות, עם מנדט ממלכתי, יש סיכוי להציע רפורמה שתמנף את ההוראה;
* **העברת המוסדות האקדמיים לחינוך לתקצוב ות"ת ע"י שינוי סעיף 27 בחוק מל"ג**. מהלך זה יגביר את האוטונומיה האקדמית של המכללות האקדמיות לחינוך ויקנה פלורליזם ושונות במקום אחידות בדגמי ההכשרה, אפשרות לפיתוח תארים נוספים ישירות דרך מל"ג, פיתוח מבנה אקדמי כמקובל באקדמיה וכדומה;
* **שינוי מנדט האגף להכשרת עובדי חינוך** מתפקיד מממן ומפקח על כל ממדי הפעילות של המוסדות האקדמיים לחינוך לגוף המתווה מסגרת לידע ולמיומנויות הנדרשים ממורה מתחיל והמפקח על מימושה באמצעות מערך רישוי. כך תעבור השליטה ברמת הבוגרים מפיקוח על כל שלבי התהליך לפיקוח על התוצר;
* העברת המערך המרכזי של **פיתוח מקצועי** של גננות ומורים למכללות לחינוך;
* **התאמת נושאי קביעות, דרגות קידום ותנאי עבודה** לאלה שבמוסדות אקדמיים אחרים;
* הקמת **ארגון סגל** נפרד לייצוג האינטרסים של הסגל במכללות לחינוך;
* סגירת **מוסדות הכשרת מורים קטנים ו/או שאינם בהליכי אקדמיזציה**, כדי למנוע בזבוז משאבי הציבור ולהבטיח שכל בוגרי מערכת ההכשרה הם אקדמאים שלמדו במוסדות שיש להם תשתית אקדמית נאותה (אנושית ופיזית).

אני מאמינה, כי מילוי כל התביעות במקביל הכרחי להעלאת מעמד המורה, לשיפור מערכת ההכשרה והפיתוח המקצועי של המורים ולקידום החינוך, שהוא הסיכוי האמיתי שלנו לשרוד במזרח התיכון כמדינה נאורה, דמוקרטית, פתוחה, ומתקדמת.

המעמד המקצועי לא שווה לשכר עבודה - מדוע?

דר' לינדה עפרוני
כלכלנית ומשפטנית

85% מבין 140 אלף המורים בישראל הן מורות. לאור הקשר הידוע בין עיסוק נשי לסטטוס של העיסוק לא ייפלא אפוא, ששכר מורה בעל תואר ראשון, עשרים שנות ותק, כולל גמול השתלמות, נמוך מהשכר הממוצע במשק. דר' לינדה עפרוני אומרת, שכל עוד לא יצליחו הנשים להתחבר למקורות הכספיים, שם נמצא הכוח האמיתי – הן תישארנה מאחור

ארגוני המורים – ארגונים נשיים

שני ארגוני המורים מונים ביחד 140 אלף עובדים. זהו מגזר העובדים הגדול ביותר. מתוכם, מהוות הנשים 85%. למרות ייצוגן הבולט ביותר של הנשים בדירוג עובדי הוראה, הן לא מאיישות את הצמרת. יתרה מזאת, בראש שני הארגונים – ארגון המורים העל יסודיים והסתדרות המורים, עומדים גברים. אין זה אומר שאשה בראש ארגון היא ערובה להצלחה. ולהפך – כאשר גבר עומד בראש ארגון עובדים נשי, לא בהכרח אין לארגון הצלחה. ולראיה, כאשר שושנה באייר עמדה בראש ארגון המורים העל יסודיים, היא לא רשמה הישגים בולטים, ואילו כאשר אלי בן גרא עמד בראש איגוד העובדים הסוציאליים, נרשמו הישגים פנטסטיים בעקבות מאבק מקצועי מוצלח שניהל.

ובכל זאת, העובדה, שמתוך כל כך הרבה נשים, לא נמצאה אשה שתעמוד בראש הארגונים האלה, מהווה חומר למחשבה. ייתכן, שחלק מהאשמה נעוצה בנשים עצמן ובחוסר הסולידריות שבין הנשים.

שכר המורים

לאחר תוספות שכר ניכרות בשנים 1991 – 1994 ומאבקים לא מבוטלים, השכר הממוצע למורה חציוני, בעל תואר ב.א. + 20 שנות ותק, כולל גמול השתלמות שצבר, מגיע ל–6,500 ש"ח ברוטו בחודש. שכר זה נמוך אפילו מהשכר הממוצע במשק, המגיע ל–7,000 ש"ח. זהו שכר שאינו מהווה פיצוי הולם להכשרה הנדרשת ולהשקעה בעבודה, ומדובר בעיסוק שוחק ביותר, גם אם מביאים בחשבון את החופשות הארוכות של המורים.

ידוע הקשר בין עיסוק נשי והסטטוס של העיסוק, דבר המשליך ישירות על רמת השכר. אם מוסיפים את העובדה, שמדובר בציבור גדול של עובדים, ברור משרד האוצר נלחם בחירוף נפש על כל שבריר של תוספת שכר.

פערים בין המינים

מאחר ששכר המורים נמוך באופן ממוצע, הפערים בין המינים מצומצמים, יחסית. זו מעין 'שמחת עניים'. לאף אחד כמעט לא משלמים תוספות שכר פיקטיביות הנהוגות בדירוגים מקצועיים אחרים. תוספות כמו זו המשולמת עבור עבודה נוספת, או הוצאות רכב, למשל. בדירוג עובדי ההוראה, רוב השכר נמצא בסולם השכר, המבוסס על נתוני השכלה וותק וניסיון. לכן, קשה מאוד להפלות עובדים בעלי נתונים זהים. פער בשיעור של 10–15 אחוזים לטובת הגברים נובע מכך, שרוב הגברים הם בעלי התפקידים המזכים בתוספות שכר, כמו מרכזי שכבה, סגני מנהלים, יועצים, רכזי מקצועות, אחראים על פרויקטים וכדומה. מן הסתם, מקומן של הנשים נפקד בין בעלי תפקידים אלה יחסית למשקלן באוכלוסייה, ולדבר השפעה על השכר החודשי הכולל.

מה עושים?

כאשר מצב השכר קשה, מעדיפים לדבר על מעמד המקצוע. כך קרה גם בהסתדרות הרופאים בישראל – הר"י. לעומת זאת, העובדים הסוציאליים, רק אחרי שהכפילו את שכרם – פנו לעסוק בחקיקת

חוק העובדים הסוציאליים, המעגן את מעמדם המקצועי בחוק ראשי.
לדעתי, בארגוני המורים והרופאים יש הרבה כסף ה'קורץ' מאוד לעסקנים. הם עסוקים בפוליטיקה פנימית, והם מוציאים כספים על קידומם האישי ועל מאבקים שאינם תורמים לעובדים מן השורה. כך קרה גם אצל הרופאים, שהוציאו מיליוני שקלים על מאבק מקצועי שנכשל לחלוטין. כיום, הם ממתינים לוועדה ממלכתית, שתדון במעמד הרופא בישראל.
מתברר, למרבה הצער, שנשים לא הצליחו להתחבר למקורות הכספיים. שם נמצא הכוח האמיתי, ושם ניתן להשפיע על המערכות. כל עוד נשים לא ישלטו במשאבים – הן תישארנה מאחור.

במבט נשי

הכינוס השישי של פרלמנט נשים – במה לפוליטיקה מזווית אחרת, הפועלת בחסות "קרן פרידריך אברט" הגרמנית ועירית הרצליה – יתקיים ב־26 ביוני במכללת בית ברל, ויעסוק במעמד המורה והמכל־לות להכשרת מורות ממבט פמיניסטי. בין המשתתפות בכינוס: ד"ר תמר אריאב ממכללת בית ברל; הכלכלנית ד"ר לינדה עפרוני, שתר־צה על המעמד המקצועי ושכר העבודה של המורות; חנה לחב, יו"ר המזכירות הפדגוגית של הסתדרות המורים, שתתאר את תפקידו של האיגוד המקצועי ואהרות.

גלובס, 26.6.2001

המכללות להכשרת מורים: העצמה וקיבוע של מעמד האשה הערבייה

דר' האלה אספניולי
המכללה האקדמאית הערבית, חיפה

מצד אחד המכללות פותרות בעיה ונותנות לאקדמאיות הערביות מקום עבודה, ומצד אחר – מכיוון שרוב האקדמאים מרוכזים גם הם במכללות, הגברים הם אלה התופסים את רוב עמדות המפתח. המנהלים בשלוש המכללות הערביות הם גברים. ושוב מונצחים הפערים

כאשר אנו דנים היום במעמד המכללות, אי אפשר שלא להזכיר את הסערה שעוררו ההתבטאויות הפוליטיות של מרצים במכללת לוינסקי. האם זה יכול לקרות באוניברסיטאות? הגבלת חופש הביטוי של המרצים במכללות יש בה כדי להעיד על המעמד הנחות של המכללות בארץ, ואני חושבת שיש לגנות תופעה זו בתוקף. כמו כן מעידה תופעה זו על המעמד החלש של הארגון שאליו שייכים מורי המכללות. אני שותפה לכל אלה שדיברו על המעמד הנחות של הסתדרות המורים. כמי שהייתה חברה במרכז הסתדרות המורים אני סבורה, שהסתדרות המורים היא גוף פוליטי, הפועל למען אינטרסים פוליטיים ואישיים, ולא למען העלאת מעמדו של המורה.

המכללות בחברה הערבית ומעמד האשה

האם המכללות להכשרת מורים/ות בחברה הערבית ממלאות תפקיד חשוב בהעלאת מעמד האשה הערבייה, או ביצירתו והשרשתו של הפער בין המינים? האם יש בהן הבטחה למסלולי קידום פתוחים לנשים?

אפשר לחלק את הדיון בנושא זה לשתי סוגיות: הלומדים/ות והסגל.

באשר לסטודנטים/ות יש לשאול: האם המכללות מעניקות לכל תלמיד ותלמידה הזדמנות שווה להצליח בלימודים ולטפס בסולם החברתי? לשם כך, יש להבין במקצת את המבנה של החברה הערבית, שהיא חברה פטריאכלית בעיקרה. במבנה חברתי כזה נותנים לגבר זכויות אבסולוטיות ושוללים אותן מהאשה. מבנה כזה נותן לגבר יתרון בכל התחומים: בתפקידים, בסמכות, במעמד, בקבלת ההחלטות, בזכות ההגדרה וההערכה העצמית ובאפשרויות הקידום. הגבר הוא הצד החזק, שהחברה מייחסת לו כישורים יותר גבוהים כמו בגרות, ניסיון חיים, כושר גופני ומאגר ידע, והוא הכל יכול. האשה היא החלשה, חסרת הידע ותפקידה העיקרי הוא לגדל את המשפחה ולדאוג לנוחיות הבעל והילדים. כל סטייה מתפקיד זה נחשבת לא נורמלית. גם אשה היוצאת לעבודה חייבת לשאת בנטל 'כפל התפקיד', ולדאוג בראש וראשונה לענייני הבית והמשפחה.

החברה הגברית קובעת את הנורמות של החברה, ומהווה דגם למה זה יחסים נורמליים והתנהגות נורמטיבית. הנשים נמצאות במצב שבו אחרים הגדירו עבורן את עתידן, את מה שמתאים להן. אישיותן עוצבה באופן חד-משמעי על-פי מה שהתרבות השלטת האמינה שדרוש לה מן הנשים, וכתוצאה מכך הן פועלות כפי שהחברה עודדה אותן להיות.

מכאן נובע, שהרוב המכריע של הנשים מופנה אל מסלולי לימוד 'נשיים'. מסלולים אלה מאפשרים להן לעבוד בשעות נוחות, כדי שיעמדו בנטל שני התפקידים. הערכים המשתמעים והגלויים של תהליכי ההכוון והמיון, הן של ההורים והן של המחנכים, גורמים לבנות לפנות לתחומי ההוראה. במקרים רבים אין זה משקף את רצונן של הנשים, הרוצות להיות בעלות יכולת הכרעה עצמית ולהגדיר לעצמן מקצוע ועתיד אחר. הן מוכרחות לפנות לתפקיד ההוראה, כי זהו מקצוע מתאים לבנות. המכללות אמנם מאפשרות לבנות למצוא מקום הכשרה מתאים, אולם הן תורמות להנצחת חלוקת עבודה סטריאוטיפית לפי 'מין'.

במבנה חברתי כזה שולטת התפיסה הקונסרבטיבית, המנסה לשלוט בעצמאות הנשים ובחירותן. המכללות בחברה הערבית עדיין נתפסות כמקום קונסרבטיבי יותר מהאוניברסיטאות (מעין בית ספר תיכון). הורים רבים מוכנים לשלוח את הבנות ללמוד במכללות אך לא באוניברסיטאות. נכונות זו פותחת בפני הבנות דלת להשכלה גבוהה. יש כאלה (הרוב) הנעצרות בנקודה זו ומסתפקות בתעודת הוראה, ויש (מעטות מאוד), המוצאות בלימודים במכללה תרומה להעצמה אישית ושלב מעבר ללימודים אקדמיים גבוהים יותר. אני עצמי בוגרת המכללה להכשרת מורים. השכלתי תרמה ליכולתי למצוא מקצוע ולהרוויח שכר שאיפשר את המשך לימודיי באוניברסיטה, למרות שכאשר למדתי, לימודים לתעודת הוראה לא נחשבו כקרדיט ללימודים האקדמיים.

האשה החיה בחברה כזו פוחדת גם היא מהכוח שלה ומתפיסתה כלא נורמלית. היא מנסה 'למצוא חן' בעיני אחרים, במיוחד כשהיא בגיל הנישואין. במקרים רבים הבחורים מחפשים תלמידה מהמכללה ולא מהאוניברסיטה, משום שהם סבורים שיש לה עבודה מובטחת בהוראה, המתאימה לעקרת בית. נערות מפנימות את התפיסה הפטריאכלית ומזדהות אתה, דבר המביא לשימור הסטאטוס קוו של הנשים.

דרך הזדהות זו לומדת האשה להיות 'החלש הטוב'. היא לומדת להיות נכנעת, סבילה, צייתנית, תלויה בגבר, חסרת יוזמה וחסרת יכולת לפעול ולהחליט. במקרים רבים הופכת גם האשה לגורם מעכב, המונע התקדמות נשים. האשה מפנימה את האמונה בחוסר יכולתה להיות שווה, מאמינה שתפקידה העיקרי הוא גידול הילדים, ו'סוחבת' הרבה מחברותיה אחריה. לפעמים, הנשים הופכות להיות 'קאתוליות יותר מהאפיפיור'. הן משננות את האמרה: "הכי טוב לאשה להיות מורה", והן מגבילות את שאיפותיהן להתקדמות אפילו במסלולי ההוראה.

שינוי במגמה בעקבות האקדמיזציה של המכללות

מצב זה השתנה במקצת במכללות האקדמאיות. אנו עדים לתופעה חדשה – נשים הרוצות בהמשך הלימודים ושואפות לתואר M.E.D. האקדמיזציה של המכללות נתנה דחיפה לדימוי העצמי של הנשים והעלתה את המוטיבציה ללימודים אקדמיים. במכללה הערבית בחיפה לומדות כיום כ–6000 סטודנטיות, המהוות 85% מכלל הסטודנטים. מספר זה מהווה ברכה ותוספת לכוח הנשים העובדות ומעלה את שיעור המשכילות. השאלה הנשאלת היא – אם לא היו המכללות קיימות, כמה מבין אלה היו מוצאות שביל אחר, מקצוע אחר לא סטריאוטיפי, או כמה מהן היו משוללות כל זכות להשכלה ולעבודה? שאלה ששווה לחקור אותה.

גידול מה במספר המרצות, אבל הגברים עדיין בעמדות המפתח

באשר לסגל – מכיוון שעיקר שוק העבודה הפתוח בפני ערבים הוא הוראה, מוצאים עצמם אקדמאים ערבים רבים עוסקים במקצוע זה. גם האוניברסיטאות אינן פותחות שעריהן לקליטת אקדמאים ערבים. כמיעוט לאומי מופלה, שאין לו אפשרויות אחרות, טבעי שבעלי תואר שני ושלישי יתמקדו במכללות. סגל המכללה הערבית מונה כ–200 איש, מהם יותר מ–20 מרצות. מספר המרצות הערביות בכל האוניברסיטאות בארץ אינו עולה על חמש. יש לציין, כי לפני עשר שנים, כשהתחלתי ללמד במכללה, לא מנה הסגל יותר משתי מרצות. הגידול המספרי מצביע על קידום ושינוי במעמד האשה הערבייה. ושוב – שני פנים לעובדה זו: מצד אחד המכללות פותרות בעיה ונותנות לאקדמאיות הערביות מקום עבודה, ומצד אחר – מכיוון שרוב האקדמאים מרוכזים גם הם במכללות, הגברים הם אלה התופסים את רוב עמדות המפתח. המנהלים בשלוש המכללות הערביות הם גברים. ושוב מונצחים הפערים.

מעמד המורה: שינוי חברתי או שימור חברתי

חגית גור-זיו
המרכז לפדגוגיה ביקורתית, סמינר הקיבוצים

הידרדרות מעמד המורה קשורה, בחלקה, להפיכת המורות לטכנאיות הוראה, המשמרות את הסדר החברתי הקיים. מורות שייחנכו לשינוי חברתי ישפרו את מעמדן החברתי ואת מידת הכבוד שרוחשים להן

מורים ומורות מילאו בעבר ייעוד של שליחות לאומית: הם העבירו את האתוס של החברה היהודית הישראלית הצומחת בארץ למדינה ריבונית; היה להם תפקיד חשוב, שזכה בהכרה והערכה חברתית בעיצוב האומה המתהווה; הם נתפסו בעיני הציבור כמי שיוצרים, באמצעות החינוך, שינוי חברתי ואידיאולוגי רצוי וחיוני להקמת המדינה, ותורמים לו. בנוסף, הם הקנו וביססו את השפה העברית, שהיוותה מרכיב רב משמעות באידיאולוגיה של התעוררות העם והחזרה לארצו.

בין אם אנחנו מסכימים עם מטרות החינוך דאז ובין אם לאו, כדאי להתבונן באיזה אופן קשור היה מעמד המורים טרום המדינה לשליחות ציבורית אידיאולוגית, שזכתה בכבוד בחברה היהודית החדשה שנוצרה בתקופה זו.

הטמעת ילדי העולים בתרבות הישראלית

עם בוא העליות הגדולות של שנות החמישים, קיבלו על עצמם המורים שליחות חברתית נוספת הקשורה בשינוי חברתי אידיאולוגי: קליטה והטמעה של ילדי העולים בתרבות הארץ ישראלית. כבר נכתבה ביקורת רבה על התפיסה האירופוצנטרית, שהנחתה את קבלת העולים בתקופה זאת. אך אידיאולוגיית כור ההיתוך, ששלטה באותה התקופה, זכתה במקום חשוב ומכובד מבחינה חברתית. התפקיד החברתי אליו נרתמו המורים, נתפס בעיני מי שהשפיעו על הנורמות החברתיות כחיובי וחיוני למדינה. אני זוכרת את ההתנסות שלי כילדה בכיתת עולים חדשים בשיכון ד' בבאר שבע. הייתי הצברית היחידה ודוברת העברית היחידה מלבד המורה. אבק ההילה של המורים נשר קצת גם עליי. אמרו לי, שאני 'מורה קטנה', וזו הייתה מחמאה. אי היכולת לתקשר עם הילדים בכיתה גרם לי סבל ועגמת נפש. למורים ולהורים שלי נדמה היה, שהשליחות שבאתוס קליטת העלייה והנחלת השפה העברית יהווה בהכרח מקור נחמה גם לילדה בת שמונה.

הוספת האידיאולוגיה האינדיבידואליסטית

עם השנים, נוספה לאידיאולוגיות החברתיות הלאומיות אידיאולוגיה אינדיבידואליסטית, השואפת, באמצעות החינוך, לפתח כל פרט על פי כישוריו/יה למקסימום היכולת שלו/ה. היא תורגמה ללשון השפה החינוכית כ'הילד במרכז'. השורשים שלה נעוצים בחינוך ההומניסטי, הפתוח, שדיואי ורוג'רס היו מעמודי התווך שלו, והיא מושתתת על אמונה, שחברה המורכבת מא/נשים שהצליחו להגשים ולממש את עצמם תהיה חברה טובה יותר, דמוקרטית יותר.

התבוננות ביקורתית בשינוי זה מעלה שאלות: איזה ילד/ה נמצא במרכז? מאיזו תרבות? מה הקשר בין השקפת עולם זו לבין קיפוח אוכלוסיות בעלות רקע תרבותי לא מערבי? אילו קבוצות באוכלוסייה יוצאות נשכרות ואילו מפסידות? האידיאולוגיה שמכתיבה את החשיבה החינוכית של 'הילד במרכז' הייתה אידיאולוגיה של אינדיבידואליזם מערבי. תפיסה זו, שיובאה מארצות הברית, משמשת כיום תשתית לאידיאולוגיה, הרואה את תפקיד החינוך כהכנה לשוק העבודה, תפיסה שגם היא מיובאת מארצות הברית.

שומרות הסדר החברתי

אני טוענת, שהתפקיד החברתי שממלאות מורות

בחברה הוא מרכיב שיש לתת עליו את הדעת בדיון על מעמד המורות. אינני באה לגרוע מחשיבות הגורמים האחרים כגון שכר נמוך, הפמיניזציה של מקצוע ההוראה וכדומה, אלא להוסיף ממד, שאולי גם מסמן כיוון אפשרי של שינוי. לדעתי, הידרדרות מעמד המורה קשורה, בחלקה, להפיכת המורות לטכנאיות הוראה, המשמרות את הסדר החברתי הקיים. באימוץ תפקיד זה יש משום תרומה לשינוי רצוי בחברה, העשוי לשפר את מעמדן של המורות. המורות משמשות כיום בעיקר בתפקיד של שומרות הסדר החברתי. הן מנחילות לילדים את הערכים הקיימים של חלוקת הכוח הקיימת בחברה. ערכים אלה בנויים על עליונות הכוח של גברים – יהודים, אשכנזים, ותיקים, בריאים, ושל תרבות צרכנית מערבית, והם מועברים באופן סמוי, שאינו בולט לעין או מקומם את מי שאינם מודעים לו. ילדים לומדים בבית הספר לקבל, ש'ככה זה', ו'זה טבעי' ונורמלי, זה מובן מאליו ואין מה לעשות, תמיד זה היה ותמיד זה יהיה. יש עשירים ויש עניים, יש ותיקים ויש עולים, יש בנים ובנות, יש חזקים וחלשים (ערבים ויהודים בכלל לא מוזכרים), ואין מה לעשות. המסר שמעבירות מורות בבית הספר הוא מסר של – תלמד/י תצליח/י. כאילו אין שום קשר למקום בו נולדת, כאילו אין כל קשר ללאום, למגדר, לסביבה, או למרכיבים חברתיים אחרים. המסרים המערביים, האומרים כי ההצלחה תלויה רק בפרט, נראים אף הם מובנים מאליהם. מסר חברתי משמר זה בנוי על אידיאולוגיה קפיטליסטית של שוק כלכלה חופשית. הכשרת ילדים להאמין בו מכינה אותם לתחרות בשוק העבודה הקיים, בלי ביקורת על המערכת עצמה, על תנאי העבודה, זכויות העובדים וכיוצא באלה.

אידיאולוגיה של הצלחה אינדיבידואלית

גם הכשרת המורים ברוב הסמינרים והאוניברסיטאות סובבת סביב אידיאולוגיה של הצלחה אינדיבידואלית. הטכנולוגיה של החינוך הפכה להיות אידיאולוגיה. ה'מקצוענות' של המורים בהכשרתם מתמקדת בדידקטיקה של ההוראה, הכנת מערכי שיעור, המחשה, תיאטרון בובות, הוראה יחידנית בקבוצות, הוראה מדורגת, מותאמת, מיקוד למידה, ו"אהבת לרעך כמוך". רק לעתים רחוקות היא עוסקת בביקורת החברה ומערכת החינוך, והיא כמעט שאינה עוסקת בבחינת המציאות באופן ביקורתי במגמה להביא לשינוי חברתי.

חסרה בחינה ביקורתית

לטענתי, חסרה בהכשרת המורים בחינה ביקורתית של החברה אליה אנחנו מחנכים. שאלות כגון, כיצד ממסלל החינוך את הילדים למעמד החברתי לתוכו נולדו, אינן נשאלות. גם שאלות הקשורות לפערים העצומים הקיימים בחברה שלנו עולות בשיעורים מעטים בלבד, בשיעורי הסוציולוגיה, על פי רוב, אך במנותק מההיבטים המקצועיים שהזכרתי – עבודה בקבוצות, שיטות הוראה, מערכי שיעור וכדומה. המכללות גם לא מבקרות את עצמן די הצורך בהקשרים חברתיים: מהו שיעור המורים/ות הערבים/יות המועסקים/ות בהן? מה שיעור המורים/ות המזרחיים/יות המועסקים/ות בהם? עולים/ות חדשים/ות? כמה סטודנטים/יות אתיופים/יות לומדים/ות? האם יש נגישות ל(א)נשים בעלי מוגבלויות? לאילו בתי ספר שולחים את התלמידים/ות להתנסות? ומאיזו גישה? המושג ט"ט – טעון טיפוח, אף כי זכה בביקורת קשה, ומערכת החינוך הפורמלית משתדלת להמעיט בשימוש בו, נלמד במקומות רבים ככלי עבודה למורים/ות.

הכשרת טכנאיות אפקטיביות

אני חושבת, שמעמד המורות קשור במידה רבה גם לתפקיד שהן ממלאות בחברה ולאידיאולוגיה שהן מעבירות הן במודע והן שלא במודע. במציאות הקיימת רבים מאתנו מכשירים את המורות להיות משמרות המצב הקיים, רוב תוכניות ההכשרה לא שואפות להכשרת מורות אינטלקטואליות, מעורבות חברתית ופועלות לשינוי חברתי ולשיפור החברה, אלא להכשרתן כטכנאיות של העברת מידע בצורה אפקטיבית ויעילה.

בשיח הרווח בחדר המורים של מכללות רבות אפשר לשמוע, לעתים, טענות בדבר רמתן הנמוכה של הסטודנטיות, היעדר השכלה, תרבות (מערבית) וכדומה. זהו שיח התורם את חלקו למעמדן הנמוך של המורות, ומוציא מכלל זה את מכשירי המורים. משתמע ממנו, כי הטענות על רמתן הירודה של הסטודנטיות להוראה נכונות אך ורק בנוגע אליהן, ולא בנוגע למכשירי המורות. מובן, שאנשי האוניברסיטאות כוללים בשיח הזה גם את מורי ומורות הסמינרים.

השינוי הדרוש:
הכשרה כסוכנות שינוי חברתי

אני מאמינה, ששינוי בהכשרת המורות, כלומר – חינוך מורות להיות סוכנות שינוי חברתי ולא טכנאיות חינוך, המעבירות את התרבות הקיימת כפי שהיא לדור הבא, יכול להשפיע על מעמדן של המורות. שכן, בחברה הישראלית, לפחות ברמה ההצהרתית, קיימת כבר ביקורת חברתית על הפערים הרבים הנפערים בין אוכלוסיות שונות הן בחברה והן בתוך מערכת החינוך, ומשרד החינוך בראשות שרים שונים, ברמה ההצהרתית, לפחות, דוגל בשוויון הזדמנויות בחינוך. אמונה בצדק חברתי, שיש לה תרגום מעשי גם בתוך מערכת החינוך הפורמלית, עדיפה, לדעתי, על אידיאולוגיה של אינדיבידואליזם ותחרותיות. היא מתאימה להיסטוריה ולאתוס התרבותי שלנו, ויש לה סיכוי טוב להיקלט בשיח הציבורי. הכשרה ליישום אידיאולוגיה חינוכית, המושתתת על צדק חברתי, מלבד היותה נכונה, יכולה אף להשפיע לחיוב על מעמד המורות בחברה כמי שעושות שליחות חברתית חשובה.

תיעול הרצון למודעות חברתית

חלק גדול מן הנשים הצעירות הלומדות הוראה על אף השכר הנמוך, בוחרות במקצוע זה מתוך רצון ל'תקן': להעניק לילדים התנסות טובה מזו שהן חוו בילדותן. לרבות, זו בחירה חברתית אידיאולוגית, גם אם אינה מנוסחת בבירור ככזאת. אחרות, הבוחרות במקצוע מטעמי 'נוחות למשפחה, לגידול ילדים', מבינות כבר בראשית ההכשרה שלהן מה מידת ההכנה וההשקעה הקשורה בהוראה, ועד כמה תובענית ומורכבת עבודת המורה. בכל זאת הן בוחרות להמשיך בהכשרתן. הבחירה המחודשת שלהן נעשית מתוך רצון לתרום לחברה, להשפיע, להיות משמעותית עבור הילדים. רצון זה מהווה תחושה פנימית חזקה של סמינריסטיות רבות שהכרתי.

ניתן, וצריך, לדעתי, לתעל את הרצון הזה למודעות חברתית, לרגישות הבנויה על ידע והבנה של המבנה הבלתי שוויוני של החברה שלנו. רכישת ידע, הבנה וחשיבה אנליטית לגבי חלוקות חברתיות – עשירים–עניים, גברים–נשים, ערבים–יהודים, ותיקים–עולים, מזרחים–אשכנזים, בריאים–בעלי מוגבלויות פיזיות ונפשיות – הן אבן יסוד הכרחית. אני חושבת, שניתן להכשיר מורות שיאמצו תפיסה של זכויות בגישתם לילדים, גישה שאינה מחזיקה בעמדה של "הגורל התאכזר לילד/ה העיוור, החרש, המוגבל פיזית", אלא מאמינה, שלכל הילדים, גם לאלה, יש זכויות לנגישות חברתית לכל שירות חברתי, בדיוק כמו לכל ילד/ה אחר.

הבנה מעמיקה של המנגנונים, המייצרים מחדש, באמצעות החינוך, את אי השוויון והיעדר הצדק החברתי בחברה, ופדגוגיה הפועלת לשינוי חברתי, עשויים להשפיע גם על מעמד המורה. מורות חדורות אידיאולוגיה, המייצגות נאמנה את הילדים, מועכות על ידי החברה. יש דוגמאות כאלה בפרוייקטים לשינוי חברתי הנעשים בשדה החינוך כמו פרוייקט אומץ, מהפך, פרוייקטים של חברת המתנ"סים, או בתי ספר כמו ביאליק וכדומה. אני טוענת, שחינוך המביא לשינוי חברתי, כשייעשה על ידי מורים, ישפר את מעמדם החברתי ואת הכבוד אליהם.

טוב להיות מורה טוב/ה, אך לא לכל החיים

בלהה אדמונית
מכללת תלפיות

בלהה אדמנית מציעה לאפשר לכלל הסטודנטים והסטודנטיות ללמוד לתעודת הוראה ללא תוספת תשלום במהלך הלימודים, ללחוץ על המערכת הכלכלית לאפשר למורים ולמורות השתלבות חלקית בשוק העבודה, להעניק תגמולים לבעלי מקצועות נדרשים כדי שיפנו להוראה, לבנות מערך השתלמויות להסבה מקצועית עבור מורים ומורות שחוקים ולבנות מערך השתלמויות להסבה להוראה עבור בעלי מקצועות אחרים שנשחקו בתפקידם

באחד ממסעות הפרסום לעידוד פרחי הוראה נאמר: מורה טוב – מורה לחיים.
הפירוש המקובל הוא – ההוראה כייעוד לחיים. אני רוצה לתהות על פירוש זה ולטעון:

* הוראה טובה היא גם שוחקת, ולא תמיד יכולה להימשך שנים רבות;
* ניתן להסתפק בהוראה טובה גם אם היא נמשכת שנים ספורות;
* יש שנים שבהן ההוראה היא מקצוע טוב וכדאי.

המרת הזהות המגדרית בגירסה הגברית

פרופ' דפנה יזרעאלי, במאמרה 'יחסי עבודה ומשפחה, המקרה של נשים במעמדות הביניים בישראל' (האשה ביהדות, סדרת דיונים מס' 7, בר אילן) מציינת, שעם המהפכה התעשייתית, היו עבודה ומשפחה לשני עולמות נפרדים – פרטי וציבורי. הספירה הפרטית (הבית) זוהתה עם הנשים, והספירה הציבורית (העבודה) זוהתה עם הגברים. לדבריה, חוקי העבודה ששלטו במקומות העבודה לא היו קשובים לצורכי המשפחה והניחו שהעובד הוא גבר, שיש לו בבית אשה הדואגת לצרכיו ולצורכי ילדיו. מכיוון שכך, נשים נמשכו או נדחפו לסקטורים ולמקצועות שאיפשרו להן להתאים את שעות העבודה לדרישות המשפחה.
חוק שוויון ההזדמנויות שנחקק בשנות השמונים הניח, שנשים תיכנסנה לעולם התעסוקה על פי הדגם הגברי שתואר לעיל, ולמעשה, דרש מהנשים להמיר היבטים חשובים בזהותן המגדרית בגירסה גברית, מבלי שהכתיב לגברים המרה דומה. יזרעאלי מסכמת וטוענת, שעלינו לעצב מחדש את העבודה כך שתאפשר לגברים ולנשים כאחד להשקיע יותר במשפחה.

האורך הבלתי נסבל של יום העבודה

דברים דומים כתבה דר' יערה בראון בדברי ביקורת על ספרה של נעמי וולף, 'אש באש' (הארץ, 21.10.98): "...דווקא המשפחה היא המכשול העומד היום לפני נשים מהסוג שמבקשת לה וולף. הן רוצות לחוות לידה ואמהות, הן רוצות קריירה ויחסים שוויוניים. גם הבעלים שלהן רוצים בכך... כיצד יכולים זוגות שוויוניים בפוטנציה להתמודד עם האורך הבלתי נסבל של יום העבודה? בחברות רבות יותר נדרשים העובדים להישאר עד שעות הערב, לעבוד יותר משמונה שעות ביום, או לעבוד 'עד שתיגמר העבודה' – שלעולם אינה נגמרת... מה יעשה אפוא זוג צעיר מן המעמד הבינוני בילדיו הקטנים? ...על החברה כולה לתבוע פתרון. אם משפחתיות שוויונית היא אחד מערכיה החשובים, עלינו לתבוע הסדרת יחסי עבודה (גמישות בזמן ובמקום, למשל) שיאפשרו שוויוניות, וליצור מוסכמות חדשות, שעל פיהן 'הדבר הנכון' הוא לחזור הביתה בחמש..." (הערה לבראון: עבור ילדים קטנים, וגם גדולים, 'חמש' – זה בדרך כלל מאוחר מדי).
יזרעאלי טוענת, שתעשיית ההיי-טק איפשרה לנשים, בראשונה, עבודה מלהיבה, אחראית

ומתגמלת. אולם, הנשים נדרשות, כמו הגברים, לעבוד שעות ארוכות ובכל שעה ביממה, על פי הצורך. וכך, "תעשיית ההיי-טק ידידותית לנשים אבל עוינת לאמהות ולמשפחות", ולא עונה על הצורך שהעלו יזרעאלי ובראון.

יתרונות להורה המורה

מקצוע ההוראה אינו מתגמל כלכלית, אבל זו עבודה מלהיבה ואחראית. ההוראה היא אחד המקצועות הנוחים ביותר לשילוב בין משפחה לתעסוקה: שעות העבודה ביום, ימי העבודה בשנה, אפשרויות למשרה חלקית, ובעיקר – האפשרות לחוות את היחסים בין המשפחה לבית הספר גם מהצד השני של המתרס, ולהבין טוב יותר את המורכבות של גידול ילדים והשתלבותם בחברה. הורה, המתנסה בעצמו בהוראה, יהיה סבלן יותר כלפי המורים של ילדיו מצד אחד ובעל ביקורת בונה יותר מצד אחר. לרבים מאתנו, השנים הראשונות לביסוס תעסוקתי הן השנים בהן המשפחה נבנית. שילוב זה הוא אתגר מתמשך. עם הרחבת תחומי התעסוקה הפתוחים לנשים, יש מקום להרחיב את היתרון הטמון בהוראה גם לגבי גברים.

אולם, אין להתעלם מן העובדה, שמקצוע ההוראה שוחק ומעייף. שלושים וחמש נפשות שונות, כל אחת עם צרכיה וצרותיה, מצריכים ערנות מתמדת וסבלנות אין קץ. לא כולם יכולים להתמיד בכך שלושים וחמש שנה. לפיכך הסיסמה: 'מורה טוב – מורה לחיים', אינה משקפת את המציאות. בשנים האחרונות חלו שינויים לגבי המקובעות של אדם במקום עבודתו. איכות חיים טובה, רמת בריאות גבוהה ותוחלת חיים ארוכה, מאפשרים ליותר ויותר אנשים להגיע לגיל 65 במצב בריאותי טוב, גופנית ונפשית. האדם הרגיל יכול לצבור למעלה מ-35 שנות עבודה במהלך חייו. אין כל סיבה שלא להחליף תעסוקה בפרק חיים כה ארוך. ישנם לא מעט מקצועות שאינם דורשים התמחות רבת שנים ולגביהם – הסבה מקצועית באמצע החיים אפשרית ואף רצויה.

לשווק הוראה גם לגברים

אני רוצה להציע לשווק את ההוראה, גם לגברים! כמקצוע כדאי לפרק חיים מסויים המשתלב עם בניית משפחה:

* לאפשר לכלל הסטודנטים ללמוד לתעודת הוראה ללא תוספת תשלום במהלך הלימודים הרגילים (כפי שנעשה באוניברסיטה העברית, במגמה לעודד סטודנטים למדעים מדויקים להגיע להוראה);
* ללחוץ על המערכת הכלכלית לאפשר השתלבות חלקית בשוק העבודה (שלא תמנע קידום בהמשך) עבור אלה שירצו להשתלב בהוראה רק באופן חלקי;
* להעניק תגמולים לבעלי מקצועות נדרשים שיגיעו להוראה;
* לבנות מערך השתלמויות להסבה מקצועית עבור מורים שחוקים, לאחר פרק זמן מוסכם (שבתון או שניים);
* לבנות מערך השתלמויות להסבה להוראה עבור בעלי מקצועות אחרים שגם הם שחוקים; המורים הטובים – חלקם לא יישארו במקצוע ההוראה כל החיים. תהיה תחלופה מתמדת במערכת, אך דם חדש ורענן יזרום בה. אדם שהיה מורה טוב במשך עשר שנים, למשל, ונתן תשתית טובה לכמה דורות של תלמידים, האם הפסקה בשנה האחת עשרה תגרע מאיכותו הטובה?

מורה טוב הוא כן מורה לחיים, אך עבור התלמיד. במשך כל חייו יוכל לזכור לטובה את האיכויות הטובות שאותו מורה העניק לו. וזה הרבה!